

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

MINDAUGAS VEGYS
CIVILINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

**SUTUOKTINIŲ TURTINIŲ PRIEVOLIŲ REGLAMENTAVIMO VEDYBŲ
SUTARTIMI YPATUMAI**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas

Doc. dr. Gediminas Sagatys

VILNIUS, 2014

TURINYS

Įvadas.....	3
1. Sutuoktinių turtinių prievolių reguliavimo vedybų sutartimi prielaidos ir praktinė reikšmė.....	6
2. Vedybų sutarties įtaka sutuoktinių atsakomybės reguliavimui užsienio valstybėse.....	13
3. Sutuoktinių prievolės rūši lemiančių kriterijų nustatymas vedybų sutartyje	
3.1. Šeimos poreikių samprata.....	23
3.2. Sandorių būtinumo aspektas.....	27
3.3. Per didelė ir aiškiai neprotinga kaina bei prekių pirkimas išsimokėtinai.....	30
3.4. Sutuoktinio sutikimo sandorių sudarymui ir bendrų šeimos poreikių konstatavimas.....	33
3.5. Asmeninių sutuoktinių prievolių modifikavimo galimybės.....	39
4. Kreditorių interesų gynimo ir sutarties laisvės principų santykis.....	41
5. Sutuoktinių tarpusavio teisių ir pareigų nustatymas vedybų sutartyje	
5.1. Sutuoktinių teisės ir pareigos, susijusios su turto tvarkymu.....	49
5.2. Išlaikymo prievolės.....	51
6. Prievolių, kurios lieka galioti nutraukus santuoką ar sutuoktiniams pradėjus gyventi skyrium reglamentavimo vedybų sutartimi ypatumai.....	54
Išvados ir pasiūlymai.....	58
Literatūros sąrašas.....	60
Santrauka.....	65
Summary.....	66

IVADAS

Problema (temos aktualumas ir praktinė reikšmė) - vedybų sutarties instituto teisės normos, įtvirtintos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – LR CK) trečios knygos trečios dalies šešto skyriaus trečiame skirsnyje, tiesiogiai nereglamentuoja sutuoktinių turtinių prievolių pobūdžio bei galimybės nustatyti kitokį sutuoktinių turtinių prievolių prieš trečiuosius asmenis režimą nei jis nustatomas bendraisiais pagrindais, taikant bendras sutuoktinių turtinių prievolių rūšies nustatymo taisykles. Sutuoktinių prievolių prieš trečiuosius asmenis atsiradimo ir vykdymo pagrindai nustatyti atskirame LR CK trečios knygos skyriuje, todėl atsiranda sisteminio šių normų taikymo ir aiškinimo būtinybė. Analizuojant esamą teisinį reguliavimą iškyla klausimas, ar galima vedybų sutartimi sutuoktiniams nusistatyti turtinių prievolių tretiesiems asmenims pobūdį, iš anksto susitariant, kad konkrečios prievolės bus asmeninės arba bendros (bendros solidarios ar bendros dalinės), ar toks nustatymas bus galiojantis, t.y. ar neprieštaraus teisiniam reguliavimui ir imperatyvioms teisės normoms bei formuojamai teismų praktikai. Ar toks turtinių prievolių pobūdžio pasirinkimas nepažeis sutuoktinių kreditorių turtinių interesų bei pačių sutuoktinių tarpusavio teisių ir pareigų bei užtikrins pusiausvyrą tarp sutarties laisvės, sutuoktinių lygiateisiškumo ir proporcingo interesų tenkinimo principų. Taigi kyla pagrįstas klausimas, ar esamas norminis reguliavimas yra pakankamas ir neribojantis sutuoktinių interesų vedybų sutartimi nustatyti prievolių santykių pobūdį, ar jis atitinka prievolės šalių lygiateisiškumo, teisinio apibrėžtumo, teisėtų lūkesčių ir kitus teisinės valstybės principus, įtvirtintus Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir įstatymuose. Kokiais būdais vedybų sutartimi sutuoktiniai gali sureguliuoti savo atsakomybės pagal prievolės aspektus priklausos ir nuo to, koks yra vyraujantis šeimos santykių teisinis reguliavimo metodas – imperatyvus ar dispozityvus. Šiame darbe bus bandoma atsakyti, ar sutuoktinių civilinė atsakomybė vedybų sutartimi gali būti reguliuojama tik pasirenkant sutuoktinių turto teisinį režimą, ar galima nustatyti ir turtinių prievolių teisinį režimą.

Darbo aktualumą lemia didėjantis sudaromų vedybų sutarčių skaičius bei jomis reguliuojamų sutuoktinių teisinių santykių aspektų įvairumas, nulemtas ekonominių ir socialinių santykių spartaus vystymosi. Todėl tiek sutuoktinių tarpusavio santykiai, tiek santykiai su jų kreditoriais tampa vis sudėtingesni. Atitinkamai kyla poreikis giliau išanalizuoti ir prognozuoti vedybų sutartimis nustatomų teisių ir pareigų įgyvendinimo ir gynimo galimybių aspektus. Temos problematika pasireiškia dėl nepakankamai detalaus šių teisinių santykių reguliavimo teisės aktais bei dėl nepakankamai gilaus šių santykių nagrinėjimo teoriniu lygiu, dažniausiai pasireiškiančiu aprašomuoju reguliavimo aspektu. Teisės mokslininkų daugiausiai nagrinėjami

sutuoktinių turto įgijimo ar dalinimo, įstatyminiai sutuoktinių prievolių atsiradimo teisiniai aspektai. Tačiau sutartiniai sutuoktinių prievolių reguliavimo pagrindai yra mažai išnagrinėti. Darbe daugiausia bus remiamasi šeimos teisės specialistų prof. dr. Valentino Mikelėno, doc. dr. Ingos Kudinavičiūtės-Michailovienės, doc. dr. Gedimino Sagačio, Michail Cvelich bei prof. dr. Julijos Kiršienės moksliniais darbais įvairiais šeimos teisės klausimais. Siekiama išnagrinėtas šeimos teisės temas susieti su vedybų sutartimi reguliuojamais sutuoktinių prievolių ypatumais.

Vedybų sutarčių konkrečių sąlygų galiojimo klausimas Lietuvos teismineje praktikoje yra praktiškai nenagrinėtas, kas iš esmės yra nulemta sąlyginai nesenu vedybų sutarties instituto įtvirtinimu Lietuvos teisės sistemoje. Tačiau yra nuosekliai ir išsamiai suformuota teisminė praktika, liečianti sutuoktinių atsakomybės pagal sandorius kvalifikavimo aspektus, kuria šiame darbe daugiausia bus ir remiamasi pagrindžiant vienas ar kitas sutuoktinių prievolių reguliavimo vedybų sutartimi galimybes.

Hipotezė – vedybų sutartimi sutuoktiniai savo nuožiūra gali pasirinkti ne tik santuokos metu įgyjamo turto, bet ir turtinių prievolių teisinį režimą.

Objektas – sutuoktinių turtinių prievolių tretiesiems asmenims ir sutuoktinių tarpusavio turtinių prievolių reglamentavimo vedybų sutartimi ypatumai.

Tikslas – atskleisti sutuoktinių turtinių prievolių reglamentavimo vedybų sutartimi teorines bei praktines problemas ir pateikti galimus jų sprendimo būdus.

Uždaviniai:

- 1) išanalizuoti sutuoktinių turtinių prievolių prieš trečiuosius asmenis teisinį reguliavimą;
- 2) išanalizuoti sutuoktinių tarpusavio turtinių prievolių teisinį reguliavimą;
- 3) išnagrinėti sutuoktinių turtinių prievolių atsiradimo ir pasibaigimo pagrindus;
- 4) išnagrinėti sutarties laisvės principo įgyvendinimo vedybų sutartimi sąlygas ir ribojimus;
- 5) atskleisti sutuoktinių turtinių prievolių galiojimo bei jų vykdymo pasibaigus vedybų sutarčiai aspektus;
- 6) išanalizuoti teisminės praktikos suformuotas išvadas sutuoktinių turtinių prievolių srityje.

Metodai – darbo tikslams pasiekti buvo naudojami teoriniai bei empiriniai mokslinio tyrimo metodai. Pagrindinis darbo duomenų rinkimo empirinis metodas – dokumentų analizė. Šis metodas naudotas tiriant Lietuvos bei užsienio valstybių teisės aktus ir teismų sprendimus, susijusius su sutuoktinių turtinėmis prievolėmis. Pagrindiniai darbo duomenų analizės metodai yra lingvistinis bei sisteminis teisės aiškinimo metodai, lyginimo bei lyginamasis metodai. Istorinis metodas naudojamas mažai, kadangi vedybų sutarties instituto įtvirtinimas Lietuvos teismineje sistemoje yra palyginti naujas. Darbo tikslui pasiekti daugiausia naudojamas empirinis

dokumentų analizės metodas, kurio pagalba analizuojami sutuoktinių turtinius santykius ir vedybų sutartis reglamentuojantys Lietuvos Respublikos bei užsienio valstybių teisės aktai, Lietuvos teismų sprendimai ir nutartys. Teisės aiškinimo lingvistinis ir sisteminis metodai taikomi nustatant sutuoktinių turtiniams ir prievoliniams santykiams taikytinas teisės normas, jų turinį ir prasmę. Lyginamasis metodas naudojamas siekiant palyginti, koks yra vedybų sutarčių bei su tuo susijęs sutuoktinių atsakomybės prieš jų kreditorius teisinis reglamentavimas skirtingose valstybėse. Apibendrinimo metodas naudojamas pateikiant tyrimo išvadas.

Darbo dalis sudaro įvadas, šeši skyriai su poskyriais, išvados ir pasiūlymai, naudotos literatūros sąrašas bei santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Darbo vidine struktūra siekiama iš pradžių įvesti skaitytoją į temos problematiką, pereinant į sutuoktinių turtinių prievolių reguliavimo aspektus prieš trečiuosius asmenis (jų kreditorius), vėliau apžvelgiant vedybų sutarčių sudarymo laisvės principo ir imperatyvių įstatymo normų santykį bei baigiant sutuoktinių tarpusavio turtinių prievolių reguliavimu vedybų sutartimi tiek santuokos metu, tiek santuokai pasibaigus.

1. SUTUOKTINIŲ TURTINIŲ PRIEVOLIŲ REGULIAVIMO VEDYBŲ SUTARTIMI PRIELAIDOS IR PRAKTINĖ REIKŠMĖ

Vedybų sutartis, kaip viena iš civilinių sutarčių rūšių, per sąlyginai neilgą jos gyvavimą Lietuvos teisėje neabejotinai tapo svarbiu instrumentu reguliuojant sutuoktinių tarpusavio turtinius klausimus. Tai rodo ir kiekvienais metais vis didesnis sudaromų vedybų sutarčių skaičius. Nuo 2002 m. liepos 1 d., kai buvo įsteigtas Vedybų sutarčių registras¹, iki 2012 m. pabaigos sudarytų vedybų sutarčių skaičius nuolat augo, išskyrus 2011 m., kai buvo fiksuotas nežymus šių sutarčių skaičiaus mažėjimas². Reikia pažymėti, kad daugėjo sudaromų tiek ikivedybinių, tiek ir povedybinių sutarčių skaičius. Tačiau vien statistikos analizė negali atskleisti, koks yra šių sutarčių turinys ir kokius klausimus sutuoktiniai yra linkę sureguliuoti šiomis sutartimis.

Vedybų sutartis – tai ne sutuoktinių nepasitikėjimo ar vienas kito apgaulės dokumentas. Kaip tiktai turtinių klausimų aptarimas ir įtvirtinimas vedybų sutartyje ateityje gali padėti išvengti daugelio nemalonių situacijų tiek gyvenant santuokoje, tiek ją nutraukiant. Kadangi niekas negali numatyti kokios situacijos gali susiklostyti vedybiniame gyvenime bei kiek truks santuoka, tinkamai sudaryta vedybų sutartis gali apsaugoti nuo dažnais atvejais ilgo ir nemalonaus skyrybų proceso.

Daugiausia sutuoktiniai siekia susitarti dėl turto, kaip nuosavybės objekto teisinio režimo, dažniausiai pasirenkant turto atskirumo teisinį režimą, kai kiekvieno sutuoktinio įgytas turtas yra laikomas to sutuoktinio asmenine nuosavybe. Tačiau labai svarbi yra ir ta aplinkybė, kad Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso (toliau – LR CK) 3.101. straipsnio norma bei 3.104 straipsnio 4 dalis suteikia sutuoktiniams galimybę vedybų sutartimi susitarti ne tik dėl turto (materialaus ir/ar nematerialaus), bet ir dėl turtinių prievolių, atsirandančių bendro gyvenimo susituokus metu, reglamentavimo tam tikrų aspektų. Vladas Adomavičius teigia, kad vedybų sutarties dalyku gali būti tik turtas, dėl jo atsirandančios ir su juo susijusios teisės ir pareigos³. Atsižvelgiant į tokią nuostatą, turtines prievoles siauresne apimtimi galima būtų traktuoti kaip pareigas susijusias su turtu (turto tvarkymas, išlaikymas ir pan.). Tačiau platesne prasme turtinės pareigos būtų suprantamos kaip turtinės prievolės, t.y. prievolės, kurių dalykas yra vienoks ar kitoks turtas ar turtinės pasekmės. Tokia pozicija suderinama su LR CK 3.105 straipsnio 5

¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. lapkričio 20 d. nutarimas Nr. 1372 „Dėl vedybų sutarčių registro steigimo ir vedybų sutarčių registro nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 98-3490.

² https://www.hipotekosistaiga.lt/Statistika/vsr_rusys.html - Vedybų sutarčių registro statistika. Prisijungimo laikas: 2014-01-30.

³ Adomavičius. V. Vedybų sutartis. Vilnius: Mūsų saulužė, 2002. P. 41.

punkte įtvirtintu draudimu vedybų sutartimi reguliuoti sutuoktinių asmeninius neturtinius santykius.

Šiame darbe didžiausias dėmesys bus skiriamas sutuoktinių turtinių prievolių rūšies nustatymo galimybei prieš trečiuosius asmenis, lyginant tokio susitarimo galimas pasekmes su tomis pasekmėmis, kokias Lietuvos teisinis reguliavimas sukuria sutuoktiniams, kai jie nėra sudarę vedybų sutarties arba nėra susitarę dėl iš sandorių kylančių prievolių rūšies.

Norint nustatyti sutuoktinių turtinių prievolių tretiesiems asmenims rūšis, reikia išsiaiškinti, kokios rūšies prievolės apskritai gali atsirasti pagal Lietuvos civilinę teisę. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau - LR CK)⁴ 6.1 straipsnyje nustatyta, kad prievolė – tai teisinis santykis mažiausiai tarp dviejų asmenų, kurio viena šalis skolininkas, o kita šalis kreditorius. Prievolė visada sieja tik dvi konkrečias šio teisinio santykio šalis – kreditorių ir skolininką (šiuo atveju reikšmės neturi ta aplinkybė, kad kreditorių arba skolininkų gali būti ne vienas, o daugiau, t.y. asmenų daugetas)⁵. Taigi ir sutuoktinių santykiuose su trečiaisiais asmenimis galimos situacijos, kai prievolės viena iš šalių bus tik vienas sutuoktinis, o kitais atvejais - jie abu. Atitinkamai ir prievolės bus asmeninės arba bendros. Kadangi darbo nagrinėjimo dalykas yra sutuoktinių turtinės prievolės, todėl vėliau šiame darbe, kai bus kalbama, kad prievolės su trečiuoju asmeniu šalis yra sutuoktinis, bus turima omenyje, kad jis tokioje prievolėje yra skolininkas, nebent konkrečiai būtų nurodoma kitaip. Priešingu atveju reikalavimo teisę suprantant kaip turtą, toks sutuoktinis būtų laikomas kreditoriumi, o turto teisinis režimas nėra šio darbo tiesioginis nagrinėjimo dalykas. Turto teisinis režimas, lemiantis to turto savininko nuosavybės formą, bus nagrinėjamas tik tiek, kiek jis turi įtakos vienos ar kitos rūšies prievolėms atsirasti.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis teismas plėtodamas sutuoktinių turtinių santykių reguliavimo aiškinimą, nustatė, kad sutuoktinių prievolės gali būti asmeninės arba bendros, o bendros - dalinės arba solidariosios⁶. Taigi, atitinkamai nuo prievolės atsiradimo pagrindo bei teisinio reguliavimo, galimi atvejai, kai prievolėje yra skolininkų daugetas, tai yra abu sutuoktiniai yra skolininkai, arba skolininku yra tik vienas sutuoktinis.

⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁵ Mikelėnas V., Keserauskas Š., Smirnovienė Z., Mizaras V., Bakanas A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2002. P. 18.

⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutarimas c.b. Nr. 3K-P-186/2010.

Apskritai, kai yra kalbama apie sutuoktinių prievolių rūšį, dažniausiai yra vartojamos sąvokos „atsako“, „yra atsakingi“, taip kartais nepagrįstai prievolės rūšį siejant su civiline atsakomybe. Nors civilinė atsakomybė taip pat yra turtinė prievolė, tačiau, vadovaujantis LR CK 6.245 straipsnio 3 dalies nuostata, sutartinė civilinė atsakomybė atsiranda tik tuomet, kai neįvykdoma arba netinkamai vykdoma sutartis bei yra visos civilinei atsakomybei atsirasti būtinos sąlygos. Tuo tarpu prievolės rūšies nustatymas galimas ir yra svarbus dar iki sandorio pažeidimo, iki atsirandant civilinei atsakomybei. Šiuo darbu pirmiausia siekiama apžvelgti tuos atvejus, kai tam tikros prievolės kyla iš sutartinių teisinių santykių, įskaitant ir sutartinę civilinę atsakomybę, todėl, kad sudarant vedybų sutartį sutuoktiniai siekia sureguliuoti turtinius santykius, kurie kyla ar gali kilti jų sudaromų sutarčių pagrindu. Tačiau civilinė atsakomybė, kaip turtinė prievolė, gali kilti ir iš delikto, nepaisant to, kad ji taip pat gali būti bendra abiejų sutuoktinių. Pavyzdžiui, kaip statinių, kurie yra bendroji jungtinė arba dalinė sutuoktinių nuosavybė, savininkų atsakomybė pagal LR CK 6.266 straipsnio nuostatas. Šiuo požiūriu taip pat svarbu yra išsiaiškinti, ar sutuoktiniai vedybų sutartimi gali sureguliuoti civilinės atsakomybės, kylančios iš delikto, tam tikrus aspektus, ar, visgi, tokios sąlygos vedybų sutartyje būtų laikomos kaip prieštaraujančios imperatyvioms įstatymo normoms, gerai moralei arba viešajai tvarkai pagal LR CK 3.105 str. 1 punktą.

Kreditoriui bei skolininkui yra labai svarbu jau sudarant sutartį nustatyti, kokios rūšies prievolė – asmeninė ar bendra – atsiras tokio sandorio pagrindu. Kreditoriui tai yra svarbu, nes atitinkamai, jei prievolė yra bendra, jis turės kelis skolininkus ir taip galės tikėtis lengviau patenkinti savo reikalavimą. Skolininkui tai taip pat svarbu, nes nuo to priklausys, kokius atsikirtimus jis galės pareikšti kreditoriui, o jei prievolė bendra, ateityje prievolę įvykdęs bendraskolis gali pareikšti regresinį reikalavimą į prievolės neįvykdžiusį bendraskolį (LR CK 6.9 straipsnio 1 dalis). Šiuo atveju, solidariaisiais skolininkais esant sutuoktiniams, atsiranda tam tikrų ypatumų taikant aukščiau nurodytą taisyklę. Galimos skirtingos situacijos arba rezultatai, kada sutuoktiniai yra solidarūs bendraskoliai ir yra įvykdomos solidarios prievolės. Tuo atveju, jei sutuoktiniai nėra sudarę vedybų sutarties ir jiems taikomas įstatyminis bendrosios jungtinės sutuoktinių turto teisinis režimas arba tokį turto režimą jie yra pasirinkę vedybų sutartimi, vadovaujantis LR CK 109 straipsnio 1 dalies 6 punktu, tokia prievolė turėtų būti vykdoma iš bendro turto. Taigi, jei solidariajai prievolei įvykdyti pakaktų bendros jungtinės nuosavybės turto, neliktų ir pagrindo kitam sutuoktiniui reikšti regresinį reikalavimą. Kaip nustatyta LR CK 3.98 straipsnio 3 dalyje, kiekvienas sutuoktinis privalo kompensuoti bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės sumažėjimą, jeigu jis bendrą turtą naudojo tikslams, nesusijusiems su šio kodekso 3.109 straipsnyje numatytų prievolių vykdymu. Jeigu bendro turto nepakaktų, tokie kreditorių reikalavimai vadovaujantis LR CK 3.113 straipsniu būtų tenkinami iš asmeninio

sutuoktinių turto. Tokios pačios pasekmės atsirastų, jei sutuoktiniai bendro turto neturėtų arba vedybų sutartimi būtų pasirinkę visiško atskirumo turto teisinį režimą. Todėl patenkinus solidariąją prievolę tik iš vieno sutuoktinio asmeninės nuosavybės turto, autoriaus nuomone, pastarasis galėtų pasinaudoti LR CK 6.9 straipsnio 1 dalies norma. Vadinasi turto teisinio režimo pasirinkimas vedybų sutartimi turi tiesioginę įtaką galimoms sutuoktinių tarpusavio prievolėms atsirasti arba neatsirasti.

Kita, ne mažiau svarbi, aplinkybė jau sandorio sudarymo metu nustatyti sutuoktinių prievolės rūšį yra susijusi su neseniai įsigaliojusio LR fizinių asmenų bankroto įstatymo⁷ nuostatomis vykdant ir įgyvendinant fizinio asmens bankroto procedūras.

Šio įstatymo taikymo aspektu yra svarbūs įsipareigojusio sutuoktinio kreditoriaus interesai bei jo galimybės tinkamai įgyvendinti savo, kaip kreditoriaus, teises skolininko bankroto procese. Kad kyla praktinių problemų taikant ir aiškinant šį įstatymą, patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas Rimvydas Norkus: „Daugiausiai neaiškumų kyla dėl įstatymo taikymo: fizinio asmens sąžiningumo kriterijaus aiškinimo, kreditorių vaidmens iškeliant ir svarstant bankroto bylą, sutuoktinio teisinio statuso ir bendrąja jungtine nuosavybe esančio turto bei bendrų prievolių traktavimo, fizinio asmens mokumo atkūrimo plano tvirtinimo, ypač tais atvejais, kai planui nepritaria kreditoriai“⁸. Pagal minėto įstatymo 1 straipsnio 6 dalį fizinio asmens bankroto proceso metu kitų Lietuvos Respublikos įstatymų nuostatos, reglamentuojančios kreditoriaus teisę į jo reikalavimų tenkinimą, kreditoriaus teisę imtis priemonių skoloms išieškoti, taikomos tiek, kiek jos neprieštaruja šio įstatymo nuostatomis. 3 įstatymo straipsnyje nurodoma, kad fizinio asmens kreditoriai (toliau – kreditoriai) – turintys teisę reikalauti iš fizinio asmens įvykdyti prievolės ir įsipareigojimus (toliau – reikalavimai) fiziniai ir juridiniai asmenys. Taigi į šią kategoriją patenka bet kurie asmenys, turintys reikalavimo teisę į skolininką. Tačiau čia yra svarbus kitas aspektas, ypatingai kai kalbama apie sutuoktinių prievolės, kurios jų atsiradimo metu nebuvo aiškiai nurodytos kaip bendri sutuoktinių įsipareigojimai tame sandoryje, iš kurio jie atsirado. Kadangi, sutuoktinių prievolių kvalifikavimas solidariomis priklauso nuo tokių vertinamųjų kategorijų, kaip „sandoriai šeimos interesais“, „sandoriai, būtini išlaikyti namų ūkį ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą“, dažnu atveju kreditoriumi, kuriam abu sutuoktiniai atsako solidariai, asmuo gali būti pripažintas tik po teisminių ginčų, kuriuose nustatoma tokia prievolė rūšis. Tuo tarpu, ketindamas paduoti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, norintis bankrutuoti asmuo ne vėliau kaip prieš mėnesį iki pareiškimo iškelti bankroto bylą pateikimo dienos apie tai raštu turi pranešti visiems kreditoriams, o pareiškime iškelti bankroto bylą teismui turi būti nurodomi visi

⁷ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2012, Nr.57-2823.

⁸ <http://www.teismai.lt/> . Prisijungimo laikas: 2014-01-30.

kreditoriai. Jei toks ketinantis bankrutuoti sutuoktinis, net ir būdamas sąžiningas, nelaikys, kad kažkoks konkretus sandoris, kurį sudarė kitas sutuoktinis yra bendra prievolė, iškyla pavojus, kad toks kreditorius nebus informuotas apie keliamą bankroto bylą ir į ją įtrauktas. Teismo nutartyje iškelti fizinio asmens bankroto bylą turi būti nurodytas laikotarpis, iki kada kreditoriai turi teisę pareikšti bankroto administratoriui iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo dienos atsiradusius savo reikalavimus. To nepadarius laiku, gali pasunkėti galimybė kreditoriui patenkinti savo reikalavimus bei ginti savo teises, kadangi jis nebus įtrauktas į kreditorių sąrašą, negalės dalyvauti kreditorių susirinkime ir pan. Nors yra galimybė teismui priimti ir tvirtinti iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo dienos atsiradusius kreditorių reikalavimus, kurie buvo pateikti tiesiogiai teismui praleidus teismo nustatytą reikalavimų pateikimo bankroto administratoriui terminą, tačiau tik tokiu atveju, jeigu teismas termino praleidimo priežastis pripažįsta svarbiomis ir reikalavimus pagrįstais. Dažnu atveju bankroto procese kreditoriui yra svarbu įstoti į procesą kuo anksčiau, nes vėliau ženkliai sumažėja galimybės patenkinti savo reikalavimus iš skolininko turto, kadangi jo tiesiog nebelieka.

Kitas diskusinis aspektas pasireiškia tuo, kad fizinio asmens bankroto proceso metu jam vis tiek reikia tenkinti savo būtinuosius poreikius, taigi ir sudaryti sandorius prisiimant atitinkamus įsipareigojimus dėl būsto nuomos ar pirkimo, komunalinių paslaugų teikimo, elektros energijos pirkimo ir panašius. Tokių būtinųjų kiekvieną mėnesį fiziniam asmeniui būtiniesiems poreikiams tenkinti numatomų reikalingų lėšų išlaidų suma turi būti nustatyta fizinio asmens kreditorių reikalavimų tenkinimo ir jo mokumo atkūrimo plane. Tačiau čia gali iškilti tam tikrų problemų, jei įsipareigojimus, kurie būtų pripažįstami solidariaisiais pagal LR CK 3.109 straipsnį prisiimtų kitas, nebankrutuojantis, sutuoktinis. Neaišku, kokios būtų procesinės ir faktinės tokių kreditorių reikalavimų patenkinimo galimybės, jei pastarieji norėtų nukreipti išieškojimą į bankrutuojantį sutuoktinį.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytus aspektus, svarstyti galimybė sutuoktiniams pasinaudoti LR CK 3.104 straipsnio 5 dalyje numatyta teise vedybų sutartyje numatytų pareigų atsiradimą ar pasibaigimą sieti su tam tikros sąlygos įvykimu, t.y. sutuoktinio bankroto bylos iškėlimu. Jei būtų prieita prie išvados, kad vedybų sutartimi galima nusistatyti sutuoktinių asmeninių prievolių pobūdį ir tokioms prievolėms, kurios bendru atveju laikomos solidariomis, tai tokios sąlygos taikymas galėtų būti susietas su sutuoktinio bankroto bylos iškėlimu. Arba, nustačius priešingai, kad tokios sąlygos dėl asmeninių prievolių yra negalimos, kaip prieštaraujančios imperatyvioms teisės normoms, solidarios pareigos apimtį galima būtų sieti su bankroto procese patvirtintame plane nurodytų išlaidų, skirtų būtinųjų poreikių tenkinimui, konkrečia vertine išraiška, kai prievolės iki tos sumos būtų laikomos bendromis, o jas

viršijančios – asmeninėmis sutuoktinio prievolėmis. Tokiu atveju nekiltų prieštaravimo, kas yra laikoma būtinais sandoriais LR CK 3.109 straipsnio 2 dalies atžvilgiu bei bankroto procese numatytų būtinųjų išlaidų atžvilgiu.

Tam tikrą neaiškumą sukelia ir LR CK VII skyriaus pavadinimas „Sutuoktinių civilinė atsakomybė pagal turtines prievoles“. Iš pirmo žvilgsnio šiame skyriuje turėtų būti reglamentuoti sutuoktinių civilinės atsakomybės tam tikri aspektai, tačiau taip yra tik iš dalies. Giliau panagrinėjus šio skyriaus straipsnių pavadinimus bei šiuose straipsniuose įtvirtintas teisės normas, aiškėja, kad čia nustatoma ne tik civilinės atsakomybės ypatumai, bet ir tai, kokiais pagrindais ir atvejais prievolės tampa asmeninėmis vieno sutuoktinio arba bendromis abiejų sutuoktinių. Atsižvelgiant į tai, kad kaip jau buvo minėta, civilinė atsakomybė atsiranda tik tuomet, kai prievolė yra nevykdoma arba netinkamai vykdoma bei yra nustatomos visos civilinei atsakomybei atsirasti būtinos sąlygos: žala, neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos bei kaltė, kai ji yra būtinas elementas civilinei atsakomybei atsirasti. Tačiau net ir tada, kai prievolė yra tik sukuriama ir dar nėra teisinės pareigos jos vykdyti, jau turi būti aišku, kokios rūšies ši prievolė yra – asmeninė ar bendra. Taip būtų įgyvendinami teisinio aiškumo ir apibrėžtumo principai tiek kreditoriaus, tiek skolininko atžvilgiu. Šiuo požiūriu toks teisinis reguliavimas, koks yra įtvirtintas LR CK VII skyriuje, autoriaus nuomone, šių principų įgyvendinimo neužtikrina, kadangi dabar prievolės rūšiai nustatyti yra svarbios tam tikros aplinkybės, kurios gali atsirasti ateityje, arba priklausyti nuo faktų interpretavimo kilus ginčui.

Pavyzdžiui, vienas sutuoktinis be kito sutuoktinio sutikimo ima paskolą ir nuperka pramoginį katerį. Jei sutuoktiniai nėra sudarę vedybų sutarties ir tokiu atveju jiems taikomas įstatymo nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas arba vedybų sutartimi yra pasirinkę, kad registruotinam kilnojamam turtui yra taikomas bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teisinis režimas, toks kateris būtų pripažįstamas kaip bendroji jungtinė nuosavybė. Pagal LR CK 3.87 straipsnio 1 dalį ir 3.88 straipsnio 1 dalies 1 punktą turtas, įgytas po santuokos sudarymo yra sutuoktinių bendroji jungtinė nuosavybė, nepriklausomai nuo to, ar registruotas vieno ar abiejų sutuoktinių vardu (jei tokiam turtui privaloma teisinė registracija), nebent tokia prezumpcija būtų paneigta. Tokia teisės aiškinimo pozicija yra nuosekliai suformuota LR Aukščiausiojo teismo, kur nurodoma, kad tais atvejais, kai bendro turto režimas nustatytas įstatyme, preziumuojama, jog turtas, įgytas po santuokos sudarymo, yra bendroji jungtinė nuosavybė, kol nėra įrodyta, kad tai vieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė. Sutuoktinis, kuris mano, kad šis turtas jam priklauso asmeninės nuosavybės teise, privalo paneigti CK 3.88 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą prezumpciją, jog santuokos metu įgytas turtas yra sutuoktinių bendroji jungtinė nuosavybė. Netgi už asmenines lėšas santuokos metu įgytas turtas

pripažįstamas asmenine sutuoktinio nuosavybe ne visada, o tik tais atvejais, kai leistinomis priemonėmis įrodoma, kad to turto įgijimo metu buvo aiškiai išreikšta sutuoktinio valia įsigyti turtą asmeninę, o ne bendrojon nuosavybėn⁹. Taigi preziumuojama, kad kateris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, tačiau kokios rūšies prievolė pagal paskolos sutartį šiuo atveju atsiras – asmeninė ar bendra? Vadovaujantis LR CK 3.109 str. 3 d. katerio įsigijimas tikrai nebūtų priskiriamas prie būtinųjų šeimos poreikių tenkinimo, todėl preziumuotina, kad prievolė bus asmeninė. Bendros dalinės prievolės atsiradimo galimybę paneigia ir tai, kad kitas sutuoktinis nedalyvavo sudarant paskolos sutartį, o taip pat nebuvo davęs sutikimo tokiam sandoriui sudaryti, nors paskolos sutartyje ir būtų nurodyta, kad paskolos ėmimas skirtas šeimos poreikiams. Taip pat tokio sandorio sudarymas vargu ar gali būti priskiriamas prie šeimos interesais sudaryto sandorio, todėl tokia prievolė negalėtų būti vykdoma iš bendro sutuoktinių turto vadovaujantis LR CK 3.109 straipsnio 1 dalies 5 punkto nuostatomis. Tokiu atveju, jei paskola būtų negrąžinama ir kreditorius reikalavimas galėtų būti nukreiptas tik į skolininko turtą, o sutuoktiniai kito turto neturėtų (išskyrus nupirktą katerį), tai kreditorius, vadovaujantis LR CK 3.112 straipsnio nuostatomis, galėtų patenkinti savo reikalavimą tik iš paskolos sutartį sudariusio sutuoktinio bendro turto dalies, pirmiau ją atidalinus. Tokiu atveju iš dalies gali būti pažeidžiami kreditoriaus interesai, nes prievolės jam įvykdymo galimybės iš esmės pasunkėtų. Nors atidus ir rūpestingas kreditorius paprastai tokiais atvejais turi galimybę užsitikrinti paskolos grąžinimą papildomomis teisinėmis priemonėmis (laidavimu ir pan.), taip pat gali reikalauti skolininko sutuoktinio pritarimo gauti paskolą, taip suteikiant paskolos sutarčiai bendros sutuoktinių prievolės teisinį režimą¹⁰, o to nepadarius, tokio sandorio neįvykdymo galimas pasekmes turėtų prisiimti pats kreditorius savo rizika.

Nagrinėjant LR CK VII skyriaus nuostatas iš lingvistinės jų įtvirtinimo įstatyme pozicijos, sąlyginai galima būtų išskirti kelias grupes teisinių santykių, kuriuos reguliuoja šiame skyriuje įtvirtintos teisės normos:

1. Normos, iš esmės reguliuojančios vykdymo procesą, kai nurodoma, iš kokio turto gali būti įvykdomos prievolės, t.y. išieškoma sutuoktinių kreditoriaus naudai. Čia patektų LR CK 3.109 straipsnio 1 dalis, kurioje nurodoma, kad iš bendro turto gali būti vykdomos prievolės, kurios atitinka joje nurodytus požymius. Autoriaus manymu, tai turėtų būti siejama su priverstiniu vykdymu, nes tinkamo skolininko prievolių vykdymo atveju kreditoriui būtų visiškai nesvarbu, ar prievolė vykdoma iš

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 15 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-42/2012.

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 27 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-78/2012.

bendro sutuoktinių turto, ar iš asmeninio, o priešingas reguliavimo aiškinimas šiuo požiūriu būtų keblus. Tokiu atveju iškyla tik sutuoktinių tarpusavio turtinių klausimų išsprendimo būtinumas, jei, visgi, sandoris, iš kurio kylanti prievolė buvo įvykdyta pasinaudojant turtu, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, buvo sudarytas tik vieno sutuoktinio asmeniniams poreikiams tenkinti. Tokiu atveju, vadovaujantis LR CK 3.115 straipsnio 2 dalies nuostatomis, sutuoktinis, kurio asmeninė prievolė buvo įvykdyta, turi kompensuoti bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą. Šios normos, greičiausiai, taip pat nėra tiesiogiai skirtos teismui sprendžiant dėl kreditoriaus pareikštų reikalavimų, kai reikia nustatyti, ar skolininkais yra abu sutuoktiniai, ar tik vienas iš jų. Nebent tokiu atveju reiktų pripažinti, kad, ar prievolė bendra, ar asmeninė nustatoma per tai, iš kokio turto turi būti išieškoma. Tačiau teismas, priimdamas sprendimą dėl reikalavimo tenkinimo, nenurodo iš kokio konkretaus turto turi būti išieškoma, jis nusprendžia tik dėl prievolės pobūdžio, o vykdymo veiksmus išieškant iš konkretaus turto atlieka antstolis vykdymo procese. T.y. pirmiausia nustatoma prievolės rūšis, o tuo remdamasis antstolis sprendžia, iš kokio turto gali būti išieškoma. Prie šios grupės taip pat galima būtų priskirti ir LR CK 3.110, 3.111, 3.112, 3.113, 3.114 straipsnius.

2. Teisės normos, kurios nustato pagrindus, kada sutuoktinių prievolė pripažįstama bendra (dalinė arba solidari). Čia pakliūna LR CK 3.109 straipsnio 2 dalis. Dėl 3.109 str. 3 dalies reguliavimo aiškinimo gali kilti tam tikrų keblumų, nes šioje dalyje nustatytais pagrindais solidari sutuoktinių prievolė neatsiranda, bet kokia tuomet prievolė bus, jei vienas sutuoktinis be kito sutikimo ima paskolą ar perka prekių išsimokėtinai, kai tai nėra būtina bendriems šeimos poreikiams tenkinti? Reiktų manyti, kad asmeninė, nes 3.112 straipsnio 1 dalį taikant kartu su 3.109 straipsnio 3 dalies nuostatom, aiškėja, kad iš esmės asmeninės prievolės yra tokios, kurios atsirado iš sandorių, sudarytų be kito sutuoktinio sutikimo po santuokos sudarymo ir kai tie sandoriai nebuvo sudaryti bendriems šeimos poreikiams tenkinti.

2. VEDYBŲ SUTARTIES ĮTAKA SUTUOKTINIŲ ATSAKOMYBĖS REGULIAVIMUI KAI KURIOSE UŽSIENIO VALSTYBĖSE

Sprendžiant tolesnius šio darbo klausimus yra svarbu nustatyti ir palyginti, koks reguliavimas, nustatantis sutuoktinių turtinių prievolių pobūdį yra kai kuriose užsienio valstybėse. Per teisinio reguliavimo ypatumus, juos lyginant su Lietuvos teisiu reguliavimu, turėtų atsiskleisti tam tirkai aspektai ir galima būtų prognozuoti vienokį ar kitokį teisinį rezultatą

pagal Lietuvos teisę. Toliau šiame skyriuje nagrinėjamų klausimų aspektu svarbu yra tai, kad tose užsienio valstybėse, kurių teisinis reguliavimas, liečiantis sutuoktinių turtinių prievolių pobūdį, bus aptariamas, yra galimybė sutuoktiniams sudaryti vedybų sutartis, kuriomis jie gali nustatyti turtinių santykių aspektus, pasirinkti turto teisinį režimą, tačiau, kaip ir Lietuvoje, nėra įtvirtinta tiesioginė galimybė nusistatyti sutuoktinių turtinių prievolių pobūdį.

Austrijos Respublikos Europos šeimos teisės komisijai pateiktoje ataskaitoje dėl sutuoktinių turtinių santykių¹¹ nurodoma, kad sutuoktiniai vedybų sutartimi gali pasirinkti kitoki nei įstatymo nustatytas turto teisinį režimą. Austrijos civilinio kodekso 1217 paragrafas numato, kad vedybų sutartimi siekiama susitarti dėl turto ketinant susituokti. Atitinkamai vedybų sutartimi galima pasirinkti turto bendrumo, turto atskirumo ar mišrų režimą. Jei pasirenkamas visiškas turto atskirumo režimas (separation of property), tuomet ir sutuoktinio atsakomybė jo kreditoriams yra asmeninė. Jei pasirenkamas turto bendrumo režimas, tuomet sutuoktinių atsakomybė pagal prievoles gali būti skirtinga. Kaip nurodoma toje pačioje ataskaitoje, siekiant riboti sutuoktinių atsakomybę, vedybų sutartimi dažnai yra modifikuojamas visiško turto bendrumo režimas, pasirenkant riboto bendrumo turto režimą. Nurodoma, kad bendri (community) yra tokie įsipareigojimai, kuriuos sutuoktiniai sudarė abu bei tokie, kurie kyla iš bendros jungtinės nuosavybės turto administravimo ir naudojimo. Pagal bendras prievoles, kurias sutuoktiniai sukūrė abu, jie atsako bendru turtu ir, jei tokio turto nepakanka, savo asmeniniu turtu. Ši nuostata taip pat taikoma, prievolėms, kurias sukūrė abu sutuoktiniai, kai tai nesusiję su bendru turtu. Sutuoktiniai taip pat yra atsakingi savo bendru turtu ir už taip vadinamus bendro turto įsipareigojimus (common property debts), t.y. už prievoles, kylančias iš bendro turto išlaikymo. Toks atsakomybės reguliavimas yra taikomas tiek visiškai bendro, tiek riboto bendrumo turtui. Solidarios prievolės kyla iš teisiškai reikšmingų veiksmų (sandorių), kuriuos sudaro abu sutuoktiniai, pvz. bendra paskola, pirkimas, darbas, paslaugų teikimas. Papildomai vieno sutuoktinio atsakomybė už kito sutuoktinio prievoles gali atsirasti dėl besąlyginio palikimo priėmimo abiejų sutuoktinių, kaip palikimo priėmimo be išlygos dėl atsakomybės (Austrijos civilinio kodekso 820 paragrafas), bendro turto sugadinimo atvejais (1302 paragrafas) arba kai sutuoktiniai yra tikrieji nariai ūkinėje bendrijoje (Austrijos verslo įmonių kodekso 128 paragrafas). Jei abu sutuoktiniai atsakingi už bendras skolas, tai atsiranda jų solidari atsakomybė. Tais atvejais, kai vienas sutuoktinis veikia kito įgaliotas, taip pat gali atsirasti solidari abiejų sutuoktinių atsakomybė, jei kita sandorio šalis negali iš situacijos nustatyti, kad veikiantis sutuoktinis yra atstovas.

¹¹ <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Austria-Property.pdf> Prisijungimo laikas: 2013-12-21.

JAV turtinės sutuoktinių atsakomybės klausimai labai skiriasi kiekvienoje valstijoje, kadangi kiekviena valstija yra pasirinkusi savitą šių klausimo reguliavimo poziciją. Visgi galima išskirti keletą bendrų bruožų dėl sutuoktinių prievolių reguliavimo. Ar atsiranda sandorio nesudariusio sutuoktinio atsakomybė pagal tokią prievolę, priklauso nuo to, kokioje valstijoje toks sandoris buvo sudarytas ir kokioje valstijoje sutuoktiniai gyvena, kai kreditorius ketina pareikšti reikalavimus dėl prievolės vykdymo¹². Iš esmės skiriamos dviejų tipų sutuoktinių turto režimo valstijos – bendrosios ir atskirtos nuosavybės. Atskirtos nuosavybės turto režimą pasirinkusiose valstijose didesnių problemų dėl sutuoktinių prievolių atribojimo nekyla. Atsakingas yra tas sutuoktinis, kuris asmeniškai sudarė sandorį, pagal kurį kyla prievolė. Bendra atsakomybė gali kilti, jei tokį sandorį būtų sudarę abu sutuoktiniai. Tuo tarpu bendrosios nuosavybės sutuoktinių turto režimą pasirinkusiose valstijose atsakomybė gali kilti ir sandorio nesudariusiam sutuoktiniui, jeigu tokioje valstijoje sutuoktiniai gyvena arba gyveno sandorio sudarymo metu ir buvo susituokę bei iš tokio sandorio gautos pajamos buvo panaudotos abiejų sutuoktinių interesais. Tokiu atveju sutuoktinių atsakomybė yra solidari. Visgi nurodoma, kad praktikoje kreditoriai ne visada ryžtasi pareikšti reikalavimus ir sandorio nesudariusiam sutuoktiniui, kaip solidariam atsakovui, kadangi gali pasunkėti teisminiai procesai, kurie, kaip žinia JAV kainuoja gana brangiai. Tačiau teorinę galimybę kreditorius visgi turi.

Viena iš tokių bendrosios sutuoktinių nuosavybės sistemą pasirinkusių valstijų yra Teksasas. Čia teisinis sutuoktinių nuosavybės reguliavimas yra panašus kaip ir Lietuvoje. Teksaso šeimos kodekse¹³ nurodyta, kad sutuoktinių santuokos metu įgytas turtas preziumuojama yra bendroji sutuoktinių jungtinė nuosavybė, išskyrus asmeninę nuosavybę, kuri susideda iš turto vieno sutuoktinio įgyto iki santuokos, gautų dovanų, žalos atlyginimo sutuoktiniui dėl sveikatos sužalojimo, išskyros netekto darbingumo kompensavimą. Atitinkamai atsakomybė taip pat gali būti asmeninė arba bendra. Kreditoriai gali patenkinti savo reikalavimus kylančius iš sutartinės civilinės atsakomybės tik iš kaltojo sutuoktinio asmeninės nuosavybės ir iš bendrosios nuosavybės, kurią pastarasis turi teisę valdyti. Tačiau pagal deliktinės atsakomybės prievoles, tokias kaip kylančias iš žalos padarymo dėl neatsargumo, kreditoriai gali reikalauti įvykdymo ir iš nekaltojo sutuoktinio jo asmeniškai valdomo bendro turto, tačiau tik tada, jei tokia deliktinė prievolė atsirado santuokos metu. Sutuoktiniai vedybų sutartimi gali pasirinkti visišką turto atskirumo režimą, kai kiekvieno sutuoktinio įgytas turtas yra jo asmeninė nuosavybė, arba dalinės nuosavybės režimą, pagal kurį dalys bendrojoje nuosavybėje nebūtinai turi būti lygios. Be to, sutuoktiniai gali susitarti atskiroms turto rūšims taikyti tokias sąlygas, kad bendras įgytas turtas pagal vieną turto rūšį tampa asmenine vieno sutuoktinio nuosavybe, o kitos

¹² <http://www.bills.com/is-my-spouse-liable-for-my-credit-card-debt/> Prisijungimo laikas: 2014-02-15.

¹³ <http://statutes.laws.com/texas/family-code/title-1-the-marriage-relationship> Prisijungimo laikas: 2014-02-15.

rūšies bendras turtas tampa asmenine kito sutuoktinio nuosavybe. Taigi, sudarius vedybų sutartį tokiomis sąlygomis iš esmės sureguliuojami ir sutuoktinių civilinės atsakomybės aspektai, kadangi ne iš kito sutuoktinio asmeninio turto kreditoriai galės reikalauti patenkinti reikalavimus tik deliktinės atsakomybės atveju. Dar svarbiau, kad nėra draudžiama vedybų sutartimi susitarti ir tiesiogiai dėl sutuoktinių atsakomybės pagal sutartines ir deliktines prievoles¹⁴. Svarbu, kad toks susitarimas nepažeistų jau turinčių reikalavimo teisę kreditorių teisių.

Vedybų sutarties institutas Rusijos teisinėje sistemoje buvo įvestas 1996 metais įsigaliojus Rusijos Federacijos Šeimos kodeksui (toliau – RF ŠK)¹⁵. Vedybų sutarties reguliavimui šiame kodekse skirtas 8 skyrius, susidedantis iš 5 straipsnių. Šiame skyriuje įtvirtinta vedybų sutarties sąvoka (40 straipsnis), nustatytos vedybų sutarties sudarymo sąlygos (41 straipsnis), vedybų sutarties turinys (42 straipsnis), vedybų sutarties pakeitimo ir nutraukimo sąlygos (43 straipsnis) bei pagrindai, kada vedybų sutartis gali būti pripažinta negaliojančia (44 straipsnis). Taigi Rusijos vedybų sutarties instituto teisinis reguliavimas yra labai panašus į Lietuvos teisinį reguliavimą, įtvirtintą LR CK trečios knygos trečiame skirsnyje. Vedybų sutarties samprata yra beveik identiška, kuri įtvirtinta LR CK 3.101 straipsnyje. RF ŠK 40 nustato, kad vedybų sutartis yra ketinančių tuoktis arba sutuoktinių susitarimas, nustatantis jų turtines teises ir pareigas jų santuokos metu ir (arba) santuokos nutraukimo atveju. Kaip matosi iš vedybų sutarties sampratos, ja gali būti sureguliuotos ne tik turtinės sutuoktinių teisės bet ir turtinės pareigos, turtinių prievolių tam tikri aspektai. RF ŠK 42 straipsnio 1 punktą įtvirtina gana plačias galimybes sutuoktiniams nusistatyti vedybų sutartimi reguliuojamus turtinius santykius: galima pasirinkti tiek esamo, tiek būsimą turto teisinį režimą, pasirenkant visišką atskirumą, bendrosios dalinės ar bendrosios jungtinės nuosavybės turto režimus, kurie būtų taikomi tiek visam turtui, tiek atskiroms jo dalims. Reikia pažymėti, kad toks reguliavimas yra beveik identiškas nustatytam Lietuvos teisėje. To paties 42 straipsnio 1 punkto trečiojoje dalyje nustatyta galimybė sutuoktiniams nusistatyti teises ir pareigas, susijusias su tarpusavio išlaikymu, sutuoktinių pajamų paskirstymu bei šeimos išlaidų tenkinimo tvarką. Taip pat galima nurodyti turtą, kuris turės būti perduotas kiekvienam iš sutuoktinių santuokos nutraukimo atveju, o taip pat galima įtraukti į sutartį ir bet kurias kitas nuostatas, kurios susijusios su sutuoktinių turtiniais santykiais. Iš esmės šis teisinis reguliavimas yra beveik identiškas, nustatytam LR CK 3.104 straipsnio 4 dalyje, todėl jų sulyginimas ir analizė gali būti naudinga sprendžiant Lietuvos teisės taikymo klausimus, susijusius su galimybėmis vedybų sutartimi reguliuoti sutuoktinių turtinių prievolių ypatumus. Toks Rusijos teisės reguliavimas suteikia sutuoktiniams galimybes vedybų sutartimi nusistatyti labai plataus spektro tarpusavio turtinių santykių aspektus. Taigi

¹⁴ <http://www.yalelawfirm.com/pdf/Texas%20Marital%20Property%20Law.pdf> Prisijungimo laikas: 2014-02-15.

¹⁵ <http://www.interlaw.ru/law/docs/10005807/> Prisijungimo laikas: 2014-02-15.

įstatymas nedraudžia sutuoktiniams susitarti ir dėl konkretaus turto perdavimo ar tam tikrų teisių suteikimo į kito sutuoktinio konkretų turtą ir dėl konkrečių turtinių prievolių perdavimo kitam sutuoktiniui tiek sudarius santuoką, tiek jos nutraukimo metu.

Tuo tarpu sutuoktinių civilinės atsakomybės klausimams sureguliuoti yra skirti vos du RF ŠK straipsniai. 45 straipsnyje nustatyta išieškojimo iš sutuoktinių turto tvarka, o 46 straipsnis nustato kreditorių, kurių interesus galėjo pažeisti vedybų sutarties sudarymas, pakeitimas ar nutraukimas, garantijas. Reikia pažymėti, kad sutuoktinių civilinę atsakomybę reguliuoja ne tik Šeimos kodeksas, bet ir Rusijos Federacijos Civilinis kodeksas (toliau – RF CK)¹⁶, kurio 256 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad pagal vieno iš sutuoktinių prievolės išieškojimas gali būti nukreiptas tik į atsakingo sutuoktinio turtą, o taip pat į šio sutuoktinio turto dalį bendrame sutuoktinių turte, kuri jam priklausytų šio turto padalijimo atveju. Toje RF ŠK dalyje, kuri reguliuoja turtinius sutuoktinių santykius bei vedybų sutarčių sudarymo ir vykdymo klausimus, be visų pozityvių reguliavimo aspektų yra ir kai kurių reikšmingų teisės reguliavimo prieštaravimų. Pirmiausia jie ir yra susiję su tokiais svarbiais klausimais kaip sutuoktinių, tiek vieno iš jų, tiek ir abiejų, civiline atsakomybe pagal jų turtines prievoles. Tai iš dalies susiję su atsakomybės ypatumų reguliavimu dviem teisės aktais – Civiliniu kodeksu bei Šeimos kodeksu. RF ŠK 45 straipsnis iš dalies atkartoja RF CK 256 straipsnio 3 dalies nuostatas, tačiau nustato ir papildomas sąlygas. RF ŠK 45 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad pagal vieno sutuoktinio prievolės galima išieškoti tik iš šio sutuoktinio turto. Nesant arba nepakankant atsakingo sutuoktinio turto, kreditorius gali reikalauti atidalinti šio sutuoktinio turto dalį, kuri jam priklausytų dalijant bendrą sutuoktinių turtą, iš jų bendro turto ir tuomet nukreipti išieškojimą į atidalintą turto dalį. Kaip nustatyta to paties straipsnio 2 dalyje, iš bendro sutuoktinių turto gali būti išieškoma pagal bendras sutuoktinių prievoles, o taip pat pagal vieno iš sutuoktinių prievolės, jeigu teismo yra nustatyta, kad viskas, kas buvo gauta iš tokio sandorio, buvo panaudota bendriems šeimos poreikiams tenkinti. Nepakankant tokio bendro turto, sutuoktiniai pagal tokias prievoles tampa solidariai atsakingi kiekvieno iš jų turtu. Tokiu atveju RF ŠK normos, kurios nustato galimybę pagal vieno sutuoktinio prievolės išieškoti iš kito sutuoktinio turto, iš dalies prieštarauja RF CK normoms dėl sutuoktinių civilinės atsakomybės. Ši normų kolizija Rusijos teisėje kol kas neišspręsta. Toks sutuoktinių atsakomybės reguliavimas yra panašus į nustatytą LR CK 3.109 straipsnio 2 dalyje, tačiau yra ir esminių skirtumų. Pirma, pagal Lietuvos teisę solidariai civilinei atsakomybei atsirasti yra būtina nustatyti, kad sandoris, iš kurio kilo prievolė, buvo būtinas išlaikyti šeimos namų ūkį ir užtikrinti vaikų švietimą ir tuo pačiu, kad toks sandoris atitiko protingos kainos kriterijų. Tuo tarpu Rusijos teisėje tokio reikalavimo nėra,

¹⁶ <http://www.interlaw.ru/law/docs/10064072/> Prisijungimo laikas: 2014-02-15.

o svarbu nustatyti faktą, kad nauda, gauta iš sandorio, kurio pagrindu atsirado prievolė, buvo panaudota bendriems šeimos poreikiams. Taigi galima teigti, kad Lietuvoje yra labiau apsaugomos sutuoktinio, nesudariusio sandorio, teisės bei teisėti interesai nei Rusijos Federacijoje analogiškose situacijose. Kitas klausimas, ar šios civilinės atsakomybės normos yra imperatyvios ir sutuoktiniai jų negali pakeisti vedybų sutartimi. Iš vienos pusės jos gina sąžiningo kreditoriaus interesus, tuo aspektu, kad jei nauda buvo abiejų sutuoktinių bendra, tai ir jų kylanti atsakomybė turi būti bendra. Tačiau, iš kitos pusės, jei vedybų sutartimi nustatyta, kad kiekvieno sutuoktinio prisiimtos prievolės yra asmeninės, nepriklausomai nuo jų tikslo ar faktinio naudos gavimo šeimos interesais, ir tokios sutarties sąlygos yra tinkamai atskleidžiamos kreditoriui prieš sudarant sandorį, tai rūpestingas kreditorius arba nesudarytų sandorio tik su vienu sutuoktiniu, arba kitu atveju sudarius sandorį, nebūtų galima konstatuoti kažkokių jo interesų pažeidimo. Kaip tiktai priešingai, toks teisinis reguliavimas tam tikrais atvejais iškelia kreditoriaus teises ir interesus virš sutuoktinių interesų. Praktikoje dažniausi atvejai, kai sandorius sudaro tik vienas iš sutuoktinių, pvz. sutartys dėl elektros energijos, komunalinių paslaugų, prekių pirkimo išsimokėtinai, sąlyginai nedidelės paskolos ir pan. Ir tik didelės vertės ar sudėtingi sandoriai, pvz. nekilnojamojo turto įsigijimas jį įkeičiant yra sudaromi abiejų sutuoktinių. Taigi tais atvejais, kai kreditoriui sandorio sudarymo metu nėra svarbu ar skolininkas susituokęs ir koks jo turto teisinis režimas, prievolės pagal tokį sandorį neįvykdymo atveju, pastarasis kreditorius gali įgyti tam tikrą jo pozicijos pagerinimą, jei prievolė būtų pripažinta solidaria, bei, reikalui esant, nukreipti išieškojimą ir į solidariai atsakingo sutuoktinio turtą. Mūsų nuomone, šie klausimai dėl to, ar nauda pagal prievolę buvo gauta šeimos interesų tenkinimui bei kokia dalimi prisidėjo vienas ar kitas sutuoktinis, turi būti sprendžiama per jų tarpusavio santykius, tačiau nesuteikiant prioriteto kreditoriui. Tai, kad kreditoriaus teisių pažeidimo tokiu atveju nebūtų, užtikrina vedybų sutarties sąlygų išviešinimas. LR CK 3.103 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad vedybų sutartis ir jos pakeitimai prieš trečiuosius asmenis gali būti panaudoti tik tada, jeigu sutartis ir jos pakeitimai buvo įregistruoti vedybų sutarčių registre. Taigi kreditorius turi galimybę patikrinti, ar būsimas skolininkas yra sudaręs vedybų sutartį ir kokiomis sąlygomis ir, žinodamas visas aplinkybes atitinkamai veikti. Rusijos teisėje įtvirtintos kiek kitokios taisyklės, liečiančios kreditorių informavimą apie vedybų sutarties sąlygas. Kadangi Rusijoje nėra viešo vedybų sutarčių registro, prievolė informuoti kreditorius apie vedybų sutarties sudarymą, pakeitimą ar nutraukimą tenka sandorį sudarančiam sutuoktiniui. Neįvykdžius šios pareigos, kiltų RF ŠK 46 straipsnio 1 dalyje numatytos pasekmės: sandorį sudaręs sutuoktinis atsako pagal savo prievolės, nepriklausomai nuo vedybų sutarties sąlygų. Tokia sąžiningos veiklos praktika galėtų būti taikoma ir Lietuvoje. Tuomet, jei vedybų sutartimi būtų nustatyta asmeninė sutuoktinio, sudarančio sandorį atsakomybė, ir apie tokias sąlygas

kreditorius būtų informuotas prieš sudarant sandorį, vėliau būtų užkertamas kelias kreditoriaus galimybėms įtraukti į bylą atsakovu sandorio nesudariusio sutuoktinio. Neinformavimas galėtų pažeisti nebent kito, sandorio nesudariusio sutuoktinio interesus, jei kreditorius įrodinėtų, kad prievolė yra bendra.

Prancūzijos civiliniame kodekse (toliau PR CK)¹⁷ sutuoktinių atsakomybė pagal prievolės reglamentuota taip pat gana sudėtingai. Kaip nurodoma Prancūzijos ataskaitoje, pateiktoje Europos šeimos teisės komisijai, takoskyra tarp asmeninių ir bendrų prievolių ne visada yra aiški Prancūzijos teisės atžvilgiu¹⁸. Prievolių priskyrimas asmeninėms ar bendroms priklauso nuo dviejų dalykų. Pirmiausia, tai liečia turto priskyrimą asmeninei ar bendrai nuosavybei ir priklauso nuo tokio turto ir įsipareigojimų santykio. Antra, tai susiję su sutuoktinių teisėmis valdyti konkretų turtą ir priklauso nuo tokių sutuoktinių įgalinimų ir prievolių santykio. Kai kalbama apie „asmenines prievoles“, turima mintyje, kad galų gale jos bus įvykdytos iš asmeninio sutuoktinio turto. Prievolės gali būti asmeninės pagal jų prigimtį ar paskirtį. Vadovaujantis PER CK 1410 paragrafu, prievolės, kurias sutuoktiniai įgijo iki santuokos sudarymo dienos ir prievolės, kurios jiems pereina paveldėjimo ir neatlygintinių sandorių pagrindu su atitinkamais suvaržymais santuokos metu, išlieka jų asmeninės, tiek pagrindinė suma, tiek įsiskolinimai ir palūkanos. Ta pati taisyklė taikoma ir baudoms už baudžiamųjų įstatymų pažeidimus arba išlaidoms dėl civilinės teisės deliktų (PR CK 1417 paragrafas). Ir galiausiai asmeninėms prievolėms priskiriamos prievolės, kurias prisiėmė vienas iš sutuoktinių ir kurios priešingos pareigoms, kurias sukuria santuoka. Prievolės, skirtos patenkinti vieno sutuoktinio asmeniniams interesams, pvz. įgyjant, išlaikant ar pagerinant sutuoktinio asmeninės nuosavybės turtą yra laikomos asmeninėmis pagal jų tikslą (PR CK 1416 paragrafas).

Bendroms sutuoktinių prievolėms taikoma ta pati taisyklė, kaip ir asmeninėms, t.y. kai kalbama apie „bendras prievoles“, turima mintyje, kad jos galų gale bus patenkintos iš bendro turto. Jos taip pat gali būti bendros pagal savo prigimtį ar tikslą. Į bendrą pagal prigimtį sutuoktinių prievolių kategoriją patenka sutuoktinių išlaikymo (alimentų mokėjimo) prievolės ir prievolės, atsiradusios iš sandorių, skirtų sutuoktinių namų ūkio išlaikymui ir vaikų švietimui. Pagal PR CK 220 paragrafą, kiekvienas sutuoktinis turi teisę vienas sudaryti sandorius, skirtus namų ūkiui išlaikyti ir vaikų švietimui: tokios prievolės yra solidarios. Nepaisant to, solidarios prievolės neatsiranda, jei tokios išlaidos yra aiškiai per didelės, atsižvelgiant į įprastą namų ūkio gyvenimą, atsižvelgiant į sandorio naudingumą ar žalingumą, atsižvelgiant į trečios sandorio šalies gerą ar blogą valią. Jos taip pat neatsiranda, jei nebuvo abiejų sutuoktinių sutikimo, kai tai

¹⁷ http://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1950/13681/version/3/file/Code_22.pdf Prisijungimo laikas: 2014-02-22.

¹⁸ <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Property.pdf> Prisijungimo laikas: 2014-02-22.

susiję su pirkimu išsimokėtinai ar paskolomis, nebent šios protingo dydžio ir skirtos tenkinti kasdienes interesus. Taigi toks reguliavimas yra analogiškas įtvirtintam LR CK 3.109 straipsnio 2 ir 3 dalyse. Pagal taisyklę, nustatytą PR CK 1409 paragrafe, bendros pagal tikslą yra sutuoktinių prievolės, kylančios iš bendrosios nuosavybės. Čia yra įtvirtinta tam tikra prievolių bendrumo prezumpcija – visos kitos prievolės, atsirandančios iš bendrosios sutuoktinių nuosavybės laikomos bendromis, nebent jos kilo iš sandorių, skirtų vieno sutuoktinio asmeniniam turtui įgyti ar išlaikyti.

Kitas aspektas, susijęs su sutuoktinių atsakomybe, yra turtas, iš kurio gali būti vykdomos prievolės. Kaip minėta aukščiau, tam tikrais atvejais tai svarbiausias kriterijus, kadangi iš prievolių įvykdymo pozicijos nėra aiškios takoskyros tarp asmeninių ir bendrų prievolių. Kaip nurodyta PR CK 1413 paragrafe, „prievolės įvykdymas, pagal kurią įpareigotas bet kuris iš sutuoktinių, dėl bet kokios priežasties, gali būti nukreiptas į bet kurį bendrą turtą, nebent būtų nustatytas tokio sutuoktinio ir kreditoriaus nesąžiningumas ar apgaulė“. Tačiau nustačius nesąžiningumą, ar kreditorius gali išieškoti tik iš skolininko asmeninio turto yra diskusijų objektas. Tai reiškia, kad kreditorius, iš esmės, gali patenkinti reikalavimus pagal asmenines prievoles tiek iš asmeninio, tiek iš bendro turto. Tačiau ši taisyklė neturėtų būti taikoma asmeninėms prievolėms, kurios tokiomis pripažįstamos pagal PR CK 1410 paragrafą. Iš tikrųjų, kaip nurodyta PR CK 1411 paragrafo 1 dalyje, tokiais atvejais bet kurio sutuoktinio kreditoriai reikalauti įvykdyti prievolę tik iš skolininko asmeninio turto ir pajamų. Tačiau šie kreditoriai taip pat gali areštuoti bendrą sutuoktinių kilnojamąjį turtą, kuris santuokos metu priklausė sutuoktiniui skolininkui asmeninės nuosavybės teise arba kuris perėjo jam paveldėjimo ar neatlygintinio sandorio pagrindu ir buvo inkorporuotas į bendrą turtą taip, kad jo negalima atskirti. Taip pat yra kiti du kreditoriaus išieškojimo galimybes ribojantys aspektai. Apribojimai gali būti taikomi konkrečiam bendram turtui (pelniui ir pajamoms neįsipareigojusio sutuoktinio atžvilgiu) arba atitinkamoms prievolių rūšims.

Iš darbo užmokesčio ar kitų neįsipareigojusio sutuoktinio pajamų gali būti išieškoma tik jei sandoris buvo sudarytas namų išlaikymui ir vaikų auklėjimui pagal PR CK 220 paragrafą. Kitaip tariant, toks turtas negali būti areštuotas pagal kitokias kito sutuoktinio prievoles. Daugeliu atveju darbo užmokestis ir kitokios pajamos yra išmokamos į einamąją ar depozitinę sąskaitą ir jas tampa sunku atskirti nuo kitais pagrindais gautų pajamų. Todėl PR CK 1414 paragrafe nurodyta, kad gali būti areštuota tik teisės aktais nustatyto dydžio suma – negali būti areštuota didesnė nei vieno mėnesio atlyginimo dydžio suma.

Taip pat nustatyti specialūs apribojimai kreditoriams išieškoti pagal vieno sutuoktinio paimtas paskolas ir suteiktus laidavimus. PR CK 1415 paragrafas nurodo, kad kiekvienas iš

sutuoktinių pagal paskolos ar laidavimo sutartis gali įsipareigoti tik savo asmeniniu turtu, nebent sandoryje aiškiai išreikštas kito sutuoktinio sutikimas, tačiau tokiu atveju pastarasis sutuoktinis neatsako savo asmeniniu turtu. Kreditoriaus galimybė išieškoti iš bendro turto priklauso ar buvo kito sutuoktinio sutikimas, ar ne.

Jei neįsipareigojęs sutuoktinis nėra davęs aiškiai išreikšto sutikimo, tokiu atveju kreditorius pagal laidavimo sandorį yra apribotas įsipareigojusio asmeniniu turtu ir pajamomis. Kito sutuoktinio eilinis bendras turtas, darbo užmokestis ir pajamos yra apsaugoti. Įsipareigojusio sutuoktinio įplaukas, iš kurių kreditorius pagal laidavimą gali išieškoti, sudaro tokio sutuoktinio darbo užmokestis ir pajamos bei pajamos, gaunamos iš jo asmeninio turto. Tačiau toks kreditorius vėl susidurs su sunkumais atribojant pinigų sumas, kurios yra banko sąskaitoje ir iš kurių galima išieškoti. Šiuo atveju Prancūzijos įstatymų leidėjas nenustatė taisyklių, kokią sumą kreditorius gali areštuoti. Tokia kreditoriaus reikalavimo patenkinimo galimybė priklauso nuo dviejų sąlygų: kreditorius turi įrodyti, kad turtas, iš kurio jis nori išieškoti, priklauso asmeniniam skolininko turtui (darbo užmokesčiui ar pajamoms iš asmeninio skolininko turto) ir kad toks turtas netapo bendru turtu. Jei kitas sutuoktinis davė sutikimą paskolos sutarčiai ar laidavimui sudaryti, kreditorius gali išieškoti iš bendro turto, bet ne iš asmeninio neįsipareigojusio sutuoktinio turto.

Latvijos Respublikos civilinio kodekso (toliau – LV CK)¹⁹ IV skyriuje įtvirtintas sutuoktinių turtinių ir pareigų reguliavimas. Šio skyriaus III poskyryje, skirtame reguliuoti sutuoktinių sutartinius turtinius santykius, esančiame 114 straipsnyje įtvirtinta, kad sutuoktiniai gali nustatyti, pakeisti ar panaikinti jų turtines teises vedybų sutartimi, kuri gali būti sudaroma tiek iki santuokos, tiek ir santuokos metu (ikivedybinė ir povedybinė sutartis). 115 straipsnyje įtvirtintas išviešinimo reikalavimas, kur nurodoma, kad vedybų sutartis galioja prieš trečiuosius asmenis, jei ji registruota vedybų sutarčių registre, o jei vedybų sutarties nuostatos susijusios su nekilnojamuoju turtu, tokia sutartis turi būti registruota ir žemės registre. Vedybų sutarties nuostatos, kurios riboja trečiųjų asmenų teises įgytas į bendrą sutuoktinių turtą, nesaisto šių trečiųjų asmenų. Sutuoktiniai vedybų sutartimi vietoje įstatymų nustatyto sutuoktinių turto teisinio režimo (89 ir paskesni straipsniai), gali pasirinkti visiško turto atskirumo režimą (117 ir paskesni straipsniai) arba bendros jungtinės nuosavybės režimą (124 ir paskesni straipsniai) visam jų turtui. Priklausomai nuo to, kuris turto teisinis režimas bus pasirinktas, priklauso sutuoktinių atsakomybė pagal jų turtines prievoles, tačiau ir vienu, ir kitu atveju jų atsakomybė skirsis, jei jie iš viso nebūtų sudarę vedybų sutarties ir nepakeitę įstatyminio turto režimo. Šioje vietoje reikia pažymėti, kad sutuoktinių atsakomybė pagal prievoles, panašiai kaip ir

¹⁹ <http://likumi.lv/doc.php?id=225418> Prisijungimo laikas: 2014-03-02.

Prancūzijoje, labiau siejama su tuo aspektu, iš kokio turto galima patenkinti kreditorių reikalavimus. Taigi, iš esmės galimos trys skirtingos situacijos.

Jei vedybų sutartis nesudaroma, taikomas įstatyminis sutuoktinių turto nuosavybės režimas, pagal kurį visas santuokos metu abiejų sutuoktinių bendrai įgytas turtas arba įgytas vieno iš jų, tačiau iš bendrų sutuoktinių lėšų ar aktyviais veiksmais prisidedant kitam sutuoktiniui, yra bendra sutuoktinių nuosavybė. Kilus abejonei, turi būti daroma prielaida, kad turtas priklauso lygiomis dalimis. Prie asmeninės sutuoktinių nuosavybės priskiriamas visas turtas, kuris: a) įgytas kiekvieno sutuoktinio iki santuokos, o taip pat ir santuokos metu, jei toks turtas vedybų sutartimi priskirtas prie asmeninio turto, b) yra asmeninio naudojimo pagal to turto pobūdį arba yra skirtas vieno iš sutuoktinių individualiai veiklai ar darbui, c) santuokos metu neatlygintinių sandorių pagrindu įgytas turtas, d) pajamos iš asmeninio sutuoktinio turto, kuris nėra priskirtas šeimos poreikiams tenkinti ar bendram šeimos ūkiui išlaikyti, e) visas kitas turtas, kuris buvo įgytas realizavus kitą asmeninės nuosavybės teise sutuoktiniui priklausiusį turtą. Pareiga įrodyti, kad turtas yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė, tenka tam sutuoktiniui, kuris taip teigia, tačiau nekilnojamojo turto priklausymas asmeninės nuosavybės teise turi būti išviešintas žemės registre. Vadovaujantis LV CK 96 straipsniu, pagal prievoles, kurias abu sutuoktiniai sukūrė bendrai tenkinant bendrus šeimos ar bendrus namų ūkio finansinius poreikius, jie atsakys bendru turtu ir kiekvienas savo asmeniniu turtu, jei bendro turto neužteks. Pagal prievoles, kylančias iš sandorių, kurias sutuoktinis sukūrė vienas, tačiau dėl šeimos ar bendrų namų ūkio finansinių poreikių, bus atsakingas jas prisiėmęs sutuoktinis savo asmeniniu turtu, jei bendro turto neužteks. Kitas sutuoktinis pagal tokias prievoles bus atsakingas savo turtu tik tuo atveju, jei nauda iš tokių prievolių buvo panaudota bendriems šeimos ar bendriems namų ūkio finansiniams poreikiams tenkinti. Abu sutuoktiniai privalo padengti šeimos ir bendras namų ūkio išlaidas iš bendros sutuoktinių nuosavybės. Jei bendrosios jungtinės nuosavybės nepakanka, kiekvienas sutuoktinis gali reikalauti, kad kitas sutuoktinis prisidėtų prie šių išlaidų proporcingai jo finansinei padėčiai.

Atitinkamai vedybų sutartimi pasirinkus atskiro turto režimą kiekvienas sutuoktinis yra atsakingas pagal savo prisiimtas prievoles savo asmeniniu turtu, o bendras šeimos ir namų ūkio išlaidas kiekvienas iš jų turi padengti proporcingai jo finansinėms galimybėms (LV CK 120 – 121 straipsniai). Taigi prieš trečiuosius asmenis atsakyti kaip bendraskoliai (solidariai ar atitinkama dalimi) jie privalės, jei abu įstos į bendrą prievolę. Tačiau tarpusavio santykiuose kiekvienas iš jų galės reikalauti, kad kitas sutuoktinis prisidėtų prie bendrų šeimos poreikių tenkinimo.

Tuo tarpu vedybų sutartimi pasirinkus bendrosios jungtinės nuosavybės režimą, visas sutuoktinių turtas, tiek įgytas iki santuokos, tiek ir santuokos metu, tampa jų bendrąja nuosavybė. Vedybų sutartimi taip pat galima įvardinti turtą, kuris netampa bendra sutuoktinių nuosavybe, o priklausys kiekvienam iš jų asmeninės nuosavybės teise. Vedybų sutartimi taip pat turi būti nustatyta, kaip bus valdoma bendra nuosavybė: ar ją administruos kažkuris vienas iš sutuoktinių, ar abu bendrai. Kiekvienas iš sutuoktinių turi proporcingai tenkinti šeimos ir bendrus namų ūkio poreikius iš savo asmeninio turto, jei bendros nuosavybės nepakanka. Sutuoktinių atsakomybę pasirinkus bendros nuosavybės režimą reguliuoja LV CK 130 straipsnis. Sutuoktinis bus atsakingas savo asmeniniu turtu, o jei šio nepakaks bendru turtu šiais atvejais: a) pagal jo prievoles, kilusias iki santuokos, b) pagal jo prievoles, kylančias dėl nepasiturinčių giminaičių išlaikymo, c) pagal prievoles, kylančias iš paveldėjimo, kurį sutuoktinis priėmė su kito sutuoktinio sutikimu, d) pagal jo prievoles, kylančias iš jam priklausančios įmonės ar jo profesinės veiklos, e) pagal visas kitas prievoles, kurios atsirado su kito sutuoktinio sutikimu. Sutuoktinis taip pat bus atsakingas savo asmeniniu turtu pagal prievoles, sukurtas kito sutuoktinio šeimos ir bendrais namų ūkio interesais, bet tik jei bendro turto ir atsakingo pagal prievolę sutuoktinio asmeninio turto neužteks. Tuo tarpu iš bendro turto nebus vykdomos prievolės, kurios: a) atsirado iš paveldėjimo santykių, kai nebuvo kito sutuoktinio sutikimo, b) pagal prievoles, kurias vienas sutuoktinis sudarė savo rizika ar sąskaitą arba be kito sutuoktinio sutikimo, c) pagal prievoles, kilusias pažeidus teises, suteiktas kitam sutuoktiniui administruoti bendrąja nuosavybe esantį turtą. Nuostatos, reguliuojančios neteisėtą praturtėjimą taikomos, jei atsižvelgiant į prievoles, nustatytas šiame skyriuje, turto, esančio bendrąja nuosavybe vertė padidėjo. Pagal prievoles, kylančias iš vieno sutuoktinio neteisėtų veiksmų, atsako pastarasis sutuoktinis savo asmeniniu turtu bei savo dalimi bendroje nuosavybėje, jei asmeninio turto nepakanka.

3. SUTUOKTINIŲ PRIEVOLĖS RŪŠĮ LEMIANČIŲ KRITERIJŲ NUSTATYMAS VEDYBŲ SUTARTYJE

3.1. Šeimos poreikių samprata

Darant prielaidą, kad LR CK 3.109 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta norma dėl solidarių sutuoktinių prievolių atsiradimo pagrindo yra imperatyvi ir sutuoktiniai vedybų sutartimi negali jos pakeisti, yra svarbu nustatyti tokių kategorijų kaip „sandoriai, būtini išlaikyti šeimos namų ūkį“, „bendri šeimos poreikiai“ bei „aiškiai per didelė ir neprotinga sandorio kaina“. Kadangi tai yra vertinamojo pobūdžio kategorijos ir įstatyme nėra nustatyta konkrečių jų išraiška, bei tai nebūtų protinga ir tikslinga įtvirtinti, todėl ši turinį turi nustatyti teisės doktrina ir teismų praktika. Taipogi apsibrėžti šias kategorijas galima būtų vedybų sutartimi, kas leistų

sutuoktiniams iš dalies sureguliuoti turtinių prievolių pobūdį prieš trečiuosius asmenis tuo aspektu, kad prievolės, kurios pagal apibrėžtus kriterijus nepatektų į aukščiau nurodytas kategorijas, galėtų būti pripažįstamos asmeninėmis sandorį sudariusio sutuoktinio prievolėmis. Žinoma tokią galimybę reikia vertinti labai atsargiai, atsižvelgiant į tai, kad tai gali įtakoti sutuoktinių kreditorių interesus, tačiau kaip prielaida, mūsų manymu, turėtų būti išnagrinėta.

Pirmiausia reiktų atskleisti šeimos, kaip teisinio ir socialinio instituto, esmę bei turinį, kadangi tiek poreikių, tiek namų ūkio išlaikymas kildinamas iš šeimos, kaip bendro gyvenimo formos, tikslų. Nors šeimos sąvoka plačiai naudojama įvairiuose teisės aktuose, pradedant Lietuvos Respublikos Konstitucija ir baigiant įvairiais poįstatyminiais teisės aktais, tačiau legalaus ir vieningo šeimos teisinio apibrėžimo nėra. „Viena iš priežasčių, kodėl teisė apskritai nepateikia vienos šeimos sąvokos, matyt, ta, kad šeima, kaip reiškinys, yra kur kas daugiau nei vien teisinė kategorija. Šeima – pirmiausia socialinė kategorija“²⁰.

Gediminas Sagatys straipsnyje „The Concept of family in Lithuanian law“ konstatuoja, kad „dėl pasitaikančių įstatymų leidybos spragų susiklostė situacija, kai aukščiausios teisminės instancijos buvo priverstos užsiimti „šeimos“ sampratos kūrimu ad hoc. Taip teisminė valdžia, nors ir netiesiogiai, buvo priversta imtis funkcijos formuoti valstybinę šeimos politiką“²¹.

Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė nurodo, kad „įvairūs teisės aktai pateikia skirtingas šeimos bei šeimos nario sampratas (nepagrįstai išplečiamas arba susiaurinamas subjektų sąrašas), o tai lemia ir nevienareikšmišką šeimos narių teisių bei pareigų apimtį interpretavimą, taip pat teisėtų interesų įgyvendinimą“²². Išanalizavusi daugelį šeimos apibrėžimų įvairiuose teisės aktuose ir literatūroje, ji taip pat siūlo šeimos sampratą: „Šeima yra vyro ir moters santuoka sukurta sąjunga ir jų vaikai“²³.

2008 metais Lietuvos Respublikos Seimas nutarimu priėmė Valstybinę šeimos politikos koncepciją²⁴, kurioje apibrėžė šeimos sąvoką bei šeimos narių ratą. Šios koncepcijos 1.4. punkte nustatyta, kad šeima – esminis visuomenės gėris, kylantis iš žmogaus prigimties ir grindžiamas savanorišku vyro ir moters santuokiniu pasižadėjimu skirti savo gyvenimą šeiminiams santykiams kurti, užtikrinantis šeimos narių – vyro ir moters, vaikų bei visų kartų gerovę ir sveikos visuomenės raidą, tautos bei valstybės gyvybingumą ir kūrybingumą. Taigi koncepcija šeimos sampratą apibrėžė per vyro ir moters santuoką, o 1.6.9. punktas nustatė, kad šeimos

²⁰ Mikelėnas V. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2009. P 18.

²¹ Sagatys G. The Concept of family in Lithuanian law // Jurisprudencija. 2010, Nr. 1(119). P 196.

²² Kudinavičiūtė-Michailovienė I. Šeimos narių teisės į gyvenamąją patalpą įgyvendinimas ir gynimas // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 3(3). P 208.

²³ Ten pat. P 197.

²⁴ Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2008-06-17, Nr. 69-2624.

nariais yra sutuoktiniai ir jų vaikai (įvaikiai), jeigu jų yra. Tokiu reguliavimu iš esmės buvo įtvirtinta taip vadinamos branduolinės šeimos samprata.

2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimu²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pripažino, kad Seimo patvirtintos Valstybinės šeimos politikos koncepcijos 1.6 punkto nuostatos, kiek juose yra įtvirtintos tik santuokos pagrindu sukurtos (buvusios sukurtos) darnios šeimos, daugiavaikės šeimos, išplėstinės šeimos, krizę išgyvenančios šeimos, nepilnos šeimos, socialinės rizikos šeimos ir šeimos sąvokos, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 1, 2 dalims. Konstitucinis Teismas nurodė, kad „apibendrinant aptartą Lietuvos Respublikos teisėkūros šeimos politikos srityje raidą iki ginčijamos Koncepcijos priėmimo, taip pat kai kuriuose šiuo metu galiojančiuose įstatymuose tiesiogiai ar netiesiogiai šeimos sąvokas įtvirtinantį teisinį reguliavimą pažymėtina, kad šeimos ir su ja susijusių santykių teisiniam reguliavimui buvo (ir yra) būdinga tai, kad šeima suprantama plačiau nei vien santuokos pagrindu sudaryta šeima, t. y. teisės aktuose pateikiama kitokio turinio (platesnė) šeimos sąvoka nei įtvirtintoji Koncepcijoje“. Taip pat, „kad šeimos sampratos aiškinimas užsienio valstybių konstitucinių teismų jurisprudencijoje nėra vienareikšmis, šeima apibrėžiama atsižvelgiant į visuomenėje tam tikru laikotarpiu vyraujančią šeimos gyvenimo formų įvairovę, demografinius, ekonominius ir socialinius visuomenės gyvenimo pokyčius“²⁶. Nors šioje konstitucinės justicijos byloje buvo pareikšta ir atskiroji nuomonė²⁷, visgi šio darbo nagrinėjimo aspektu yra svarbesnė ta aplinkybė, kad šeimos, kaip teisinės kategorijos, samprata bent šiuo metu yra platesnė, negu siejant ją vien su santuokos sudarymo faktu.

Šeimos, kaip socialinio instituto, samprata atsiskleidžia Vidos Česnuitytės atliktame tyrime „Šeimos samprata: Lietuvos gyventojų subjektyvus požiūris“ kur nurodoma, kad nors „didžioji Lietuvos gyventojų dalis savo šeimos nariais pirmiausiai laiko branduolinės šeimos narius, tačiau maždaug trečdalis šeimą pirmiausiai asocijuoja su išplėstine šeima, o dešimtadalis – su draugu(-u) / sugyventiniu(-e), buvusiu(-sia) sutuoktiniu(-e), buvusiu(-siu) draugu(-e) / sugyventiniu(-e). Šie ir kiti tyrimo rezultatai patvirtina tyrimo hipotezę ir leidžia daryti prielaidą, kad šalies gyventojų sąmonėje formuojasi postmoderniai visuomenei būdinga šeimos samprata“²⁸.

²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2011, Nr. 118-5564.

²⁶ Ten pat.

²⁷ http://www.lrkt.lt/dokumentai/2011/atsk_nuom_20110928_n20111003_RRuskyte.pdf Prisijungimo laikas: 2014-02-09.

²⁸ Česnuitytė V. Šeimos samprata: Lietuvos gyventojų subjektyvus požiūris // Socialinis darbas. 2012, Nr. 11(2). P 267.

Vertinant aukščiau pateikiamas išvadas dėl platesnio šeimos suvokimo, nesiejant jos vien su sutuoktiniais ir jų vaikais, galima daryti prielaidą, kad sandoriai šeimos interesais arba būtini bendriems šeimos poreikiams tenkinti taip pat gali išeiti už branduolinės šeimos (sutuoktinių ir jų nepilnamečių vaikų) ribų.

Visgi sutuoktinių prievolių bendrumo klausimą reikia nagrinėti ir tuo aspektu, koks yra įstatyminis reguliavimas, sukuriantis teises pareigas sutuoktiniams materialiai rūpintis asmenimis, kurie nėra jų branduolinės šeimos subjektai, kadangi materialinis rūpinimasis suponuoja tiesioginį vienokių ar kitokių turtinių prievolių prisiėmimą. Tokia įstatyminė pareiga yra nustatyta pilnamečiams vaikams išlaikyti savo nedarbingus ir paramos reikalingus tėvus ir jais rūpintis (LR CK 3.205 straipsnis), pilnamečiui broliui (seseriai) išlaikyti paramos reikalingą nepilnametį brolių (seserį), neturintį tėvų arba negalintį gauti jų išlaikymo (LR CK 3.236 straipsnis), pilnamečiui vaikaičiui išlaikyti savo nedarbingus ir paramos reikalingus senelius bei seneliams išlaikyti savo nepilnamečius vaikaičius, neturinčius tėvų arba negalinčius gauti jų išlaikymo (LR CK 2.237 straipsnis). Reikia pažymėti, kad pats civilinis kodeksas duoda tam tikrą nuorodą, kad pastarieji asmenys yra priskiriami šeimos narių ratui, kadangi minėti du straipsniai yra įtvirtinti LR CK XVI skyriuje kitų šeimos narių tarpusavio išlaikymo pareigos. Šios pareigos yra asmeninės bei jų negalima atsisakyti ar perleisti, todėl LR CK 3.109 straipsnio kontekste nustatant sutuoktinių bendrus šeimos poreikius reikia atsižvelgti ir į LR CK IX skyriaus normas, nustatančias giminystę ir svainystę. Bendros sutuoktinių pareigos, atitinkamai ir bendros prievolės galimo atsiradimo aspektu yra svarbu, ar giminystės linija yra tiesioji aukštutinė (einanti iš palikuonio į protėvį), ar tiesioji žemutinė (einanti iš protėvio į palikuonį), ar šoninė (broliai ir seserys). Pirmu ir trečiu atveju bendros sutuoktinių prievolės dėl išlaikymo būtinumo neatsiras, kadangi sutuoktinio pareiga išlaikyti tik jo giminaičius kyla tik jam pačiam, t.y. tokia prievolė yra asmeninė. Tuo tarpu esant tiesiajai žemutinei giminystės linijai faktiškai gali atsirasti bendra sutuoktinių prievolė dėl išlaikymo (vaikų ar vaikaičių), jei sutuoktiniai turi bendrų vaikų. Tačiau visais atvejais reiktų vertinti ir nustatyti visas papildomas sąlygas dėl prievolės išlaikyti atsiradimo – vaikaičiai yra nepilnametis, neturi tėvų arba negali gauti jų išlaikymo.

Tėvams išlaikymas mokamas (priteisiamas) nustatyta pinigų suma, mokama kas mėnesį. Kadangi įvaikinimu sukuriama tėvams bei jų giminaičiams ir įvaikiams bei jų palikuonims tarpusavio asmeninės ir turtinės teisės bei pareigos kaip giminaičiams pagal kilmę, tai negalima šių pareigų atsisakyti ar perleisti kitam sutuoktiniui jų visų ar dalies, kad jos taptų bendros. Taigi, mūsų manymu, vedybų sutartimi negalima būtų nustatyti tokio susitarimo, kad bendromis sutuoktinių prievolėmis būtų laikomos visos išlaikymo prievolės pilnamečiams giminaičiams,

kai tokia prievolė pagal įstatyminį reguliavimą yra asmeninė sutuoktinio prievolė. Tuo tarpu kai pagal įstatyminį reguliavimą sutuoktinių išlaikymo prievolė yra bendra, galima nustatyti konkrečius kriterijus, kada ji būtų laikoma solidaria ir atitiktų būtinumo kriterijus.

Pilnamečių vaikų išlaikymui taikomas neseniai priimtas LR CK 3.192¹ straipsnis, kuris iš dalies pakeitė 3.194 straipsnio 3 dalies nuostatas, 2007 metais Konstitucinio teismo pripažintas kaip prieštaraujančias Konstitucijai. Taikant šio straipsnio nuostatas sistemaiškai su LR CK 3.109 straipsnio 2 dalies ir 3 dalies normomis išeina, kad būtinumas užtikrinti vaikų švietimą, kaip solidarios sutuoktinių prievolės atsiradimo pagrindas, bei tėvų pareiga pagal LR CK 3.192¹ straipsnį išlaikyti savo vaikus, sulaukusius pilnametystės, kurie mokosi pagal vidurinio ugdymo programą ar pagal formaliojo profesinio mokymo programą pirmajai kvalifikacijai įgyti arba studijuoja aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės studijų formos programą ir yra ne vyresni negu 24 metų ir kuriems būtina materialinė parama, atsižvelgiant į vaikų, sulaukusių pilnametystės, turtinę padėtį, gaunamas pajamas, galimybę patiems gauti pajamų ir kitas svarbias aplinkybes, yra savarankiškai galima tėvų (sutuoktinių) prievolių solidarumą lemiantys pagrindai. Pagal LR CK 3.109 straipsnio 2 dalį solidari prievolė atsirastų, pvz. vienam sutuoktiniui sudarius sutartį dėl vaiko mokamo mokslo, nes tai yra būtina užtikrinti vaikų švietimą. Tuo tarpu LR CK 3.109 straipsnio 3 dalies pagrindu gali atsirasti bendra sutuoktinių prievolė iš paskolos ar prekių pirkimo išsimokėtinai, jei šių sandorių tikslas yra LR CK 3.192¹ straipsnyje įtvirtintos pareigos įvykdymas. Žinoma šiuo atveju turi būti nustatytas tokio sandorio atitikimas visoms šiame straipsnyje įtvirtintoms sąlygoms.

Kaip matome, bendroms sutuoktinių prievolėms atsirasti yra svarbūs abu kriterijai – ir sandorių sudarymo būtinumas, ir šeimos poreikių bendrumas.

3.2. Sandorių būtinumo aspektas.

Sandorių sudarymo būtinumo kriterijaus išraiška nei LR CK, nei kituose teisės aktuose nėra tiesiogiai įtvirtinta. „Ar sandoris yra būtinas ir ar jis atitinka šeimos poreikius, yra vertinamasis kriterijus, priklausantis nuo daugelio aplinkybių (šeimos gaunamų pajamų, turtinės bei socialinės padėties ir kitų veiksnių, lemiančių kiekvienos šeimos poreikius bei jų tenkinimo galimybes), todėl šeimos poreikių samprata kiekvienu atveju yra individuali“²⁹. Tokia situacija yra pateisinama, kadangi kiekvieną atvejį reikia nagrinėti ir vertinti individualiai, atsižvelgiant į visas reikšmingas aplinkybes. Kita vertus, konkretūs kriterijai, kurių atitikimui sandorio sudarymo būtinybė būtų vertinama teisės aktuose galėtų būti įtvirtinti ir tai įneštų aiškumo sutuoktinių turtiniuose santykiuose.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 13 d. nutartis c.b. 3K-3-567/2013.

Šiuo atveju iš dalies galima pasinaudoti suformuota teismų praktika, apimančia išlaikymo nepilnamečiams vaikams ar/ir sutuoktiniui priteisimo klausimus bei išlaikymo (rentos) sutarčių aiškinimo klausimus. Tokia dalinė analogija galima, kadangi, siekiant nustatyti būtinuosius šeimos poreikius, pirmiausia reikia nustatyti kiekvieno šeimą sudarančio individo būtinuosius poreikius, t.y. kiekvieno šeimos nario individualūs būtinieji poreikiai yra sudedamoji bendrų būtinų šeimos poreikių dalis, kadangi tik tenkinant kiekvieno nario poreikius yra pasiekiamas bendras šeimos tikslas.

Naujausioje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nurodoma, kad „vaiko poreikių ir tėvų turtinės padėties kriterijai įstatyme nedetalizuoti, tačiau nuosekliai išplėtoti kasacinio teismo praktikoje. Nustatydamas konkretaus vaiko poreikių turinį, teismas turi įvertinti, ar išlaikymas bus pakankamas tenkinti būtinas vaiko vystymosi sąlygas, t. y. ar bus patenkinti vaiko poreikiai maistui, aprangai, būstui, sveikatai, mokslui, poilsiui, laisvalaikiui, kultūriniam ir kitokiam ugdymui“³⁰. Kitoje byloje teismas papildomai detalizuoja būtinųjų vaiko poreikių nustatymo kriterijų įtvirtinimą teisės aktuose bei pasisako dėl tokių poreikių turinio. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kolegija nurodo, kad „vaiko teisių konvencijoje akcentuojama būtinybė sudaryti galimybę nepilnamečiam vaikui gauti išsilavinimą, profesinį pasirengimą, būti medicinos darbuotojų aptarnaujamam, atgauti sveikatą, sudaryti sąlygas ugdyti asmenybei ir bręsti kultūrinio bei dvasinio požiūriu. Taigi turi būti patenkinti vaiko poreikiai maistui, aprangai, būstui, sveikatai, mokslui, poilsiui, laisvalaikiui, kultūriniam ir kitokiam ugdymui. Vaiko materialiniai poreikiai taip pat yra būtini užtikrinant vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį (Vaiko teisių konvencijos 31 straipsnis, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 16 straipsnis). Vaikui, atsižvelgiant į jo gebėjimus ir norus, taip pat turi būti sudarytos materialinės sąlygos dalyvauti įvairiuose papildomuose užsiėmimuose, sporto, kultūros renginiuose, lankyti teatrus, koncertus, vaikų atostogų stovyklas, įgyti vaikui reikiamų priemonių jo gabumams lavinti. Koks išlaikymo dydis užtikrina būtinas vaikui vystytis sąlygas, kiekvienu atveju sprendžia teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes. Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad orientaciniu kriterijumi, priteisiant vaikui išlaikymą būtiniems poreikiams patenkinti, pripažintinas minimalios mėnesinės algos dydžio išlaikymas, tačiau šis kriterijus yra tik orientacinis ir taikytinas atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes“³¹. Pastarojoje nutartyje teisėjų kolegija taip pat aiškiai pabrėžė, kad būtiniems ir protingiems vaiko poreikiams nustatyti svarią įtaką daro ir vaiko amžius, sveikatos būklė ir kitose neordinarinės aplinkybės. Analogiškai vaiko poreikių turinio ir apimties nustatymo pagrindai suformuluoti ir kitoje, kiek ankstesnėje to

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 28 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-209/2013.

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 26 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-276/2013.

paties teismo nutartyje, kurioje, be kita ko, teisėjų kolegija pasisakė ir kitu šio darbo nagrinėjimo objekto atžvilgiu svarbiu klausimu. Nutartyje nurodoma, kad „jeigu sutuoktiniai, gyvendami kartu ir rūpindamiesi savo nepilnamečiu vaiku, susitarė dėl to, kad jam turi būti teikiamos privačios ugdymo ir (ar) sveikatos priežiūros įstaigų paslaugos, bei užtikrino vaiko poreikių tenkinimą tokiu lygiu, tai teismas, pasisakydamas dėl vaiko poreikių, turi ir toliau tokiu susitarimu vadovautis“³². Taigi iš tokios teismo pozicijos galima padaryti kelias išvadas. Pirma, sutuoktiniai gali tartis (formaliai ar neformaliai) dėl to, kokio lygio yra būtinieji poreikiai ir kas sudaro jų konkretų turinį. Antra, teismas turi atsižvelgti į tokį susitarimą. Vadinasi vedybų sutartimi sutuoktiniai galėtų nustatyti kriterijus, kurie atribotų būtinus ir nebūtinus protingos kainos kriterijus atitinkančius sandorius, skirtus šeimos interesams tenkinti, tokių būdu nustatydami asmeninę ar solidarią atsakomybę pagal juos. Tuo tarpu teismas turėtų jais vadovautis arba bent į juos atsižvelgti esant ginčui.

Norint nustatyti būtinų, šeimos poreikius atitinkančių, sandorių turinį reikia išnagrinėti pagal savo forma panašius visuomeninius santykius. Kadangi nepilnamečių asmenų pagrindiniai poreikiai ir jų nustatymo kriterijai buvo aptarti aukščiau, papildomai reikia nustatyti ir suaugusių šeimos narių būtinąsias reikmes. Šiuo atveju galima pasinaudoti analogija sprendžiant klausimus dėl sutuoktinių išlaikymo priteisimo bei sudarant ir vykdant išlaikymo iki gyvos galvos sutartis, nors šių santykių teisinis reguliavimas ir prigimtis skiriasi. Šiam nagrinėjimui tai svarbu tik žmogaus būtinųjų poreikių atskleidimo aspektu.

Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, nors sprendama klausimą dėl išlaikymo dydžio nepilnamečiui vaikui nustatymo, nurodo, kad „išlaikymo dydžio nustatymo orientaciniu kriterijumi pripažintina teismų praktikoje taikoma LR CK 6.461 str. 2 d., kuri nustato, kad vieno mėnesio išlaikymo vertė negali būti mažesnė už vieną minimalią mėnesinę algą (MMA)“³³. Tiek nepilnamečių, tiek pilnamečių asmenų išlaikymas savo turiniu yra artimi vienas kitam, kadangi visais atvejais siekiama to paties tikslo – užtikrinti išlaikymą gaunančiam asmeniui būtiną ir orią jo gyvenimo kokybę. Pagal LR CK 6.461 straipsnyje įtvirtintas išlaikymo iki gyvos galvos nuostatas (1 ir 2 straipsnio dalis), į išlaikymą įeina aprūpinimas gyvenamąja patalpa, drabužiais bei kitokia apranga, maitinimas, o jeigu sveikatos būklė reikalauja – ir priežiūra, kai tokio išlaikymo vertė negalėtų būti mažesnė nei viena minimali mėnesinė alga. Teismų praktikoje nurodyta, kad išlaikymo iki gyvos galvos sutartis išsiskiria socialine reikšme; pagal šią sutartį rentos gavėjas įgyja teisę gauti reikiamas paslaugas

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 20 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-37/2013.

³³ Šiaulių apygardos Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 29 d. nutartis c.b. Nr. 2A-146-267/2012.

ir priemonės būtiniausiems, gyvybiškai svarbiems poreikiams tenkinti³⁴. Taigi galima teigti, kad būtinųjų poreikių vertinė išraiška yra susijusi su tam tikru konkrečiu dydžiu, įtvirtintu įstatyme, tačiau, akivaizdu, kad kiekvienu konkrečiu atveju ta vertė turi būti nustatoma individualiai, taikant minimalios mėnesinės algos kriterijų kaip orientacinį.

Toliau reikia apibrėžti, kas yra laikoma šeimos namų ūkiu. Kadangi šeimos samprata ir jos, kaip susijusių asmenų rato ribos šiame darbe jau aptartos anksčiau, lieka nustatyti namų ūkio turinį. Legalaus šios sąvokos apibrėžimo LR CK nenustatyta, taip pat jo neaptikta ir kituose teisės aktuose teisinių šeimos santykių reguliavimo kontekste. Taigi namų ūkis yra labiau ekonominė nei teisinė kategorija. Kaip nurodo Zigmas Lydeka ir Žilvinas Danielius Žalčiauskas, „plačiąja prasme namų ūkį galima traktuoti, kaip asmenį ar asmenų grupę, kurie priima bendrus sprendimus dėl maisto ir kitų pragyvenimui reikalingų priemonių įsigijimo (OECD, 2002). Taip apibrėžiant namų ūkį parodoma, kad jis gali būti įvairaus dydžio ir turėti įvairią struktūrą. Kiekvienas šioje struktūroje esantis asmuo prisideda prie sprendimų priėmimo ir namų ūkio aprūpinimo“³⁵. Vadinasi namų ūkį reikia suprasti kaip bendrą ekonominį-buitinį interesą, tenkinant būtinuosius šeimos poreikius. Bendrumo aspektas šiuo atveju pasireiškia kiek plačiau ir apima tiek visų šeimos narių bendrus poreikius, tiek ir kiekvieno nario individualius poreikius. Tokią prielaidą galima daryti atsižvelgiant į tas išvadas, kurios buvo padarytos nagrinėjant šeimos sampratą. Nustatyta, kad šeimos interesas yra sudėtinis, susidedantis iš kiekvieno šeimos nario individualių interesų, juos subendrinant ir siekiant išlaikyti šeimą kaip socialinį konstruktą. Tokiu atveju, nustatant ar sandoris susijęs su šeimos namų ūkiu, reikia vertinti kiekvieno jos nario būtinuosius poreikius, atsižvelgiant į specifiką dėl amžiaus (vaikas, jaunas ar senas), sveikatos būklę (sveikas ar reikalingas specialios medicininės priežiūros), išsilavinimo (besimokantis, studijuojantis, savarankiškai keliantis kvalifikaciją) ir panašias kitas aplinkybes. Taigi prieinama išvados, kaip ir pažymėta LAT teisėjų kolegijos, kad sąvoka „sandoris bendriems šeimos poreikiams tenkinti“ savo prasme yra platesnė nei „sandoris šeimos namų ūkiui išlaikyti“³⁶.

3.3. Per didelė ir aiškiai neprotinga kaina bei prekių pirkimas išsimokėtinai.

Aiškiai per didelės ir neprotingos kainos kriterijus, įtvirtintas LR CK 3.109 straipsnio 2 dalyje, yra vertinamasis. Jis turi būti nustatomas kiekvienu konkrečiu atveju nagrinėjant konkretų

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. lapkričio 11 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-425/2011.

³⁵ Lydeka Z., Žalčiauskas Ž. D. Lietuvos namų ūkių vartojimo struktūros pokyčių tyrimas // Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai. 2012, Nr. 6/2. P. 162.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 13 d. nutartis c.b. 3K-3-567/2013.

sutuoktinio sudarytą sandorį. Visgi galima išskirti kelis požymius, į kuriuos galima būtų atsižvelgti sprendžiant, ar konkretaus sandorio kaina nėra tokia, kad peržengtų šiuos kriterijus.

Pirma, turi būti atsižvelgiama į sutuoktinio sudaryto sandorio ir toje teritorijoje bei panašiu metu sudaromų kitų panašių arba identiškų sandorių palyginimą, t.y. ar sandoris atitinka rinkos kainas, buvusias tuo metu toje vietoje. Jei sandoris atitinka vidutinę rinkos kainą ar, pavyzdžiui, buvo sudaryta viešoji sutartis, tai šiuo požiūriu toks sandoris turėtų būti pripažįstamas kaip nepažeidžiantis per didelės kainos kriterijaus. Kaina taip pat turėtų būti suprantama plačiau, ne vien kaip mokėtina suma. Šiuo atveju galima būtų lyginti iš tokio sandorio gaunamą naudą su išlaidomis, kurios turi būti padaromos tokiai naudai gauti. Jei išlaidos yra akivaizdžiai didesnės nei gaunama nauda, galima kalbėti apie tai, kad kaina buvo aiškiai per didelė. Čia, aišku, vėl reikia atsižvelgti į tai, ar sudarant sandorį nebuvo kažkokių nepalankiai susiklosčiusių aplinkybių, dėl kurių sutuoktinis buvo priverstas tokį sandorį sudaryti neieškant palankesnio varianto.

Antra, turėtų būti atsižvelgiama į konkrečios šeimos socialinę padėtį, jos gaunamas pajamas bei daromas būtinąsias išlaidas, skirtas šeimos poreikiams tenkinti. Todėl net jei ir sandoris atitiktų aukščiau nurodytą vidutinį rinkos vertės kriterijų, konkrečios šeimos pajamų atžvilgiu jis galėtų būti pripažintas kaip neprotingas. Pavyzdžiui, sutuoktinis, kurio šeimos pajamos yra vidutinės ar mažesnės už vidutines, sudaro sutartį dėl šeimos gyvenamosios patalpos remonto naudojant prabangias medžiagas arba perka brangius antikvarinius baldus išsimokėtinai. Akivaizdu, kad tokie sandoriai neatitinka bendro šeimos gyvenimo lygio ir būtų šeimai nuostolingi.

Taigi įtvirtinant tokį kriterijų vedybą sutartyje galima būtų nustatyti, kad kiekvienas sutuoktinis turi teisę sudaryti sandorius, susijusius su šeimos pagrindinės gyvenamosios patalpos ar su šeimos poilsio patalpų išlaikymu, o taip pat sandorius, susijusius su vaikų auklėjimu ir švietimu, jei yra sudaroma viešoji sutartis ar sutarties vertė neviršija, pavyzdžiui šeimos mėnesio pajamų. Tokios prievolės būtų laikomos solidariomis. Kitais atvejais kad kiltų bendra prievolė būtų reikalingas kito sutuoktinio rašytinis pritarimas sandoriui.

Kitas aspektas, kurį reikia išnagrinėti, yra susijęs su LR CK 3.109 straipsnio 3 dalyje nurodytu solidarios sutuoktinių prievolės atsiradimo pagrindu - prekių pirkimu išsimokėtinai. Įstatymas galimą sutuoktinių atsakomybės solidarumą sieja būtent su prekių, o ne daiktų ar kitų civilinės apyvartos objektų, įgijimu išsimokėtinai. Kaip jau buvo minėta kitose šio darbo dalyse, būtinieji šeimos poreikiai apima ir gyvenamosios patalpos įgijimą (nuosavybės teise, nuomos ar panaudos pagrindais), jos pritaikymą bei būklės, tinkamos oriam gyvenimui, išlaikymą ir kitus su tuo susijusius aspektus. Taigi šeimos poreikių tenkinimas apima ir nekilnojamų daiktų apyvartos

procesus. Ar šio straipsnio norma gali būti taikoma ir nekilnojamiems daiktams, kaip patenkantiems į prekės apibrėžimą, pavyzdžiui įsigyjant butą ar kitą gyvenamąją patalpą išsimokėtinai, ar visgi turi būti taikoma tik prekėms, kaip kasdienio buitinio vartojimo objektams?

Šiuo aspektu reikia išsiaiškinti, ar yra vieningas prekės, kaip civilinės apyvartos objekto apibrėžimas bei su tuo susijusius vartotojo ir vartojimo sutarties sampratas. Pirmiausia, šeimos poreikių tenkinimo aspektu sandorio sudarymas reiškia, kad yra sudaroma vartojimo sutartis. LR CK 1.39 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad šiame ir kituose šio kodekso straipsniuose minima vartojimo sutartimi yra laikoma sutartis dėl prekių ar paslaugų įsigijimo, kurią fizinis asmuo (vartotojas) su prekių ar paslaugų pardavėju (teikėju) sudaro su vartotojo verslu ar profesija nesusijusiu tikslu, t. y. vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. Analogiškai yra įtvirtinta ir Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 2 straipsnio 14 dalyje, kur nurodyta, kad vartojimo sutartis – prekių ar paslaugų įsigijimo sutartis, su pardavėju ar paslaugų teikėju sudaroma su vartotojo verslu ar profesija nesusijusiu tikslu, t. y. vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti³⁷. Taigi vartojimo sutarties esmė yra ta, kad viena jos šalis (pardavėjas, paslaugų teikėjas) yra verslininkas, kuris siūlo ir parduoda prekes vartotojams (Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 2 straipsnio 5 dalis), o kita šalis (vartotojas) jas įsigyja ir naudoja savo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. Tuo tarpu minėto įstatymo 2 straipsnio 11 dalis prekę apibrėžia kaip *kiekvieną daiktą*, siūlomą parduoti arba parduodamą vartotojui. Taigi šiame kontekste preke taip pat gali būti ir nekilnojamas daiktas.

Nuo 2014 m. birželio 13 dienos įsigalioja LR CK ir LR vartotojų teisių apsaugos įstatymo pakeitimai, susiję su vartojimo sutarčių sudarymu ir vartotojų teisių apsauga. 2013 m. gruodžio 19 d. LR CK pakeitimo ir papildymo įstatymu³⁸ civilinis kodeksas papildomas XVIII¹ skyriumi, skirtu vartojimo sutarčių reglamentavimui. Šiais pakeitimais nauja tai, kad vartojimo sutartys tiesiogiai nebus apibrėžiamos kaip susijusios su šeimos ar namų ūkio poreikių tenkinimu. 6.228¹ straipsnio 4 dalyje numatyta, kad preke laikomas materialus kilnojamas daiktas, o vartotojų teisių apsaugos tikslais dėl nesąžiningų vartojimo sutarčių sąlygų ir nekilnojamas daiktas, taip pat šilumos ir elektros energija, vanduo, gamtinės dujos.

Kiek kitaip yra įtvirtinta LR CK šeštos knygos XXIII skyriaus ketvirtajame skirsnyje, reglamentuojančiame vartojimo pirkimo-pardavimo sutarčių ypatumus. 6.350 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad pagal vartojimo pirkimo-pardavimo sutartį pardavėjas – asmuo, kuris verčiasi prekyba, pardavėjo atstovas įsipareigoja parduoti prekę – *kilnojamąjį daiktą* pirkėjui – fiziniam

³⁷ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 12-488.

³⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas // Teisės aktų registras. 2014, Nr. 2014-00069.

asmeniui pastarojo asmeniniams, šeimos ar namų ūkio poreikiams, nesusijusiems su verslu ar profesija, tenkinti. Šis straipsnis taip pat yra pakeistas minėtais civilinio kodekso pakeitimais atsisakant prekės, kaip kilnojamojo daikto apibrėžimo.

Žvelgiant į vartojimo sutarčių ypatumus iš LAT pozicijos, galima konstatuoti, kad teismo požiūriu vartojimo sutartys taip pat gali būti ir dėl nekilnojamojo daikto. 2011 m. birželio 15 d. nutartimi išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad kasatorių ir pareiškėjo sudarytos kreditavimo ir hipotekos sutartys yra vartojimo³⁹.

Iš šios dalies galima daryti išvadą, kad sutuoktiniai gali susitarti tiek dėl kilnojamųjų daiktų, kaip prekių, tiek dėl nekilnojamųjų daiktų, skirtų bendriems šeimos poreikiams tenkinti įgijimo vieno sutuoktinio sudaromais sandoriais kai kitas sutuoktinis duoda išankstinį sutikimą dėl tokių sandorių vedybų sutartyje. Tokiu atveju vedybų sutartyje turėtų būti nurodyti aiškūs kriterijai ir sąlygos, kurias tenkinant prievolės pagal vieno sutuoktinio sudarytus sandorius būtų laikomos bendromis, o prievolės pagal sandorius, neatitinkančius tokių kriterijų, būtų laikomos asmeninėmis to sutuoktinio prievolėmis, kaip prisiimtomis jo vieno rizika.

3.4. Sutuoktinio sutikimo sandorių sudarymui ir bendrų šeimos poreikių konstatavimas

Sutuoktinio sutikimas sudaryti sandorį yra teisinis pagrindas kilti bendrai sutuoktinių atsakomybei pagal prievoles. Toks sutikimas gali būti išreikštas aiškiai (pvz., raštu) arba, kaip matysime toliau, nustatomas iš faktinių sutuoktinių veiklos aplinkybių.

Dažnas pastarųjų metų praktikoje pasitaikantis atvejis, kai piniginę prievolę sutuoktinis prisiima išduodamas vekselį. Vėliau, ištuokos proceso metu, dažnai kyla tokių prievolių tinkamo kvalifikavimo klausimas, ar prievolės pagal vieno iš sutuoktinių išduotą vekselį turėtų būti vertinamos kaip solidariosios, ar kaip asmeninės vekselį išdavusio sutuoktinio prievolės. Šį faktą patvirtina nemaža LAT teismo praktika 2013 metų laikotarpyje nagrinėjant bylas, susijusias su vekselių, kaip prievolės atsiradimo pagrindo ir sutuoktinių atsakomybės pagal juos aspektais. Šio klausimo sprendimas yra svarbus ir tuo aspektu, kad teisminėje praktikoje neretai kyla ginčas dėl sutuoktinių atsakomybės nustatymo ribų ir pagrindų, kuriais remiasi teismai nagrinėdami tokias bylas. Todėl formuojama teismų praktika šiuo klausimu padeda nustatyti kaip taikomi įstatymuose nustatyti sutuoktinių prievolių priskyrimo bendroms ar asmeninėms prievolėms pagrindai, o tai yra svarbu ir šio darbo nagrinėjimo aspektu. Toliau šioje darbo dalyje apžvelgsime keletą naujausios LAT praktikos nutarčių šiais klausimais.

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 11 d. nutartis c.b. Nr. 3K-7-272/2011.

Vekselių įstatyme⁴⁰ nurodyta, kad vekselis - vertybinis popierius, kuris išrašomas šio įstatymo nustatyta tvarka ir kuriuo jį išrašęs asmuo be sąlygų įsipareigoja tiesiogiai ar netiesiogiai sumokėti tam tikrą pinigų sumą vekselyje nurodytam asmeniui pats arba įsako tai padaryti kitam. Taigi "įstatyme nustatytas reikalavimas, kad vekselyje turi būti besąlyginis įsipareigojimas sumokėti jame nurodytą pinigų sumą, reiškia tai, kad vekselyje įtvirtinta mokėjimo prievolė ir iš jos atsiradusi reikalavimo teisė yra abstraktaus pobūdžio, t. y. nesusijusi teisiniu ryšiu su jos atsiradimo pagrindu"⁴¹. Todėl sutuoktinių turtinių santykių aspektu tampa ypatingai svarbu nustatyti vekselio, kaip abstrakčios prievolės, santykį su bendrosios sutuoktinių prievolės atsiradimo pagrindais, kurie yra įtvirtinti LR CK 3.109 straipsnyje. Minėtoje byloje kaip tik ir buvo sprendžiamas klausimas dėl pagal paskolos sutartį vieno iš sutuoktinių išrašytą paprastąjį neprotestuotiną vekselį. Iš teismų nustatytų faktinių aplinkybių LAT kolegija konstatavo, kad "teismai šį reikalavimą nagrinėjo iš esmės, nustatė prievolės rūšiai (asmeninė ar solidari sutuoktinių) nustatyti reikšmingas aplinkybes ir jas teisiškai kvalifikavo"⁴². Iš šios bylos galima padaryti kelias išvadas. Pirma, kadangi pagal išduodamą vekselį prievolė yra abstrakti, todėl sutuoktinių prievolės bendrumas dėl pinigų panaudojimo šeimos interesais nėra preziumuojamas. Antra, kad prievolė buvo sudaryta šeimos interesais turi įrodyti ta ginčo šalis, kuri siekia pripažinti tokią prievolę solidaria (sutuoktinis arba sutuoktinių kreditorius).

Kita svarbi taip pat su prievolių pagal vekselius kvalifikavimo klausimais susijusi byla, kurioje buvo plačiau pasisakyta dėl sutuoktinių prievolių atskyrimo pagrindų, kai buvo nagrinėjamas ginčas dėl vieno sutuoktinio pagal paprastąjį vekselį pasiskolintų lėšų kvalifikavimo solidariaja abiejų sutuoktinių prievole⁴³.

Ši nutartis svarbi keliais aspektais. Pirma, patvirtinama nuostata, kad prievolės kvalifikavimas kaip bendros sutuoktinių prievolės pagal LR CK 3.109 straipsnio 1 dalies 1–5 punktus savaime nereiškia, jog prievolė yra solidari, kol nėra nustatytas įstatymu ar sutartimi įtvirtintas pagrindas. Taigi prievolė pagal aukščiau nurodyto straipsnio punktus gali būti ir bendra dalinė ir solidari. Tačiau kaip solidari ji gali būti pripažinta, kai konkrečiu atveju kartu taikytina LR CK 3.109 straipsnio 2 dalis, nors, mūsų manymu, šio straipsnio 2 dalyje įtvirtinti pagrindai yra savarankiški ir užtektų nustatyti joje esančius pagrindus, o nesieti jų su straipsnio 1 dalyje įtvirtintais pagrindais.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas // Valstybės žinios. 1999-04-02, Nr. 30-851.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 28 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-373/2013.

⁴² Ten pat.

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis c.b. Nr.3K-3-682/2013.

Antra, kad solidarioji pareiga gali pasireikšti dvejopai. LAT kolegija nurodo, kad „dėl to vekselio (paskolos sutarties) pagrindu kylanti prievolė galėtų būtų laikoma solidariąja, jeigu šalys taip susitartų (CK 6.6 straipsnis), arba nustačius, kad lėšos panaudotos šeimos interesais (CK 3.109 straipsnio 1 dalies 5 punktas) ar bendro turto tvarkymui (CK 3.109 straipsnio 1 dalies 2 punktas) bei konstatavus, jog konkrečiu atveju taikytinas lex specialis įtvirtintas solidariosios prievolės atsiradimo pagrindas (CK 3.109 straipsnio 2 dalis)“⁴⁴. Taigi, kaip minėta anksčiau, toks traktavimas neįneša aiškumo, o esant kitokioms faktinėms aplinkybėms, galėtų būti traktuotas ir kitaip. Nes, jeigu pripažįstame, kad prievolė yra solidari, tai automatiškai ji yra bendra sutuoktinių prievolė. Toliau LAT kolegija nurodo, kad „tokia kasacinio teismo plenarinės sesijos išaiškinimų pagrindu padaryta išvada reiškia, kad, spręsdamas dėl bendros sutuoktinių prievolės solidarumo, teismas turi pateikti argumentus tiek dėl prievolės priskyrimo bendroms sutuoktinių prievolėms, tiek dėl jos kvalifikavimo solidariąja prievole. Svarbu pažymėti, kad sutuoktinių atsakomybės solidarumas gali būti dvejopo pobūdžio. Pirma, solidarioji sutuoktinių civilinė atsakomybė gali kilti iš solidariosios jų prievolės (CK 6.6 straipsnis), tokiais atvejais tiek pati prievolė nuo sukūrimo, tiek dėl jos nevykdymo ar netinkamo vykdymo kylanti sutuoktinių civilinė atsakomybė yra solidari. Antru atveju sutuoktinių solidarumas gali atsirasti tik jų civilinės atsakomybės už prievolės kontekste, kai sutuoktiniams kyla solidarioji pareiga atsakyti už bendromis pripažintų prievolių nevykdymą“⁴⁵. Taigi šiuo išaiškinimu LAT kolegija atriboja civilinės atsakomybės, kaip savarankiškos prievolės, aspektus, nuo bendros sutuoktinių prievolės, kaip tokios, apie ką buvo keltas klausimas ankstesnėje šio darbo dalyje. Klausimas, jei visgi sutuoktinių prievolė būtų pripažinta bendra daline, koks būtų jų civilinės atsakomybės santykis? Manytina, kad taip pat bendros dalinės prievolės apimtyje, kadangi pagrindinę prievolę turėjo vykdyti kiekvienas sutuoktinis tik savo dalį, ir kiekvienas iš jų yra atsakingas tik už savo dalies nevykdymą. Šiuo atveju kiekvieno sutuoktinio atžvilgiu turėtų būti nustatytos visos jų civilinei atsakomybei kilti būtinos sąlygos. Tuo tarpu, jei pagrindinė prievolė solidari, tai solidari ir jų civilinė atsakomybė? Toliau konkretizuojama, kad „nuo šalis siejančios prievolės pobūdžio priklauso įrodinėjimo dalyko apimtis (pakanka nustatyti prievolės solidarumą arba reikia vertinti tiek prievolės bendrumą, tiek iš jos kylančios civilinės atsakomybės solidarumą). Sutuoktinių atsakomybės už prievolių nevykdymą (netinkamą vykdymą) klausimas gali būti sprendžiamas tik nustačius prievolės pobūdį. Kad tai būtų galima konstatuoti, būtina nustatyti prievolės, dėl kurios vyksta ginčas, atsiradimo pagrindą, t. y. teisinius santykius, iš kurių kyla prievolė. Kreditoriaus prievolės atsiradimo pagrindas yra esminis nustatant prievolės subjektus, jos dydį.

⁴⁴ Ten pat.

⁴⁵ Ten pat.

Tik nustačius prievolės pobūdį ir jos atsiradimo pagrindą, galima nustatyti, kas yra atsakomybės subjektai pagal prievolę – vienas sutuoktinis ar abu sutuoktiniai⁴⁶. Trečias svarbus šia nutartimi konstatuotas aspektas yra sandorio tiesiogiai nesudariusio sutuoktinio sutikimo davimo forma ir jo būtinumas. Teisėjų kolegija nurodo, kad tuo atveju, kai sutuoktinis kaip paskolos gavėjas sudaro paskolos sutartį, nereikalaujama, jog kitas sutuoktinis išreikštų savo sutikimą žodžiu ar raštu, o paskola gali būti pripažinta bendra sutuoktinių prievole, jei ji sudaryta šeimos interesais. Daroma išvada, kad išduodant vekselį ar sudarant paskolos sutartį kito sutuoktinio sutikimas nereikalingas, o prievolės bendrumas nustatomas atsižvelgiant į šeimos interesus. Kitu atveju, esant sutuoktinio sutikimui, prievolė būtų bendra pagal LR CK 3.109 straipsnio 1 dalies 5 punktą, tačiau bendra dalinė, o ne solidari.

Panašus prievolių teisinio kvalifikavimo klausimas buvo kilęs ir kitoje su vekselių išdavimu susijusioje byloje. Tačiau šioje byloje skyrėsi nustatytos faktinės aplinkybės dėl vekselio pagrindu gautų pinigų panaudojimo šeimos interesais, kas lėmė iš esmės skirtingą kitokį sprendimą nei prieš tai aprašytoje byloje. „Bylą nagrinėję teismai konstatavo, kad kasatorė faktiškai davė sutikimą ginčo sandoriui sudaryti ir jo pagrindu gautų lėšų investavimui į verslo plėtrą. Apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nurodė, kad, konstatavus, jog kasatorės sutikimas sandoriui sudaryti buvo, neliko poreikio nustatyti jo būtinumo bendriems šeimos poreikiams tenkinti⁴⁷. Taigi, teismai sistemaiškai taikydami LR CK 3.109 straipsnio normas priėjo prie išvados, kad esant sutuoktinio sutikimui sudaryti tokį sandorį, sutuoktinių prievolė yra solidari. Tačiau tokia išvada yra diskutuotina, kadangi LR CK 3.109 straipsnio 3 dalies norma nurodo, kad esant šioje dalyje įtvirtintoms aplinkybėms solidari prievolė neatsiranda, o su sutuoktinio sutikimu sudaromiems sandoriams turėtų būti taikoma LR CK 3.109 straipsnio 1 dalies 5 punktas, kuris neleidžia vienareikšmiškai teigti, kad prievolė yra solidari, o greičiau bendra dalinė.

Ši teismų praktika reikšminga tuo aspektu, kad vedybų sutartimi sutuoktiniams nusistačius, kad prievolės pagal vieno sutuoktinio išduotus vekselius yra asmeninė to sutuoktinio prievolė, atkristų papildomų aplinkybių, susijusių su prievolės rūšies nustatymu, įrodinėjimo pareiga. Taipogi toks sureguliuojamas neprieštarautų pagal vekselį sukuriama prievolės pobūdžiui, kadangi iš vekselio išrašymo atsirandanti prievolė yra abstrakti. Kreditoriaus (vекselio turėtojo) interesai taip pat nebūtų pažeidžiami dėl aukščiau nurodytų priežasčių, o nesantis savo padėtimi užtikrintas kreditorius gali prašyti laidavimo pagal vekselį, vadovaujantis Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo IV skyriaus normomis.

⁴⁶ Ten pat.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 13 d. nutartis c.b. Nr.3K-3-567/2013.

Kitas sutuoktinių prievolių atribojimo aspektas pasireiškia nagrinėjant bylas dėl sutuoktinių sudaromų sandorių, susijusių su juridiniais asmenimis, kurių dalyviais ar savininkais yra sutuoktiniai ar su sutuoktinių užsiimamu verslu nesteigiant juridinio asmens. Šis klausimas taip pat dažnai būna teismų nagrinėjimo objektu, kadangi sutuoktinių poreikių tenkinimas glaudžiai susijęs su jų vykdoma veikla pajamoms gauti ar uždirbti.

Viena iš jau nagrinėtų nutarčių aktuali ne tik sutuoktinių prievolėms pagal vekselius atsirasti, bet taip pat ir susijusi su jų vykdoma komercine veikla. LAT nurodė, kad „kasacinio teismo pripažįstama, jog įmonių verslo plėtros interesai siejasi su šeimos interesais ir jos poreikių tenkinimu tais atvejais, kai sutuoktiniai yra privačių juridinių asmenų dalyviai, valdantys didelius įmonių akcijų paketus“⁴⁸. Taip pat svarbu nustatyti faktines aplinkybes, ar abu sutuoktiniai bendrovės veikloje dalyvavo ir prisidėjo fiziniu ar intelektiniu darbu, t.y. buvo faktinis ir teisinis ryšys su įmonės veikla ir jos teikiama nauda bendriems šeimos poreikiams. Tokių aplinkybių nenustačius, nėra pagrindo ir konstatuoti bendrų sutuoktinių prievolių atsiradimo pagrindo.

Kitoje byloje kilo klausimas dėl buvusių sutuoktinių bendros atsakomybės pagal jų individualios įmonės prievolės, kaip subsidiarių atsakovų⁴⁹. Teismas nurodė, kad „pagal CK 3.109 straipsnį prievolės, kylančios iš sutuoktinių bendro turto tvarkymo ir šeimos poreikių tenkinimo, yra bendros sutuoktinių prievolės, vykdomos iš bendro jų turto. Individuali įmonė yra šeimos verslas ir jos veikla pirmiausia skirta šeimos poreikiams tenkinti“. Taigi šioje byloje teismai vadovaudamiesi prezumpcija, kad individuali įmonė, kaip įgyta santuokos metu, priklausė bendrosios nuosavybės teise sutuoktiniams, priėjo prie išvados, kad nebuvo paneigta aplinkybė, kad iš įmonės veiklos gautos lėšos nepanaudotos bendriems šeimos poreikiams tenkinti. Perkeldami įrodymo našta dėl bendros prievolės paneigimo iš esmės nustatė prezumpciją, kad įmonės, kaip turtingo komplekso priklausančio abiems sutuoktiniams, teikiama nauda yra susijusi su jų šeimos poreikių tenkinimu, o tokias išvadas turėjo paneigti sutuoktinė. Tokia teismų praktika buvo pakeista LAT išplėstinės teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartimi, Nr. 3K-7-400/2012, kurioje išaiškinta, jog individualios įmonės buvimo šeimos verslu faktas nėra preziumuojamas, šį faktą turi įrodyti individualios įmonės kreditorius, siekiantis gauti savo reikalavimo patenkinimą iš įmonės savininko sutuoktinio turto. Tokia praktika taikoma ir nustatant 2003 m. Individualių įmonių įstatymo ir 2000 m. CK įsigaliojimo atsiradusių individualių įmonių prievolių subjektus, nes ji pagrįsta ne įmonių statusą ar sutuoktinių turto

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis c.b. Nr.3K-3-682/2013.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 15 d. nutartis c.b. Nr.3K-3-50/2011.

teisinių režimą bei atsakomybę pagal prievoles, o prievolių atsiradimo pagrindus ir rūšis reglamentuojančių teisės normų taikymu⁵⁰.

Minėta LAT išplėstinės kolegijos nutartimi⁵¹ buvo suformuoti svarbūs sutuoktinių atsakomybės pagal jiems priklausančios individualios įmonės prievoles aspektai. Pirma, konstatuota, kad individualios įmonės turto režimas neturi lemiančios teisinės reikšmės sprendžiant dėl sutuoktinių atsakomybės už individualios įmonės prievoles, nes nereglementuoja įmonės, kaip savarankiško civilinių santykių subjekto, ir sutuoktinių civilinės atsakomybės, kai individualios įmonės turto nepakanka padengti įmonės turtinių prievolių. Antra, kad individualios įmonės turto teisinis režimas ir iš jos veiklos gautų pajamų panaudojimas šeimos interesais negali būti pagrindas atsirasti sutuoktinio prievolei atsakyti už kito sutuoktinio individualios įmonės prievoles, tokia sutuoktinio prievolė negali būti siejama tik su individualios įmonės turto priklausymo bendrosios jungtinės nuosavybės teise faktu. Trečia, kad individualios įmonės savininko sutuoktinio prievolė subsidiariai kartu su kitu sutuoktiniu, kuris yra individualios įmonės savininkas, atsakyti už šios įmonės prievoles, kai joms įvykdyti neužtenka įmonės turto, gali atsirasti tuo atveju, kai individuali įmonė yra šeimos verslas, t. y. verslui naudojamas ne tik bendras sutuoktinių turtas, bet ir jų abiejų fizinis bei intelektinis darbas, abu sutuoktiniai aktyviai dalyvauja įmonės veikloje. Tokiu atveju sutuoktinių veikla kvalifikuotina kaip jungtinė veikla, kurios tikslas yra bendromis lėšomis ir darbu vykdyti individualios įmonės verslą. Ketvirta, kad individualios įmonės buvimo šeimos verslu faktas nėra preziumuojamas, šį faktą turi įrodyti individualios įmonės kreditorius, siekiantis gauti savo reikalavimo patenkinimą iš įmonės savininko sutuoktinio turto. Jeigu tokia aplinkybė įrodyta, reiškia, kad pirmiausia prievolė vykdoma iš individualios įmonės turto, o jo nesant ar nepakankant – iš sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės, o šios nesant ar nepakankant – iš asmeninio kiekvieno sutuoktinio turto.

Šie aukščiausiojo teismo išaiškinimai santykyje su galimybe sutuoktiniams vedybų sutartyje sureguliuoti jų atsakomybę pagal individualios įmonės ar iš individualios veiklos kylančias prievoles yra svarbūs tuo, kad nepaneigia, o kaip tik patvirtina tokias galimybes. Atitinkamai, jei sutuoktiniai neplanuoja santuokos metu užsiimti bendra ūkine-komercine veikla steigiant individualią įmonę arba vykdyti individualią veiklą neįsteigus juridinio asmens, nesiruošia kurti šeimos verslo, jie galėtų susitarti, kad pagal tokias prievoles jie atsako asmeniškai. Ir atvirkščiai, jei jų šeimos poreikių tenkinimas yra kildinamas iš abiejų sutuoktinių

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 14 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-572/2012.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis c.b. Nr. 3K-7-400/2012.

bendros veiklos (pvz., abu sutuoktiniai yra ūkininkai ir valdo bendrą ūkį), galima būtų susitarti, kad iš tokios veiklos kylančios prievolės atitinka jų šeimos interesus ir todėl yra bendros.

3.5. Asmeninių sutuoktinių prievolių modifikavimo galimybės

Klausimas dėl asmeninių sutuoktinių prievolių atsiradimo bendrais įstatymuose nustatytais pagrindais ir galimybės vedybų sutartimi pakeisti tokių prievolių rūšį į bendras nagrinėtinas tuo aspektu, ar galima vedybų sutartimi nustatyti, kad asmeninės prievolės būtų laikomos bendromis sutuoktinių prievolėmis neatsižvelgiant į jų atsiradimo pagrindą. Remiantis tuo, kad sutuoktiniai nėra laikomi vienas kito garantais ar laiduotojais pagal prievoles, atsirandančias valdant, naudojant ir disponuojant jiems asmenine nuosavybe priklausančiu turtu bei į tai, kad vedybų sutartimi draudžiama keisti LR CK 3.88 ir 3.89 straipsniuose nurodyto turto teisinį režimą, jei sutuoktiniai yra pasirinkę turto bendrosios jungtinės nuosavybės teisinį režimą, manytina, kad tokios sąlygos būtų pripažintos kaip prieštaraujančios įstatymo reikalavimams. Taipogi tokios sąlygos galėtų būti pripažintos negaliojančiomis ir atsižvelgiant į prievolės šalių uždarumo kriterijų bei į tai, kad iš esmės pažeistų sutuoktinių lygiateisiškumo principą ir vienam sutuoktiniui būtų labai nepalankios.

Teisinėje literatūroje nurodoma, kad „asmeninėmis reikėtų pripažinti tokias sutuoktinių prievoles, kurios glaudžiai susijusios tik su vieno iš sutuoktinių asmeniu“⁵². LAT formuojamoje praktikoje šiuo klausimu taip pat yra ne kartą pasisakyta, „kad asmeninės sutuoktinio prievolės yra tokios, kurios susijusios su jo asmeniu, asmeniniu turtu arba asmeninių poreikių tenkinimu. Asmeninėmis prievolėmis pripažįstamos iki santuokos įregistravimo atsiradusios prievolės (CK 3.110 straipsnio 1 dalis), iš dovanojimo sutarčių ir paveldėjimo kylančios prievolės, išskyrus atvejus, kai dovana ar palikimas buvo gauti kaip bendras turtas (CK 3.111 straipsnis), baudos už vieno iš sutuoktinių padarytus teisės pažeidimus, taip pat žala, padaryta vieno iš sutuoktinių veiksmais (CK 3.115 straipsnio 1 dalis), kito asmens išlaikymo, mokestinės ir kitos prievolės“⁵³.

Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad prievolių kvalifikavimo asmeninėmis sutuoktinių prievolėmis klausimas yra aiškus ir didesnių problemų neturėtų kilti, tačiau yra tam tikrų aplinkybių paneigiančių tokį aiškumą.

Viena iš tokių aplinkybių yra sutuoktinių vykdoma individuali veikla, kaip ji apibrėžiama pagal LR gyventojų pajamų mokesčio įstatymą⁵⁴. Jei vedybų sutartimi nenustatyta kitaip, iš tokios veiklos gaunamos pajamos vadovaujantis LR CK 3.88 straipsnio 1 dalies 3 punkto

⁵² Mikelėnas V. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2009. P 300.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 29 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-619/2013.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3085.

nuostatomis bendru atveju turėtų būti laikomos bendrąją jungtine sutuoktinių nuosavybe. „Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad tokios prigimties pajamos yra bendras sutuoktinių turtas, kai turi būti gautos ar jau yra gautos; taigi, šios sutuoktinio pajamos bendrąją jungtine nuosavybe yra nuo momento, kai jos išmokamos (gaunamos)“⁵⁵. Tačiau iš individualios veiklos vykdymo kyla tam tikros mokestinės veiklą vykdančio asmens prievolės sumokėti įstatymų nustatytus mokesčius (gyventojų pajamų mokestį, sveikatos draudimo, socialinio draudimo, pridėtinės vertės). Kasacinis teismas sprenddamas bylą konstatavo, kad „kad įstatymo pagrindu atsiradusi asmens pareiga sumokėti socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokas yra mokestinė prievolė, susijusi su mokesčio mokėtojo asmeniu, todėl laikytina asmenine to sutuoktinio, kuriam ši pareiga kyla pagal įstatymą, prievolė“⁵⁶. Taigi, iš esmės buvo konstatuota, kad mokestinės prievolės, kaip kylančios iš viešosios teisės, yra susijusios tik su tuo asmeniu, kuriam tokia prievolė nustatyta pagal taikomus teisės aktus. Tačiau individuali veikla pasižymi tam tikra specifika, kadangi iš tokios veiklos mokestinės prievolės apskaičiuojamos už tam tikrą laikotarpį, dažniausiai mokestinius metus. Vadinasi galima ir tikėtina situacija, kai pajamos iš individualios veiklos bus pripažįstamos bendrąją jungtine sutuoktinių nuosavybe (nes tokiomis pripažįstamos, kada yra gaunamos), tačiau mokestinės prievolės, kurios turėtų būti dengiamos iš tų pajamų, pripažįstamos asmeninėmis veiklą vykdžiusio sutuoktinio prievolėmis ir vykdomos pirma iš jo asmeninio turto, o jei tokio nepakanka, iš bendro turto dalies. Tokiu atveju individualią veiklą vykdančio sutuoktinio finansinė padėtis galėtų tapti daug prastesne, nei kito sutuoktinio. Todėl, mūsų manymu, net ir mokestinės prievolės tam tikrais atvejais galėtų būti laikomos bendromis sutuoktinių prievolėmis, kada pajamos iš tokios veiklos buvo pripažintos bendrąją jungtine nuosavybe ar panaudotos šeimos poreikiams tenkinti. Arba santuokos nutraukimo ar separacijos byloje tokia mokestinė prievolė galėtų būti kvalifikuojama kaip pagrindas nukrypti nuo lygių dalių principo.

Kito asmens išlaikymo prievolės bendru atveju taip pat pripažįstamos asmeninėmis sutuoktinio prievolėmis. Tačiau, kaip jau nagrinėta ankstesnėje šio darbo dalyje, tam tikrų asmenų (bendrų abiems sutuoktiniams pilnamečių vaikų ar vaikaičių) išlaikymo prievolės taip pat gali būti bendros sutuoktinių prievolės, jei tokia išlaikymo pareiga kyla abiems sutuoktiniams įstatymo pagrindu.

Sudarant sutartis sutuoktinio atsakomybė taip pat yra nulemta teisinio tų sutarčių reguliavimo ypatumų ir, jei konkrečiu atveju nėra nustatytas šeimos poreikių ir šeimos interesų

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 22 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-599/2013.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 29 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-619/2013.

tenkinimo tikslas, prievolės laikomos asmeninėmis sutuoktinio prievolėmis. Pavyzdžiui vienam sutuoktiniui sudarant laidavimo sutartį „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad laiduotojo prievolė kreditoriui laiduojant už skolininką yra asmeninio pobūdžio, o prievolės, kurias įgyja vienas sutuoktinis be kito sutuoktinio sutikimo, laikomos asmeninėmis.“⁵⁷

Taigi, mūsų manymu, vedybų sutartyje įtvirtinti tokias sąlygas, kurios tiesiogiai modifikuotų visas asmenines sutuoktinių prievoles į bendras nėra teisinio pagrindo. Tačiau tuo atveju, jei vedybų sutartimi yra pasirenkamas visiškas sutuoktinų turto bendrumo režimas, daugeliu atveju pagal prievoles, susijusias su tokiu turtu sutuoktinai atsakytų bendrai. Taip pat bendra prievolė atsirastų ir tuo atveju, jei vedybų sutartyje būtų įtvirtintas sutuoktinio sutikimas sudaryti konkrečius sandorius, tuomet prievolė galėtų būti kvalifikuojama kaip bendra iš su sutuoktinio sutikimu sudaryto sandorio.

4. KREDITORIŲ INTERESŲ GYNIMO IR SUTARTIES LAISVĖS PRINCIPŲ SANTYKIS VEDYBŲ SUTARTYJE

Vedybų sutarčiai, kaip vienai iš sutarčių rūšių, yra būdingi visi bendrieji sutartims taikomi reikalavimai, o taip pat kai kurie specialieji reikalavimai, būdingi tik šiai sutarčių rūšiai. „Įstatymų leidėjas vedybų sutartį priskyrė prie civilinių sutarčių, tai reiškia, kad vedybų sutarčiai taikomos bendrosios sutarčių teisės nuostatos (CK 6.154–6.161 straipsniai), taip pat sutarčių sudarymo ir aiškinimo taisyklės (CK 6.162–6.188, 6.193–6.195 straipsniai), sutarčių formos ir turinio reikalavimai (CK 6.192, 6.196–6.199 straipsniai), bendrieji sandorių negaliojimo pagrindai (CK 1.78–1.96 straipsniai), sutarčių pabaigos nuostatos (CK 6.217–6.228 straipsniai) bei kitos teisės normos, taikytinos civilinėms sutartims tiek, kiek kitaip nenustatyta CK trečiojoje knygoje“⁵⁸. Vienas iš pagrindinių principų, kuriuo remiasi sutarčių teisė, yra sutarties laisvės principas. Šio principo esminės nuostatos yra įtvirtintos LR CK 6.156 straipsnyje bei išplėtos teisės doktrinoje bei teismų praktikoje. Nagrinėjant vedybų sutarčių laisvės principą labai svarbi yra šio principo taikymą ribojanti išimtis, įtvirtinta LR CK 6.157 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad šalys savo susitarimu negali pakeisti, apriboti ar panaikinti imperatyviųjų teisės normų galiojimo ir taikymo, nepaisant to, kokia teisė – nacionalinė ar tarptautinė – šias normas nustato, kiek tai susiję su sutarties ar jos dalies negaliojimo klausimais. Šį klausimą galima nagrinėti taip pat ir kitu sutarties laisvės principo ribojimo aspektu, kai toks ribojimas nustatytas vedybų sutarties šalių, t.y. sutuoktinių lygiateisiškumo principui užtikrinti. LR CK 3.108 straipsnio 2 dalis įtvirtinta, kad sutuoktinio reikalavimu teismas vedybų sutartį gali pripažinti visiškai ar iš

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 18 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-132/2013.

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 10 d. nutartis c.b. 3K-3-191/2013.

dalies negaliojančia, jeigu sutartis iš esmės pažeidžia sutuoktinių lygiateisiškumo principą ir vienam iš sutuoktinių yra labai nepalanki. Taigi, nagrinėjant sutuoktinių galimybes vedybų sutartyje pasinaudojant sutarties laisvės principu sureguliuoti turtinių prievolių klausimus, reikia išskirti galimus tokio susitarimo negaliojimo pagrindus. Pirma, tai tokio susitarimo prieštaravimas imperatyvioms įstatymo normoms, antra, galimas prieštaravimas viešajai tvarkai ar gerai moralei, ir trečia, sutuoktinių lygiateisiškumo principo pažeidimas.

Įvertinant, ar sutuoktiniai vedybų sutartimi gali nusistatyti turtinių prievolių rūšį bei tokios galimybės teisinės pasekmės, reikia numatyti, kad tokiu atveju turi būti aiškumas dviem aspektais:

1. turi būti aišku, kas yra prievolės šalis, t.y. kas konkrečiame teisiniame santykiyje yra skolininkas;
2. iš kokio turto gali būti vykdomos sutuoktinių prievolės (iš kokio sutuoktinių turto gali būti vykdomos asmeninės prievolės, o iš kokio turto gali būti vykdomos bendros sutuoktinių prievolės, kurios yra bendros dalinės ar solidarios).

Atsakant į pirmą klausimą, svarbus aspektas yra laiko momentas, kuomet nustatoma kokios rūšies sutuoktinių prievolė yra. Tuo atveju, kai sutuoktiniai nėra sudarę vedybų sutarties ir jiems taikomas įstatymo nustatytas turto bei prievolių teisinis režimas, galima būtų išskirti tokius laiko momentus, kai prievolės rūšis nustatoma:

1. dalijant bendrą turtą. Čia reikia atkreipti dėmesį, kad prievolių rūšis turi būti nustatoma tuo atveju, kai bendras sutuoktinių turtas turi būti padalintas privalomai. Privalomai turtas padalijamas kai nutraukiama santuoka (LR CK 3.59 straipsnis) bei kai teismo sprendimu nustatomas sutuoktinių gyvenimas skyriumi (separacija) (LR CK 3.73 straipsnio 2 dalis ir LR CK 3.77 straipsnio 3 dalis). Jei sutuoktiniai nusprendžia pasidalinti turtą notarinės formos sutartimi nenutraukiant santuokos ir nenustatant gyvenimo skyriumi (separacijos), tokiu atveju prievolės rūšies klausimas nėra privalomas, tačiau pats turto padalinimas gali turėti įtakos sutuoktinių kreditorių teisėms.
2. sprendžiant klausimą dėl prievolės įvykdymo. Prievolės vykdymas šiuo požiūriu turėtų būti suprantamas plačiąją prasme, t.y. ne vien tik prievolės gražinti pinigų sumą pagal paskolos ar kredito sutartį reikalavimas, o bet koks kreditoriaus reikalavimas skolininkui įvykdyti prievolę, kuri gali būti tiek piniginė, tiek ir nepiniginė, jei ji nėra betarpiškai susijusi su skolininko asmeniu. Šiuo atveju reikia nustatyti prievolės rūšį, jei kreditoriui pareiškus reikalavimą dėl prievolės įvykdymo tarp sutuoktinių ir kreditoriaus kyla ginčas, ar tokia prievolė yra asmeninė ir ją

įvykdyti turi būti įpareigotas vienas sutuoktinis, ar ji yra bendra ir kreditoriaus reikalavimas gali būti patenkintas iš abiejų sutuoktinių.

3. išieškojimo procese. Iš esmės išieškojimo procese prievolės rūšies nustatymas turi būti nebeaktualus, nes išieškojimo proceso metu jau turi būti aiškus skolininkas ar skolininkai iš kurių turto turi būti išieškoma ir tai turi būti nustatyta įsigaliojusiam teismo sprendime. Kaip pažymėjo Lietuvos aukščiausiasis teismas, Lietuvos teismų praktikoje nėra vienareikšmiškos pozicijos dėl to, kokioje civilinio proceso stadijoje gali būti nustatomas bendros sutuoktinių prievolės pobūdis bei išieškojimas pagal bendrą prievolę nukreipiamas į sutuoktinio turtą. Prievolės vykdymui iš bendro sutuoktinių turto būtina nustatyti prievolės pobūdį, t. y. ji yra asmeninė ar bendra (dalinė ar solidarioji), todėl tokios prievolės pobūdį ir galimybę išieškoti iš bendrosios jungtinės nuosavybės gali nustatyti tik teismas. Pažymėtina, kad vykdymo stadijoje jau yra įsiteisėjęs teismo sprendimas, kuriuo prievolę vykdyti įpareigotas vienas iš sutuoktinių, tai eliminuoja bendrosios dalinės prievolės galimybę. Tokiu atveju kitas sutuoktinis gali būti atsakingas tik esant solidariajai bendrai sutuoktinių prievolei⁵⁹. Čia tampa svarbus tik išieškojimo iš konkretaus turto eiliškumas bei kitų procedūrų, tokių kaip skolininko turto dalies išskyrimo iš bendro turto procedūros (LR CK 4.90 straipsnio 3 dalis ir LR CPK 667 straipsnis).

Taigi sutuoktinių susitarimas vedybų sutartimi nustatyti ne tik santuokoje įgyto turto, bet ir prisiimamų prievolių teisinį režimą, gali būti svarbiu veiksniu užtikrinant teisinio aiškumo principą, kai jau sudarant konkretų sandorį, tiek kreditoriui, tiek abiem sutuoktiniams bus aišku, kokia prievolė kyla iš šio konkretaus sandorio ir kas yra pagal ją įsipareigoję asmenys. Tokiu atveju atkristų daugelis procedūrų, susijusių su įrodinėjimu konkrečiu atveju konkrečioje byloje dėl aplinkybių, kurios būtų lemiamos nustatant prievolės bendrumą ar individualumą.

Kaip minėta, galimybė sutuoktiniams vedybų sutartimi nusistatyti prievolių teisinį režimą neatsiejamai susijusi su dviem tokių sutarties sąlygų negaliojimo aspektais, įtvirtintais LR CK 3.83 straipsnio 2 dalyje, kai pažeidus šias sąlygas, vedybų sutarties nuostatos dėl prievolių režimo nustatymo būtų niekinės ir negalios:

1. Ar tokios sąlygos nebus prieštaraujančios imperatyvioms įstatymų normoms. Iš esmės šiuo atveju labiausiai pasireiškia sutuoktinių santykių su trečiaisiais asmenimis, t.y. su jų kreditoriais pobūdis. Imperatyvios įstatymų normos dažniausiai nustatomos siekiant apsaugoti trečiųjų asmenų teises ir teisėtus interesus, kad

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutarimas c.b. Nr. 3K-P-186/2010.

sutarties šalys jų nepažeistų sudarydamos tarpusavio sandorius. Kaip nurodo Egidijus Baranauskas, privatinis santykius reglamentuojančiame akte tarpusavio elgesį nustatančios imperatyvios nuostatos gali būti pateisinamos tik tais atvejais, kai kitoks elgesys gali pažeisti vienos iš santykio šalių teises ar įstatymo saugomus interesus, taip pat ir tais atvejais, kai kitaip elgiantis gali būti pažeistos trečiųjų asmenų teisės ar įstatymo saugomi interesai⁶⁰.

2. Ar tokios sąlygos nebus prieštaraujanti gerai moralei arba viešajai tvarkai. Šiuo aspektu toks reikalavimas labiau atspindi sutuoktinių tarpusavio santykių specifiką ir dinamiką. Kadangi geros moralės ir viešosios tvarkos samprata yra nevienareikšmiška ir nustatoma, dažniausiai, kiekvienu konkrečiu atveju, tai ir vedybų sutarčių sąlygų atitikimą tokiam reikalavimui galima nustatyti tik bendrais bruožais, kai yra akivaizdu, jog vedybų sutarties sąlygos šių reikalavimų neatitinka. Čia patenka sutuoktinių tarpusavio lygiateisiškumo principas, įtvirtintas LR CK 3.26 straipsnio 2 dalyje, kur numatyta, kad sutuoktiniai turi lygias teises ir vienodą civilinę atsakomybę vienas kitam bei vaikams santuokos sudarymo, jos trukmės ir jos nutraukimo klausimais. Taip pat, vadovaujantis LR CK 3.108 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta norma, vedybų sutarties nuostatos neturi iš esmės pažeisti sutuoktinių lygiateisiškumo principo tokiu būdu, kad vienam iš sutuoktinių vedybų sutartis būtų labai nepalanki. Tačiau LR CK 3.29 straipsnis numato, kad nors santuoka ir neapriboja sutuoktinių teisnumo ir veiksnumo, tačiau sutuoktinių galėjimas įgyvendinti tam tikras teises gali būti ribojamas vedybų sutarties bei imperatyvių LR CK normų. Taigi iš esmės teisinis reguliavimas numato, kad vedybų sutartimi gali būti nustatytos tam tikros sąlygos, kurios apribotų arba nustatytų kitokią sutuoktinių teisių ir pareigų įgyvendinimo tvarką nei nustato įstatymas. Šių dviejų principų tarpusavio suderinimas ir būtų ta sąlyga, kurią įvykdžius sutuoktiniai galėtų vedybų sutartimi sureguliuoti tarpusavio turtinių prievolių klausimus.

Autorės Aušrinė Pasvenskienė ir Julija Kiršienė straipsnyje nagrinėjo klausimą, ar galioja sutartis, kai akivaizdu, jog vieno iš sutuoktinių turtinė padėtis pagal sutartį bus geresnė?⁶¹. Nors iš esmės šiame straipsnyje buvo keliamas klausimas dėl vedybų sutarties sąlygų galiojimo, kai tokia sutartimi tarp sutuoktinių pasirenkamas atskirto turto teisinis režimas, tačiau principų, kuriais nustatomas tokių sąlygų galiojimas, analizė tiesiogiai liečia ir gali būti pritaikoma nagrinėjant sutuoktinių turtinių prievolių nustatymo vedybų sutartimi ypatumus.

⁶⁰ Baranauskas E. Ar teismui lengva išlikti tik interpretatoriumi? // Jurisprudencija. 2009, Nr. 2(116), 207 psl.

⁶¹ Pasvenskienė A., Kiršienė J. Atskiro turto režimas vedybų sutartyje: ar galioja sutartis, kai akivaizdu, jog vieno iš sutuoktinių turtinė padėtis pagal sutartį bus geresnė? // Jurisprudencija. 2009, Nr. 4(118).

Darant prielaidą, kad sutuoktiniai vedybų sutartimi gali nusistatyti ne tik turto, bet ir prievolių teisinį režimą, iškyla lygiai toks pats klausimas, kokios aplinkybės gali lemti, kad vedybų sutartis iš esmės pažeistų sutuoktinių lygiateisiškumo principą ir vienam iš sutuoktinių būtų labai nepalanki, kas būtų pagrindas teismui pripažinti tokią sutartį visiškai ar iš dalies negaliojančia. Sakykim, analogiškai turto atskirumo režimui, vedybų sutartyje nustatoma sąlyga, kad prievolės iš sandorių, kuriuos sudarė vienas sutuoktinis, yra to sutuoktinio asmeninės prievolės. Tokios sąlygos galiojimą galima tikrinti dviem aspektais. Pirma, kaip atitikimą imperatyvioms įstatymo normoms, t.y. atitikimą LR CK 3. 109 straipsnio 2 daliai bei LR CK 3.114 straipsnio 1 daliai. Čia iš esmės pasireiškia išorinis santykių pobūdis, t.y. santykių su trečiaisiais asmenimis aspektas. Antra, atitikimą LR CK 3.108 straipsnio 2 daliai, kuris pasireiškia per vidinį santykių aspektą, t.y. sutuoktinių tarpusavio turtinius santykius.

Kaip nurodo Michail Cvelich, specifiniu pagrindu, kuriuo remiantis vedybų sutartis gali būti nugincyta, yra faktas, kad ji pažeidžia sutuoktinių lygiateisiškumo principą ir vienam iš jų yra labai nepalanki (CK 3.108 str. 2 d.). Visų pirma abi minėtos sąlygos turi egzistuoti kartu, todėl nedidelis ar net didelis nukrypimas nuo sutuoktinių lygiateisiškumo principo, jei dėl to kitas sutuoktinis nepatenka į nepalankią padėtį, nesudaro pagrindo pripažinti vedybų sutartį negaliojančia⁶². Tačiau sutuoktiniai, sudarydami vedybų sutartį su tokia sąlyga, gali siekti kitų tikslų – ne turtinės padėties lygiateisiškumo, bet pavyzdžiui, tokia tvarka tinkamai užtikrinti vaikų auginimą ir auklėjimą bei apskritai šeimos poreikių tenkinimą, kadangi vienas iš jų prie šeimos gerovės labiau prisideda materialiniu aspektu, o, tuo tarpu, kitas rūpindamasis buitinio pobūdžio šeimos poreikiais. Taigi tuo aspektu, kad prievolės iš sandorių, kuriuos sudarė vienas sutuoktinis, yra asmeninės to sutuoktinio prievolės, neturėtų pažeisti sutuoktinių lygiateisiškumo principo, jei sutuoktinių valia susitariant dėl tokios sąlygos buvo aiški ir nebuvo suklydimas. Sukuriant šeiminius santykius atsiranda sutuoktinių pareiga vienas kitą remti taip pat ir materialiai, bei, atsižvelgiant į jų galimybes, prisidėti prie bendrų šeimos poreikių ar kito sutuoktinio poreikių tenkinimo (LR CK 3.27 straipsnio 1 dalis). Taigi, nustatant prievolių atskirumo sąlygą vedybų sutartyje, automatiškai nėra pažeidžiamas nei sutuoktinių lygiateisiškumo principas, nei pareiga vienas kitą remti ir išlaikyti, jei sutuoktiniai mano, kad konkrečią materialaus aprūpinimo pareigą vienas sutuoktinis gali įgyvendinti geriau nei kitas. Tokiu atveju, jei reikia sudaryti sandorį, kuriuo bus tenkinami tik bendri šeimos interesai, pvz. perkamas išsimokėtinai būstas ar namų apyvokos reikmenys, tai sutuoktiniai gali susitarti ir sudaryti tokį sandorį kartu arba vienas sutuoktinis laiduoti už kito sutuoktinio tokią prievolę, kad būtų užtikrintas atsakomybės proporcingumas bei bendras prisidėjimas prie šeimos ūkio. Tačiau

⁶² Cvelich M. Vedybų sutarties vieta sutarčių sistemoje // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20). P. 151.

tokią prievolę galėtų prisiimti ir vienas sutuoktinis, jei pats nuspręstų, kad tokia prievolė nepažeidžia jo turtinių interesų.

Tuo tarpu, visai kitokia išvada būtų, jei sutuoktiniai nuspręstu vedybų sutartyje nustatyti sąlygą, kad visos prievolės, kurios kyla iš sandorių, sudarytų santuokos metu, nepriklausomai nuo sandorio tikslo, yra solidarios sutuoktinių prievolės. Tokiu atveju akivaizdžiai būtų pažeistas sutuoktinių lygiateisiškumo, sandorio subjektų uždarmo ir asmeninės civilinės atsakomybės principai, kadangi visiškai neapibrėžta sandorio nesudariusio sutuoktinio nauda ir neišreikšta jo valia. Tokiu atveju galima svarstyti galimybę vedybų sutartyje nustatyti sutuoktinių prievolės solidarumą, ją siejant su sandorio tikslu. Kadangi LR CK 3.109 straipsnio 2 dalyje ir taip įtvirtinta norma, kad pagal sandorius, būtinus išlaikyti šeimos narių ūkį ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą, jei tokio sandorio kaina nėra aiškiai per didelė ir neprotinga, abu sutuoktiniai atsako solidariai, tai vedybų sutartyje numaćius tokią sąlygą, ji galiotų. Tačiau tokiu atveju nėra tikslo taip nustatyti, nes įstatymas ir taip įtvirtina tokį reguliavimą. Nebent vedybų sutartimi būtų apibrėžti konkretūs kriterijai, kuriais remiantis sandoriai būtų pripažįstami kaip atitinkantys būtinumo išlaikyti šeimos narių ūkį ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą kriterijų. Pavyzdžiui, vedybų sutartimi galėtų būti nustatyta tokia sąlyga, kad bendra solidari sutuoktinių prievolė, nepriklausomai ar sandorį sudaro vienas iš sutuoktinių, yra kai sandoris sudaromas dėl elektros energijos, vandens, telefono ir interneto ryšio, nuotėkų šalinimo paslaugų, teikiamų šeimos gyvenamosios patalpos adresu, pirkimo, dėl išlaidų gyvenamajai patalpai išlaikyti ir išsaugoti, bei įstatymuose nustatytų mokėti mokesčių, rinkliavų ir kitų įmokų mokėjimo, jei tokie sandoriai sudaromi pagal tipines ar standartines tokių sutarčių sąlygas, o jei tokios sąlygos nenustatytos, kai tokio sandorio vertė neviršija 1000 Lt. Prievolės, iš tokių kriterijų neatitinkančių sandorių, būtų laikomos asmeninėmis juos sudariusio sutuoktinio prievolėmis.

Toliau nagrinėjant sutuoktinių lygiateisiškumo principo galimą pažeidimą vedybų sutartimi svarbūs du laiko kriterijaus momentai. Pirma, kai galimas šio principo pažeidimas atsiranda jau sudarant vedybų sutartį. Antra, kai lygiateisiškumo disproporcija dėl vienu ar kitu gyvenime susiklosčiusių aplinkybių atsiranda vėliau sutuoktiniams gyvenant santuokoje. Kaip nurodo Michail Cvelich, pabrėžtina, kad tuo atveju, kai sutarties sąlygų neatitikimas lygiateisiškumo principo bei vieno iš sutuoktinių nepalanki padėtis atsirado vėliau, sudarius sutartį, galima kalbėti tik apie sutarties pakeitimą ar nutraukimą dėl pasikeitusių aplinkybių (CK 6.204 str.)⁶³. Taip bandoma pabrėžti sutuoktinių valios autonomijos, reguliuojant tarpusavio turtinius santykius, vaidmenį. Jie patys laisvai sprendžia, kas yra sąžininga, o teismas atlieka tik

⁶³ Cvelich M. Vedybų sutarties vieta sutarčių sistemoje // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20). P. 152.

formalios kontrolės funkciją, įsikišdamas tik ypatingais atvejais⁶⁴. Su tokia autoriaus pozicija visiškai galima sutikti. Tokiu būdu suderinamas sutarties laisvės ir sutuoktinių lygiateisiškumo principas. Tai yra, jei aplinkybės, kurios lėmė vieno iš sutuoktinių teisių pažeidimą egzistavo vedybų sutarties sudarymo metu, tai nukentėjęs sutuoktinis galėtų pasinaudoti LR CK 3.108 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta galimybe, tačiau jei tokios aplinkybės atsirado vėliau, teismas sistemaiškai galėtų taikyti LR CK 6.204 straipsnyje įtvirtintas sutarties sąlygų pakeitimo ar sutarties nutraukimo priemones. Toks aiškinimas būtų logiškas ir tuo požiūriu, kad vedybų sutartis dažniausiai sudaroma neapibrėžtam laikotarpiui, kol ji pasibaigia įstatymo nustatytais pagrindais (nors gali būti sudaryta ir joje nustatytam terminui). Toks laikotarpis gali būti ir dešimtmečiai, todėl nepagrįsta būtų tikėtis, kad sąlygos egzistavusios vedybų sutarties sudarymo metu, nebus pasikeitusios visą jos galiojimo laikotarpį.

Taip pat galima palyginti vedybų sutartimi nustatomo visiško turto atskirumo režimą su vedybų sutartimi nustatomu prievolių atskirumu, analizuojant, kokią įtaką sutuoktinių tarpusavio turtiniams santykiams turės toks reglamentavimas santuokos nutraukimo metu. Tai yra, koks būtų galimas rezultatas dėl sutuoktinių esminės nelygybės pasireiškimo tuo aspektu, kad, pirma, tai aktualu tik nutraukiant santuoką ir jei vienas sutuoktinis neprisiima vykdyti prievolių. Antra, ar prievolės rūšis gali lemti netinkamą rezultatą (lygiateisiškumo aspektu) ta prasme, kad pareiga prievolėje nėra turtas, bet gali kažkurį sutuoktinį pastatyti į nelygiavertę padėtį kito sutuoktinio atžvilgiu, nors jis dėl tokios galimybės ir sutiko sudarydamas sutartį.

Aušrinė Pasvenskienė ir Julija Kiršienė išnaginėjusios vedybų sutarčių, kuriomis nustatomas sutuoktinių turto visiško atskirumo režimas prieina prie išvados, kad:

- lygiateisiškumo principo nepažeidžia vien tas faktas, kad vedybų sutarties sąlygos sutuoktiniams nėra vienodai dosnios ir palankios;
- kalbant apie esminę sutuoktinių nelygybę sudarant vedybų sutartį, pabrėžtina, kad sutuoktiniai, kurių turtinė padėtis labai skiriasi, sudarydami vedybų sutartį laisva valia ir pasirinkdami atskiro turto režimą supranta, kad nutraukdami santuoką negalės reikalauti dalies kito sutuoktinio santuokos metu įgyto turto. O, jeigu vienai iš šalių tai atrodo nesąžininga ir neteisinga, ji gali atsisakyti sudaryti vedybų sutartį arba pasirinkti kitokį turto režimą⁶⁵.

Analogiškos išvados būtų padarytos, jei nagrinėjimo objektų būtų ne vedybų sutarčių sąlygos, kurios nustato visiško sutuoktinių turto atskirumo režimą, bet ir vedybų sutarčių

⁶⁴ Ten pat P. 152.

⁶⁵ Pasvenskienė A., Kiršienė J. Atskiro turto režimas vedybų sutartyje: ar galioja sutartis, kai akivaizdu, jog vieno iš sutuoktinių turtinė padėtis pagal sutartį bus geresnė? // Jurisprudencija. 2009, Nr. 4(118). P. 191.

sąlygos, kurios nustato sutuoktinių prievolių atskirumo režimą. Atitikimo lygiateisiškumo principui vertinimo kriterijus, kai vertinama tik per tai, ar sutuoktinis gali save išlaikyti po santuokos nutraukimo, kadangi santuokos metu įgijo turto, neturėtų būti esminis. Tokią išvadą galima pagrįsti ir LR CK 3.72 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta norma, kad sutuoktinis neturi teisės į išlaikymą, jeigu jo turimas turtas ar gaunamos pajamos yra pakankami visiškai save išlaikyti. Tai visiškai nelemia ateities perspektyvų ir visiškai priklauso nuo turto rūšies, kurį sutuoktinis įgijo, tuo tarpu tam tikros turto rūšies išlaikymas ar jo praradimas, ypatingai kai tai susiję su investicinėmis ir kitomis finansinėmis priemonėmis, galimas bet koku atveju. Taigi turto vertės ar dydžio kriterijus galėtų būti vertinamas tik kitų aplinkybių kontekste, nagrinėjant kiekvieną konkretų atvejį. LR CK 3.108 straipsnio 2 dalies taikymas galimas, nebent tokios vedybų sutarties sąlygos būtų tiesioginė priežastis, sąlygojusi kito sutuoktinio valstybinio išlaikymo būtinumą po ištuokos. Išlaikymo reikalingumo priežastys turėtų būti siejamos su fizinėmis, socialinėmis (išsilavinimo stoka) galimybėmis taip pat ir išlaikymo reikalingo sutuoktinio valios pastangomis. Apskritai, šios normos pagrindu negaliojimas yra siejamas su paties pricipo pažeidimu *ir* nepalankumu vienam iš sutuoktinių, o ne rezultato nepalankumu. T.y. sąlyga, kad prievolės, sudarytos vieno iš sutuoktinių, yra to sutuoktinio asmeninės prievolės, tokio pricipo nepažeidžia, nors kažkuriam iš sutuoktinių gali būti nepalanki, tačiau sąlyga, kad pagal bet kurią santuokoje skurtą prievolę yra atsakingi abu sutuoktiniai, nors ir tam tikra dalimi, būtų lygiateisiškumo principo pažeidimas.

Galima daryti išvadą, kad tiek sutuoktinių vedybų sutartimi pasirinktas visiško turto atskirumas, tiek ir vedybų sutartimi pasirinktas visiškas prievolių atskirumas neturi užprogramuoti tokių sąlygų negaliojimo, priklausomai nuo rezultato, gauto santuokos nutraukimo proceso metu. Teisėtų lūkesčių kriterijus yra svarbus dėl to, kad šalims, sudarančioms vedybų sutartį, svarbu žinoti, ar ji galios joms nutraukiant santuoką⁶⁶. Kito sutuoktinio teisės gali būti adekvačiai apgintos nustatant išlaikymą to reikalingam sutuoktiniui iš kito sutuoktinio, jei pirmasis dėl santuokoje susiklosčiusių aplinkybių negali savęs išlaikyti, tačiau nebūtinai pripažįstant vedybų sutarties sąlygas negaliojančiomis. Vedybų sutarties negaliojimas LR CK 3.108 straipsnio 2 dalies pagrindu teismo galėtų būti pripažintas, jei tokios sąlygos buvo vedybų sutarties sudarymo metu dėl kito sutuoktinio nepakankamo patyrimo. Tačiau, jei tokia sutartis sudaryta dėl suklydimo, apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo ar dėl susidėjusių sunkių aplinkybių, tai tokiam negaliojimui turėtų būti taikomi bendrieji sandorių negaliojimo pagrindai, atitinkamai įtvirtinti LR CK 1.90 ir 1.91

⁶⁶ Pasvenskienė A., Kiršienė J. Atskiro turto režimas vedybų sutartyje: ar galioja sutartis, kai akivaizdu, jog vieno iš sutuoktinių turtinė padėtis pagal sutartį bus geresnė? // Jurisprudencija. 2009, Nr. 4(118). P. 186.

straipsniuose. LR CK 3.108 straipsnio 2 dalis jokių papildomų pagrindų ar aplinkybių, išskyrus lygiateisiškumo principo pažeidimą bei nepalankumą kitam sutuoktiniui, nenumato.

Kitas svarbus aspektas, į kurį turi būti atsižvelgta sprendžiant dėl vedybų sutarties nepalankumo vienam iš sutuoktinių, yra teisės doktrinoje nurodomas reikalavimas sutuoktiniams, pasirašant vedybų sutartį, atskleisti visą informaciją apie savo turtinę padėtį. Šis reikalavimas yra laikomas vienu svarbiausių kalbant apie vedybų sutarties sąžiningumą⁶⁷. Su tuo galima sutikti ir, mūsų nuomone, atskleidimo aspektus reiktų papildyti išsilavinimo, profesijos, sveikatos ir kitų galimai svarbių aplinkybių, galinčių nulemti sutuoktinių turtinę padėtį bei jų gebėjimus turto valdymo ir disponavimo juo srityje, atskleidimu. Analogiškai pagrindai, kaip ir sudarant santuoką, vadovaujantis LR CK 3.21 straipsnio nuostatomis dėl sveikatos būklės atskleidimo, gali būti taikomi ir vedybų sutarties sudarymui, juo labiau, kad vedybų sutartis gali būti sudaroma iki santuokos.

„Tuo tarpu Lietuvoje, kaip jau minėjome anksčiau, sprendžiant, ar vedybų sutartis galioja, yra analizuojami faktai ir aplinkybės sutarties sudarymo momentu, o jei vienas iš sutuoktinių nutraukus santuoką paliekamas visai be turto ir taip verčiamas elgetauti arba prašyti valstybės paramos, tuomet vedybų sutartis galėtų būti nutraukta arba dėl pasikeitusių aplinkybių pakeistos jos sąlygos (LR CK 6.204 str.)“⁶⁸ - bet toks pakeitimas galiotų tik į ateitį ir niekaip neįtakotų aplinkybių santuokos nutraukimo momentu, nes nutraukus santuoką sąlygos dėl prievolių tretiesiems asmenims pobūdžio (bendros ar asmeninės) ir taip nustotų galioti.

5. SUTUOKTINIŲ TARPUSAVIO TEISIŲ IR PAREIGŲ NUSTATYMAS VEDYBŲ SUTARTYJE

5.1. Sutuoktinių teisės ir pareigos, susijusios su turto tvarkymu

LR CK 3.104 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad sutuoktiniai gali vedybų sutartimi nustatyti teises ir pareigas, susijusias su turto tvarkymu. Norint detaliau išnagrinėti kokį konkretų teisių ir pareigų turinį sutuoktiniai galėtų nustatyti vedybų sutartimi dėl turto tvarkymo, pirma reikia išnagrinėti pačią turto tvarkymo sąvoką, antra – nustatyti kokiam turtui toks tvarkymas gali būti taikomas.

Sutuoktinių turto tvarkymo sąvokos turinys tiesiogiai LR CK nėra įtvirtintas, todėl norint atskleisti jos esmę reikia sistemaiškai išanalizuoti teisės normas, reguliuojančias turto tvarkymą. Šiuo požiūriu yra svarbūs du LR CK straipsniai. Pirma, LR CK 3.94 straipsnyje įtvirtinta bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės tvarkymas pagal kito sutuoktinio

⁶⁷ Ten pat. P. 179.

⁶⁸ Ten pat. P 187.

įgaliojimą. Iš šio straipsnio pirmos dalies nuostatų galima nustatyti, kad tvarkymas apima turto valdymą, naudojimą ir disponavimą juo, t.y. visus tris nuosavybės turinį sudarančius elementus. Ketvirtojoje šio straipsnio dalyje nurodoma, kad turto tvarkymui *mutatis mutandis* taikomos šio kodekso ketvirtosios knygos normos, reglamentuojančios kito asmens turto administravimą. Antra, pagal LR CK 3.97 straipsnio 4 dalį sutuoktinis gali įgalioti kitą sutuoktinį tvarkyti turtą, kuris yra pirmojo asmeninė nuosavybė. Tokiu atveju sutuoktinių tarpusavio santykiams būtų taikomos atstovavimą reglamentuojančios teisės normos. Taigi sutuoktiniai gali pasirinkti, ar dėl turto tvarkymo (bendro ar asmeninio) išduoti įgaliojimą, kaip atskirą rašytinį arba įstatymų nustatytais atvejais notariškai patvirtintą dokumentą, ar pavedimo santykius dėl turto tvarkymo reguliuoti vedybų sutartimi. Vedybų sutartimi nustačius tokius įgalinimus jie atitiktų visus įgaliojimai, kaip dokumentui keliamus reikalavimus: rašytinis dokumentas, patvirtintas notaro, kuriame nurodyta atstovo įgalinimų apimtis. Atitinkamai tai atitiktų ir LR CK XIV skyriaus nuostatas, reglamentuojančias kito asmens turto administravimą, kadangi toks administravimas būtų nustatytas sandoriu (LR CK 4.236 straipsnio 2 dalis).

Tokiu atveju vedybų sutartyje reikėtų konkrečiai nurodyti, kokiam turtui tvarkyti ir kokiam terminui yra suteikti įgaliojimai, kokios jie yra apimties ir kuris sutuoktinis yra įgaliotas tą turtą tvarkyti. Pasirinkimo galimybės yra įvairios ir pirmiausia priklauso nuo to, kokią turto režimą sutuoktiniai yra pasirinkę vedybų sutartimi. Jei yra pasirinktas bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės turto teisinis režimas, vedybų sutartyje galima nustatyti, kad tokį turtą gali tvarkyti arba vienas iš sutuoktinių, arba bet kuris iš jų. Jeigu yra pasirinktas turto atskirumo režimas, vedybų sutartyje turėtų būti įtvirtinta dėl kokio asmeninio turto ir kuris sutuoktinis yra įgaliotas tokį turtą tvarkyti. Įtvirtinant įgalinimų apimtį galima nustatyti, kad būtų taikomas paprastasis turto administravimas (LR CK 4.240 straipsnis) arba visiškas turto administravimas (LR CK 4.241 straipsnis), arba visiškas turto administravimas, tačiau su tam tikromis išimtimis (pvz. be teisės įkeisti ar kitaip suvaržyti turtą), arba įtvirtinant tik konkrečias teises, kurios suteikiamos įgaliotajam sutuoktiniui (pvz. nuomoti nekilnojamąjį turtą). Jeigu susitariama, kad taikoma kažkuri turto administravimo forma, konkretaus turinio vedybų sutartyje galima būtų ir nenurodyti, kadangi tai apibrėžta įstatyme. Taip pat vedybų sutartyje galima būtų nustatyti, kad toks administravimas taikomas visam bendrosios jungtinės nuosavybės teise sutuoktiniams priklausančiam turtui arba tik konkrečiam turtui (pvz. vertybiniais popieriams), arba netaikomas konkrečiam turtui (pvz. nekilnojamajam turtui). Beje nekilnojamąjo turto administravimas turi registruojamas viešame registre ir nurodomas jo administratorius (LR CK 4.236 straipsnio 3 dalis).

Vedybų sutartyje turėtų būti apibrėžtas įgalinimų terminas, nes kitu atveju vadovaujantis LR CK 2.142 straipsnio 1 dalimi toks įgaliojimas galiotų tik vienerius metus. Pats terminas nebūtinai turi būti apibrėžtas konkrečia data (vedybų sutarties atveju tai gali būti nepatogu), o gali būti susietas su vedybų sutarties galiojimo terminu ar apibrėžtas kitomis sąlygomis (pvz. kol galioja bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės režimas). Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad ne visi sandoriai gali būti sudaromi per atstovą. Pavyzdžiui tokios daiktinės teisės kaip servitutas ar uzufruktas gali būti nustatomos tik paties daikto savininko (LR CK 4.125 ir 4.184 straipsniai). Taip pat yra ribojimų, susijusių su dovanojimo sutarties sudarymu per atstovą, kadangi įgaliojimas dovanojimo sutarčiai sudaryti, kuriame nenurodytas sutarties dalykas ir apdovanotasis, negalioja (LR CK 6.471 straipsnio 5 dalis).

Kitas turto tvarkymo aspektas yra susijęs ne su sutuoktiniais, o jų nepilnamečiams vaikams priklausančiu turto. Turta, kuris yra nepilnamečių vaikų nuosavybė, tvarko jų tėvai uzufrukto teisėmis. Tėvai savo nepilnamečiam vaikui priklausančią turta tvarko bendru sutarimu. Taigi, mūsų manymu, toks susitarimas galėtų būti įtvirtintas ir vedybų sutartyje. Tokia prielaida kyla iš to, kad LR CK 3.104 straipsnio 4 dalyje nenustatyta, kad gali būti tvarkomas tik sutuoktiniais priklausančias turta, o LR CK 3.105 straipsnio 6 punkte nustatytas tik draudimas vedybų sutartimi nustatyti ar pakeisti sutuoktinių asmenines, o ne turtines teises ir pareigas jų vaikams. Taigi vedybų sutartimi sutuoktiniai galėtų susitarti dėl jų nepilnamečių vaikų turto tvarkymo uzufrukto teise ir nustatyti tokio turto tvarkymo tvarką. Pavyzdžiui, galima susitarti, kad kilnojamąjį nepilnamečių turta tvarko atskirai motina arba tėvas, vėliau informuojant kitą sutuoktinį apie atliktus veiksmus, o nekilnojamąjį – abu bendrai. Bet kokiu atveju negali būti pažeistos imperatyvios įstatymo normos tėvams tvarkyti savo nepilnamečių vaikų turta išimtinai vaikų interesais bei pajamas ir vaisius, gaunamus iš nepilnamečiam vaikui priklausančio turto, naudoti tik šeimos reikmėms, atsižvelgdami į vaiko interesus, o taip pat įstatymų nustatytais atvejais gauti teismo leidimą sudarant sandorius, susijusius su nepilnamečių vaikų turto. Tačiau, mūsų manymu, vedybų sutartyje negalima būtų nustatyti išimtinės vieno sutuoktinio teisės tvarkyti savo nepilnamečių vaikų turta be kito sutuoktinio sutikimo, kitam sutuoktiniui ją ribojant. Vedybų sutartimi gali būti nustatyta tik tokia turto tvarkymo teisės tvarka, traktuojant, kad vienas sutuoktinis yra įgaliojęs ar davęs sutikimą kitam sutuoktiniui taip veikti, tačiau neatsisakęs pačios teisės. Kitaip tokia sąlyga prieštarautų LR CK 3.105 straipsnio 4 punkte įtvirtintam sutuoktinio teisnumo ar veiksnumo ribojimo draudimui.

Bet kuriuo atveju vedybų sutartyje nustatant sąlygas dėl turto tvarkymo sutuoktiniais reikia būti labai apdairiems, kadangi, pasikeitus aplinkybėms, vedybų sutartis gali būti pakeista tik teismo leidimu sudarant notarinės formos vedybų sutarties pakeitimo sandorį.

5.2. Išlaikymo prievolės

Santuokos sudarymo vienas iš turtinių padarinių yra sutuoktinių pareiga vienas kitą materialiai remti - tai yra sutuoktinių tarpusavio išlaikymas. „Tarpusavio išlaikymo prievolė sutuoktinius sieja tiek esant susituokus, tiek nutraukus santuoką ar nustatius gyvenimą skyrium“⁶⁹. Nors išlaikymo pareiga atsiranda įstatymo pagrindu ir ji yra imperatyvi ir jos negalima atsisakyti (tokią išlaikymo teisę tik gali prarasti kaltu dėl santuokos iširimo pripažintas sutuoktinis), šiuos tarpusavio išlaikymo klausimus sutuoktiniai taip pat gali aptarti vedybų sutartyje. Atsižvelgiant į tai, kad sutuoktinių pareiga vienas kitą remti materialiai atsiranda nuo santuokos sudarymo, vedybų sutartimi sutuoktiniai gali skirtingai sureguliuoti tarpusavio išlaikymo klausimus santuokos metu ir bendram gyvenimui pasibaigus.

Įstatyminiai sutuoktinių išlaikymo priteisimo pagrindai įtvirtinti LR CK 3.72 straipsnyje (išlaikymo priteisimas nutraukiant santuoką) ir LR CK 3.78 straipsnyje (sutuoktinių tarpusavio išlaikymas separacijos atveju). Nors įstatyme nėra tiesiogiai įtvirtintų pagrindų, kada sutuoktinis gali reikalauti išlaikymo iš kito sutuoktinio nenutraukiant santuokos, tačiau teisės doktrinoje nurodoma, kad „CK 3.72 straipsnis yra bendroji norma, reglamentuojanti sutuoktinių tarpusavio išlaikymo klausimus. Taigi jis taikomas ne tik tada, kai išlaikymas priteisiamas nutraukus santuoką, bet ir tada, kai vienas sutuoktinis reikalauja priteisti išlaikymą iš kito sutuoktinio santuokos nenutraukus“⁷⁰. Vedybų sutarties aspektu svarbesni yra pagrindai, kurie įtvirtinti minėtose teisės normose, į kuriuos būtų galima remtis siekiant sureguliuoti šiuos klausimus sutartyje.

Pagrindinis kriterijus, su kuriuo siejama teisė į išlaikymą yra sutuoktinio turtinė padėtis. Kaip nurodoma LAT praktikoje, „LR CK 3.72 straipsnio 1 dalyje sutuoktinio teisė į išlaikymą siejama su jo turtine padėtimi, o ne su sveikatos būkle ar kitomis aplinkybėmis. Dėl to laikytina, kad ir darbingas sutuoktinis, kurio turimas turtas ar gaunamos pajamos nėra pakankami užsitikrinti minimalų pragyvenimo lygį, turi teisę reikalauti išlaikymo iš kito sutuoktinio, kurio turimas turtas ir gaunamos pajamos tokį gyvenimo lygį užtikrina. Ir priešingai, sutuoktinis, turintis turto ar pajamų, kurie pakankami jam išsilaikyti, neturėtų teisės į išlaikymą“⁷¹. Logiška išvada, kad pagrindinis kriterijus, kuriuo galėtų remtis sutuoktinai vedybų sutartyje taip pat būtų sutuoktinio turtinė padėtis. Nors sutarties laisvės principas leidžia ir neprisirišti prie pastarojo pagrindo, o nustatyti kitas, priimtinas abiems sutuoktiniams taisykles, nes įstatyme yra numatyti tik „minimalūs“ išlaikymo teisės atsiradimo pagrindai, kuriuos savo susitarimu sutuoktiniai gali

⁶⁹ Mikelėnas V. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2009. P 301.

⁷⁰ Ten pat. P 302.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 25 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-2/2011.

praplėsti, bet ne panaikinti. Taigi vedybų sutartyje galima būtų numatyti, kad išlaikymas turi būti teikimas ir dėl sveikatos būklės, dėl vaikų priežiūros ir auklėjimo, dėl kvalifikacijos kėlimo ir mokymosi, ar kitomis aplinkybėmis, kurias sutuoktiniai mano esant svarbiomis. Toks sąrašas nėra baigtinis ir visų aplinkybių neįmanoma abstrakčiai numatyti. Svarbu, kad tokios aplinkybės būtų konkrečiai apibrėžtos bei nurodytas išlaikymo dydis, teikimo tvarka ir išlaikymo terminas.

Išlaikymo dydis ir teikimo tvarka gali būti apibrėžta konkrečia vienkartinė pinigų suma arba periodinėmis išmokomis, arba tam tikru turtu. Teisės literatūroje sutinkama nuomonė, kad kaip pavyzdinis išlaikymo dydžio kriterijus gali būti minimalios mėnesinės algos dydis, tačiau „sutuoktinių tarpusavio išlaikymo prievolė grindžiama principu „pagal poreikius ir galimybes“⁷², taigi sutuoktiniai nebūtinai turi juo vadovautis. Teismų praktika taip pat pagrindžia šią poziciją. Nurodoma, kad „nesuformuluota išaiškinimų dėl minimalios mėnesinės algos, kaip kriterijaus, pagal kurį nustatomas priteistino išlaikymo dydis: nurodytoje kasacinio teismo nutartyje minimalios mėnesinės algos kriterijumi remtasi pagrindžiant teisę į išlaikymą apskritai, o ne priteistino išlaikymo dydį“⁷³.

Išlaikymo teikimo terminas vedybų sutartyje taip pat gali variuoti ir priklausyti nuo daugelio aplinkybių. Galima nustatyti, kad išlaikymas teikiamas nuo santuokos nutraukimo arba nuo gyvenimo skyrium pradžios, arba tam tikram terminui (pvz., jei sutuoktinis išvyksta studijuoti į užsienio valstybę ir pan.), arba įvykus tam tikram įvykiui (sutuoktiniui netekus tam tikros darbingumo dalies).

Buvo aptarti sutuoktinių tarpusavio išlaikymo klausimų reglamentavimo vedybų sutartimi aspektai. Nors 3.104 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad vedybų sutartimi galima aptarti ir kitus sutuoktinių tarpusavio turtinius klausimus, bet, mūsų manymu, verta atskiro aptarimo yra galimybė vedybų sutartyje numatyti kai kuriuos jų nepilnamečių vaikų išlaikymo klausimus. Tėvų pareiga materialiai išlaikyti savo vaikus įtvirtinta LR CK 3.155, 3.192 ir 3.192¹ straipsniuose. 3.192 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad išlaikymo tvarka ir forma nustatoma bendru tėvų susitarimu. Kadangi vedybų sutartis ir yra susitarimas, tai, nepažeidžiant imperatyvių teisės normų, reguliuojančių vaikų ir tėvų teises ir pareigas, galima būtų sutartimi įtvirtinti vaikų išlaikymo prievoles. Iš esmės tai būtų kaip sutarties sąlyga trečiojo asmens naudai. Šiuose santykiuose, analogiškai kaip ir sutuoktinių tarpusavio išlaikymo santykiuose, taikomas tas pats „pagal poreikius ir galimybes“ principas, įtvirtintas LR CK 3.192 straipsnio 2 dalyje ir 3.192¹ straipsnio 1 dalyje.

⁷² Mikelėnas V. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2009. P 303.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 25 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-2/2011.

6. PRIEVOLIŲ, KURIOS LIEKA GALIOTI NUTRAUKUS SANTUOKĄ AR SUTUOKTINIAMS PRADĖJUS GYVENTI SKYRIUM REGLAMENTAVIMO VEDYBŲ SUTARTIMI YPATUMAI

Vedybų sutarties pagrindinis tikslas yra reglamentuoti sutuoktinių turtinius santykius santuokos metu, tačiau vedybų sutartimi galima nustatyti jų turtines teises ir pareigas ir po santuokos nutraukimo ar gyvenant skyriumi (separacija). Tokia galimybė nustatyta LR CK 3.101 bei 3.107 straipsniuose įtvirtintomis normomis. Šiuo aspektu nagrinėjamos dvi situacijos, kada baigiasi bendras sutuoktinių gyvenimas – santuoka nutraukiama arba nustatomas gyvenimas skyriumi nenutraukinat santuokos. Abiem šiais atvejais vedybų sutartis baigia galioti, tačiau abiem sutuoktiniams ir toliau lieka privalomos tos, prievolės, kurias jie vedybų sutartimi numatė liksiant galiosiančias po bendro gyvenimo pabaigos. Tiek nutraukiant santuoką, tiek nustatant separaciją teismo sprendimu iš esmės turi būti išspręsti tie patys turtiniai klausimai. Jei santuokos nutraukimo pagrindas yra bendras abiejų sutuoktinių sutikimas, tai sutuoktiniai privalo kartu su prašymu dėl santuokos nutraukimo pateikti sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių, o teismas, vadovaujantis LR CK 3.53 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta norma, savo sprendimu nutraukdamas santuoką, ją patvirtina. Šioje sutartyje sutuoktiniai turi aptarti savo nepilnamečių vaikų ir vienas kito išlaikymo, nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos ir dalyvavimo juos auklėjant klausimus bei kitas savo turtines teises ir pareigas. Analogiškai numatyta ir LR CK 3.59 straipsnyje, kai santuoka nutraukiama vieno sutuoktinio prašymu bei LR CK 3.62 straipsnio 3 dalyje, kai santuoka nutraukiama dėl sutuoktinio (sutuoktinių) kaltės, kur nustatyta, kad *mutatis mutandis* taikomas LR CK 3.59 straipsnis.

Patvirtinus gyvenimą skyriumi taip pat kaip ir santuokos nutraukimo atveju baigiasi bendras šeimos gyvenimas kaip šeimos funkcionavimo pagrindas – sutuoktiniai nebetvarko bendro ūkio, nebeprisiima bendrų prievolių, baigiasi sutuoktinių pareigos, kurios būdingos tik jiems gyvenant kartu.

Analogiški reikalavimai yra nustatyti sutuoktiniams kreipiantis su bendru prašymu į teismą dėl gyvenimo skyriumi patvirtinimo. LR CK 3.73 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad abu sutuoktiniai gali kreiptis į teismą dėl separacijos nustatymo, jeigu dėl gyvenimo skyriumi pasekmių jie yra sudarę sutartį, kurioje numato nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos, jų išlaikymo ir auklėjimo, taip pat sutuoktinių turto padalijimo ir tarpusavio išlaikymo klausimus. Tiek tais atvejais, kai dėl separacijos nustatymo kreipiasi abu sutuoktiniai, tiek tais atvejais, kai kreipiasi vienas iš sutuoktinių, teismas, vadovaujantis LR CK 3.77 straipsnio 3 dalimi, priimdamas sprendimą dėl sutuoktinių gyvenimo skyriumi, visais atvejais privalo išspręsti

sutuoktinių bendro turto padalinimo klausimus, jeigu šie klausimai nenustatyti sutuoktinių vedybų sutartyje. Nors šioje normoje nurodoma, kad tokie klausimai gali būti numatyti sutuoktinių vedybų sutartyje, tačiau sistemiškai taikant LR CK 3.73 straipsnio 2 dalies nuostatas, bendro turto padalinimo klausimai turi būti nustatyti gyvenimo skyrium pasekmių sutartyje, jei sutuoktiniai dėl separacijos kreipiasi paduodami bendrą prašymą. Šioje vietoje reikėtų pažymėti, kad LR CK 3.104 straipsnio 4 dalyje numatyta galimybė vedybų sutartyje nustatyti turto padalinimo būdą ir tvarką, jei santuoka nutraukiama. Separacijos atveju santuoka nėra nutraukiama, tačiau galimybė vedybų sutartyje nustatyti turto padalinimo būdą ir tvarką, jei nustatoma separacija, neturėtų būti ribojama, atsižvelgiant į tos pačios LR CK 3.104 straipsnio 4 dalies nuostatas, kad galima aptarti ir kitus klausimus, susijusius su sutuoktinių tarpusavio turтинiais santykiais, bei jau minėtos LR CK 3.77 straipsnio 3 dalies nuostatas.

Toliau, vėl gi, reiktų atkreipti dėmesį į kelis aspektus. Pirma, kalbama apie bendro sutuoktinių turto, bet ne prievolių padalinimo klausimus. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotoje praktikoje dėl sutuoktinių turtinių prievolių kreditoriams konstatuota, kad padalijant bendrą turtą solidariosios sutuoktinių prievolės pobūdis nesikeičia, jeigu nesutinka kreditorius; kai santuoka nutraukiama, solidariosios sutuoktinių prievolės nedalijamos ir nemodifikuojamos – buvę sutuoktiniai lieka bendraskoliai, išskyrus, kai kreditorius sutinka, kad liktų vienas skolininkas“⁷⁴. Atsižvelgiant į šią nuostatą, vedybų sutartimi sutuoktiniai negalėtų susitarti dėl prievolių prieš trečiuosius asmenis modifikavimo pasibaigus bendram gyvenimui, kai bendra solidari prievolė taptų asmeninė vieno sutuoktinio prievole arba bendra daline ar, atitinkamai, asmeninė vieno sutuoktinio prievolė taptų bendra daline arba solidaria. Pirmu atveju toks modifikavimas pažeistų kreditoriaus interesus, nes jis netektų vieno skolininko arba netektų solidaraus reikalavimo pareiškimo galimybės. Tuo tarpu antru atveju toks modifikavimas iš esmės reikštų skolos dalies perkėlimą, o be kreditoriaus sutikimo toks perkėlimas nėra galimas (LR CK 6.116 straipsnis).

Antra, LR CK 3.104 straipsnio 4 dalyje kalbama apie sutuoktinių bendro turto padalinimo būdą ir tvarką, kas iš esmės reiškia bendro turto dalinimo principus, procedūras. Tuo tarpu konkretus rezultatas, t.y. konkretaus turto padalinimas turėtų būti atitinkamai nustatytas arba sutuoktinių sudarytoje sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių ar gyvenimo skyrium nustatymo pasekmių sutartyje, jei sutuoktiniai dėl bendro gyvenimo pabaigos kreipiasi kartu, arba teismo sprendimu, jei kreipiasi vienas iš sutuoktinių. Kadangi vedybų sutartis, kaip ir bet kuri kita sutartis, jos šalims turi įstatymo galią, teismas priimdamas sprendimą turėtų vadovautis tokios sutarties nuostatomis dėl bendro turto dalinimo būdo ir tvarkos, nebent nustatytų, kad

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 5 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-399/2013.

tokia tvarka konkrečiu atveju prieštarautų ir akivaizdžiai pažeistų vieno iš sutuoktinių, jų nepilnamečių vaikų ar sutuoktinių kreditorių interesus. Žvelgiant į ateities perspektyvas ir atsinaujinančias diskusijas jei tarp sutuoktinių nėra ginčo leisti jiems išsituokti ne teismo proceso metu, o nutraukinat santuoką dalyvaujant notarui, tokios vedybų sutarties sąlygos gali įgauti pakankamai svarbią reikšmę.

Nesant nustatytos turto dalinimo tvarkos, teismas vadovaujasi LR CK 3.127 straipsnio 3 dalimi, kurioje numatyta, kad turtas padalijamas natūra, atsižvelgiant į jo vertę ir abiejų sutuoktinių bendro turto dalis, jeigu galima taip padalyti. Jeigu natūra abiem sutuoktiniams turto padalyti negalima, turtas natūra priteisiamas vienam sutuoktiniui, kartu jį įpareigojant kompensuoti antram sutuoktiniui jo dalį pinigais. Parenkant turto padalijimo būdą ir padalijant turtą natūra, atsižvelgiama į nepilnamečių vaikų interesus, vieno sutuoktinio sveikatos būklę ar turtinę padėtį arba kitas svarbias aplinkybes. Iš šio reguliavimo matosi, kad yra siekiama padalinti turtą natūrą, kadangi, nesant bendraturčių, labiau užtikrinamas paprastesnis turto valdymas, naudojimasis juo ir disponavimas. Tokią išvadą patvirtina ir teismų praktika. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo konstatuota, kad CK 3.127 straipsnio nuostatose įtvirtinti santuokinio turto padalijimo būdai, iš kurių prioritetiniu laikomas turto padalijimas natūra. Šis būdas taikytinas tada, jeigu sutuoktinių turtas dalus“⁷⁵. Atsižvelgiant į šias nuostatas, galima daryti išvadą, kad vedybų sutartyje sutuoktiniai gali nustatyti turto dalinimo tvarką ir tokio dalinimo principus siekiant po bendro gyvenimo pabaigos nebeturėti bendro turto. Pavyzdžiui, vedybų sutartyje galima būtų tokia nuostata, kad nutraukiant santuoką ar nustatant separaciją gyvenamosios paskirties nekilnojamosios turtas natūra atitenka tam sutuoktiniui, su kuriuo lieka gyventi jų nepilnamečiai vaikai, o kitam sutuoktiniui atitinkamai kompensuojama kitu kilnojamuoju ar nekilnojamuoju turtu, jei tokio turto vertė yra proporcinga, arba kompensuojama pinigais. Toks turto dalinimo principo nustatymas ypač aktualus ir tais atvejais, kai sutuoktiniai arba vienas iš jų yra bendrovių ar kitų juridinių asmenų dalyviai arba užsiima konkrečių profesinių įgūdžių reikalaujančia veikla (ūkininkauja, verčiasi individualių paslaugų teikimu ir pan.). Tokiais atvejais netinkamai padalinus turtą natūra gali iškilti veiklos tęstinumo ar jos rentabilumo klausimas, jei vienas iš sutuoktinių neturėtų reikiamų įgūdžių. Žinoma ne visais atvejais tai galėtų būti imperatyvas (pvz., jei turtas yra įkeistas ar kitaip apribotas jo naudojimas vis tiek būtų reikalingas kreditoriaus sutikimas), greičiau kaip siekiamybė.

Dar vienas svarbus aspektas pasireiškiantis turto dalinimo procese yra pati „turto“ sąvoka. Teismų praktikoje yra nuosekliai suformuota, kad padalijamas turi būti tiek turto aktyvas, tiek ir pasyvas, sudarant dalijamo turto balansą. „Balansas bendrąja prasme reiškia

⁷⁵ Ten pat.

ataskaitą, kurios vienoje dalyje atspindi sutuoktinių nuosavybės teise valdomas turtas (nekilnojamieji ir kilnojamieji daiktai, lėšos, vertybiniai popieriai ir t. t.), o kitoje – skolos (įvairios paskolos, kiti finansinio pobūdžio įsipareigojimai ir pan.)⁷⁶. Tačiau, kaip jau minėta anksčiau, bendru atveju sutuoktinių prievolės nėra modifikuojamos, jei nėra kreditoriaus sutikimo. Taigi, ką šiuo atveju galėtų reikšti turto pasyvo padalinimas? Mūsų manymu, turto pasyvo padalinimas šiuo atveju iš esmės reiškia sutuoktinių prievolės rūšies nustatymą – ar konkreti prievolė yra bendra sutuoktinių prievolė, ar asmeninė, bet ne prievolės modifikavimą (iš asmeninės į bendrą ar atvirkščiai).

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 29 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-619/2013.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Sutuoktinių turtinių prievolių reguliavimas Lietuvos teisinėje sistemoje pasižymi specifika, kuri lemia sutuoktinių ir kitų civilinių santykių dalyvių tam tikrą padėties neapibrėžtumą, sąlygojantį jų turtinių teisių ir pareigų apimtį. Viena iš priemonių išspręsti šį neapibrėžtumą bei įnešti aiškumo į sutuoktinių civilinės atsakomybės bei kitų sutuoktinių turtinių prievolių sritį galėtų būti vedybų sutartis.
2. Turtinius prievolinius santykius prieš trečiuosius asmenis sutuoktiniai vedybų sutartimi gali sureguliuoti keliais būdais. Sutuoktiniais, vedybų sutartimi pasirinkus reglamentuoti tik turto teisinį režimą, tačiau joje neaparus jų prievolių prieš trečiuosius asmenis pobūdžio, sutuoktinių civilinės atsakomybės prieš jų kreditorius reguliavimas pasireiškia per tai, iš kokio turto galutiniame rezultate gali būti vykdomos jų prievolės. Pavyzdžiui, susitarus, kad visas santuokos metu sutuoktinių įgyjamas turtas yra vieno ir kito sutuoktinio asmeninė nuosavybė, vadovaujantis LR CK 3.114 straipsnio 1 dalimi, pagal bendras prievoles ir prievoles šeimos interesais sutuoktiniai atsakys kaip solidarūs bendraskoliai. Šiuo atveju tiek nustatant prievolės atsiradimo pagrindą, tiek ją kvalifikuojant kaip bendrą ar asmeninę kiekvieno sutuoktinio prievolę vadovaujamosi bendrosiomis įstatymuose įtvirtintomis ir Lietuvos teismų praktikoje išplėtotomis taisyklėmis. Tokiu būdu sutuoktiniais vedybų sutartimi nusistačius tik jų turto teisinį režimą, bet nepasirinkus prievolių režimo, jų atsakomybės reguliavimas yra pakankamai ribotas.
3. Atsižvelgiant į aktualią Lietuvos teismų praktiką, galima daryti išvadą, kad nors sutuoktinių prievolių bendrumas nebėra preziumuojamas, tačiau daugeliu atvejų bendri šeimos poreikiai yra traktuojami gana plačiai, dėl ko sandorio tiesiogiai nesudaręs sutuoktinis yra laikomas atsakingu už kito sutuoktinio prisiimtas prievoles vykdant profesinę, ūkinę – komercinę veiklą, investuojant skolintas lėšas į juridinį asmenį, kurio dalyvis yra sutuoktinis, užtikrinant trečiųjų asmenų prievoles, taip konstatuojant esant bendrą prievolę.
4. Vedybų sutartimi sutuoktiniai gali pasirinkti tiek jų turto (viso, atskiros turto dalies ar atskirų daiktų) teisinį režimą ir kartu turtinių prievolių tretiesiems asmenims režimą. Toks prievolinių santykių reguliavimas vedybų sutartimi būtų pats išsamiausias ir labiausiai atitiktų vedybų sutarties, kaip instrumento, reguliuojančio sutuoktinių turtinius santykius, tikslus, ypač siekiant atriboti sutuoktinių prievolių pobūdį. Tačiau Lietuvos teisinis reguliavimas neleidžia daryti išvados, kad sutuoktiniai turi visišką laisvę taip reguliuoti savo atsakomybės ypatumus. Imperatyvios teisės normos riboja tokias sąlygas atsižvelgiant į vertinamuosius šeimos interesus, būtinųjų šeimos poreikių, namų ūkio išlaikymo, vaikų auklėjimo ir švietimo bei sutuoktinių lygiateisiškumo kriterijus. Šiuos ribojimus iš dalies galima panaikinti vedybų sutartyje nustačius pastarųjų kriterijų konkretų turinį.

5. Sutuoktiniai vedybų sutartimi gali pasirinkti reguliuoti tik turtinių prievolių, bet ne jų įgyjamo ar turimo turto teisinio režimo aspektus. Nors toks būdas yra įmanomas, tačiau labiausiai komplikuoatas, atsižvelgiant į aukščiau padarytas išvadas dėl imperatyvių įstatymo normų bei tokiu atveju taikomo įstatyminio turto teisinio režimo.
6. Didžiausia diskrecija sutuoktiniai gali pasinaudoti vedybų sutartimi reguliuojant jų tarpusavio turtinių prievolių klausimus. Į šią sritį patenka jų teisės ir pareigos susijusios su turto tvarkymu, tarpusavio išlaikymu, dalyvavimu tenkinant šeimos reikmes ir darant išlaidas, taip pat turto padalijimo būdo ir tvarkos aspektai, jei santuoka nutraukiama arba nustatomas gyvenimas skyriumi (separacija). Taip pat, mūsų nuomone, vedybų sutartimi galima sureguliuoti ir tam tikrus nepilnamečių vaikų išlaikymo aspektus. Tokios sutarties sąlygos galėtų būti traktuojamos kaip sudarytos trečiojo asmens naudai. Bet kuriuo atveju sutuoktiniams vedybų sutartimi reguliuojant jų tarpusavio išlaikymo ar jų nepilnamečių vaikų išlaikymo, o taip pat šeimos poreikių tenkinimo prievoles negali būti pažeisti minimalios įstatyminio reguliavimo suteiktos garantijos, tačiau sutuoktiniai gali susitarti dėl papildomų, geresnių sąlygų, jei tai leidžia jų turtinė padėtis ir kitos reikšmingos aplinkybės.

Pasiūlymai:

Atsižvelgiant į šiame darbe padarytas išvadas, siūloma keisti teisinį reguliavimą, susijusį su sutuoktinių atsakomybės reguliavimu vedybų sutartimi:

Papildyti LR CK 3.104 straipsnį 4 ir 5 dalimis (4 ir 5 dalis atitinkamai laikant 6 ir 7 dalimis):

4. Sutuoktiniai vedybų sutartyje gali nustatyti būsimų turtinių prievolių teisinį režimą. Sutuoktinių kreditoriams tokios sąlygos galioja, jei jos buvo išviešintos viešame registre ir sudarant sandorį nebuvo aiškiai išreikšta abiejų sutuoktinių valia įsipareigoti kitomis sąlygomis.

5. Sutuoktiniai vedybų sutartimi gali nustatyti konkrečias sąlygas, kurios turi būti tenkinamos, kad sandoriai atitiktų šeimos namų ūkio išlaikymo, šeimos interesų ir būtinųjų šeimos poreikių tenkinimo, šeimos namų ūkio ir vaikų auklėjimo bei švietimo kriterijus.

Kadangi LR CK 3.114 straipsnio 1 dalis tiesiogiai riboja sutuoktinių atskirti savo atsakomybę pagal prievoles net ir vedybų sutartimi pasirinkus visiško turto atskirumo režimą bei eliminuoja dalinių prievolių atsiradimo galimybę, siūloma panaikinti LR CK 3.114 straipsnio 1 dalies antrą sakinį.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas // Teisės aktų registras, 2014, Nr. 2014-00069.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
5. Jungtinių Amerikos Valstijų Teksaso valstijos šeimos kodeksas // Prieiga internete: <http://statutes.laws.com/texas/family-code/title-1-the-marriage-relationship>
6. Latvijos Respublikos civilinis kodeksas // Prieiga internete: <http://likumi.lv/doc.php?id=225418> .
7. Prancūzijos civilinis kodeksas // Prieiga internete: http://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1950/13681/version/3/file/Code_22.pdf .
8. Rusijos Federacijos civilinis kodeksas // Prieiga internete: <http://www.interlaw.ru/law/docs/10064072/> .
9. Rusijos Federacijos šeimos kodeksas // Prieiga internete: <http://www.interlaw.ru/law/docs/10005807/> .
10. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas // Valstybės žinios. 1999-04-02, Nr. 30-851.
11. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2012, Nr.57-2823.
12. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2002-07-19, Nr. 73-3085.
13. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 12-488.
14. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 69-2624.
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. lapkričio 20 d. nutarimas Nr. 1372 „Dėl vedybų sutarčių registro steigimo ir vedybų sutarčių registro nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 98-3490.

Kita literatūra:

1. Adomavičius. V. Vedybų sutartis. Vilnius: Mūsų saulužė, 2002.
2. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D., Cirtautienė S. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių

- teisė. Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. Vilnius, 2009.
3. Baranauskas E. Ar teismui lengva išlikti tik interpretatoriumi? // *Jurisprudencija*. 2009, Nr. 2(116).
 4. Cvelich M. Vedybų sutarties vieta sutarčių sistemoje // *Jurisprudencija*. 2002, Nr. 28(20). P. 144.
 5. Čaplinskienė E. Vedybų sutartys notarinėje praktikoje // *Notariatas*. 2007, Nr. 3. P. 50.
 6. Česnuitytė V. Šeimos samprata: Lietuvos gyventojų subjektyvus požiūris // *Socialinis darbas*. 2012, Nr. 11(2). P. 267.
 7. Kudinavičiūtė-Michailovienė I. Ištuokos reglamentavimas: nuostatos, integraciniai procesai ir principai // *Jurisprudencija*. 2009, Nr. 3(93). P. 29.
 8. Kudinavičiūtė-Michailovienė I. Peculiarities of legal regulation of marriage contracts // *Jurisprudencija*. 2011, Nr. (18)1. P. 143.
 9. Kudinavičiūtė-Michailovienė I. Šeimos narių teisės į gyvenamąją patalpą įgyvendinimas ir gynimas // *Socialinių mokslų studijos*. 2009, Nr. 3(3).
 10. Kudinavičiūtė-Michailovienė I., Vėgelienė J. Child maintenance: several topical theoretical and practical aspects // *Jurisprudencija*. 2012, Nr. (19)1. P. 209.
 11. Kudinavičiūtė-Michailovienė I. Santuokos nutraukimo teisinės pasekmės ir jų išsprendimo problematika ištuokos bylose // *Šeimos bylų nagrinėjimo ir teismo sprendimų vykdymo ypatumai : mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
 12. Lydeka Z., Žaliauskas Ž. D. Lietuvos namų ūkių vartojimo struktūros pokyčių tyrimas // *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*. 2012, Nr. 6/2. P. 162.
 13. Mikelėnas V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia, 2002.
 14. Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.
 15. Mikelėnas V., Keserauskas Š., Smirnovienė Z., Mizaras V., Bakanas A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002.
 16. Mikelėnas V., Keserauskas Š., Smirnovienė Z., Mizaras V., Bakanas A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2002.
 17. Mikelėnas V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009.
 18. Pasvenskienė A., Kiršienė J. Atskiro turto režimas vedybų sutartyje: ar galioja sutartis, kai akivaizdu, jog vieno iš sutuoktinių turtinė padėtis pagal sutartį bus geresnė? // *Jurisprudencija*. 2009, Nr. 4(118). P. 167.
 19. Sagatys G. The Concept of family in Lithuanian law // *Jurisprudencija*. 2010, Nr. 1(119).

P. 196.

20. Sagatys G. Case law as the state family policy formation instrument // Jurisprudencija. 2009, Nr. 4(118). P. 217.
21. Sagatys G. Tėvų pareiga išlaikyti nepilnamečius vaikus: aktualūs subjektų klausimai // Jurisprudencija. 2005, Nr. 67(59). P. 120.
22. Šaltauskienė S. Notaro vaidmuo šeimos teisiniuose santykiuose ir raidos perspektyvos // Notariatas. 2009, Nr. 8. P. 12.
23. Vitkevičius P. S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. Vilnius: Justitia, 2006.
24. Чефранова Е. А. Имущественные отношения супругов: научно-практическое пособие. Москва: Эксмо, 2008.
25. Гонгало, Б. М. Брачный договор: комментарий семейного и гражданского законодательства / авторы комментария: Б.М. Гонгало, П.В. Крашенинников. -- 4-е изд., перераб. и доп. -- Москва : Статут, 2009.
26. Вещикова, И. Н. Брачный контракт : заключать или нет? : ответы на все вопросы / Ирина Вещикова, Валентина Карасева. -- Москва : Эксмо, 2007.
27. Звенигородская, Н. Ф. Брачный контракт : договорное регулирование имущественных отношений в семье : учебное пособие / Н. Ф. Звенигородская. -- Москва : Приор-издат, 2006.
28. Kuklys, L. Sutuoiktinių atsakomybė pagal turtines prievoles Lietuvos teismų praktikoje. Magistro darbas.
29. Račkytė R. Vedybų sutartys, jų sudarymo ir pakeitimo ypatumai. Magistro darbas.

Lietuvos teismų praktika:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Nr. 21/2008 // Valstybės žinios. 2011, Nr. 118-5564.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo teisėjos Ramutės Ruškytės 2011 m. spalio 3 d. atskiroji nuomonė „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos Valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ konstitucinės justicijos byloje Nr. 21/2008“.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2010 m. gegužės

- 20 d. nutarimas c.b. Nr. 3K-P-186/2010.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 25 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-2/2011.
 5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 15 d. nutartis c.b. Nr.3K-3-50/2011.
 6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 11 d. nutartis c.b. Nr. 3K-7-272/2011.
 7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. lapkričio 11 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-425/2011.
 8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 15 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-42/2012.
 9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 27 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-78/2012.
 10. Šiaulių apygardos Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 29 d. nutartis c.b. Nr. 2A-146-267/2012.
 11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 14 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-572/2012.
 12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis c.b. Nr. 3K-7-400/2012.
 13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 18 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-132/2013.
 14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 20 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-37/2013.
 15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 28 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-209/2013.
 16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 26 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-276/2013.
 17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 10 d. nutartis c.b. 3K-3-191/2013.
 18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 28 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-373/2013.
 19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 5 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-399/2013.
 20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 13 d. nutartis c.b. 3K-3-567/2013.

21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 22 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-599/2013.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 29 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-619/2013.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis c.b. Nr.3K-3-682/2013.

Literatūra ir nuorodos internete:

<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Austria-Property.pdf> - Austrijos ataskaita Europos šeimos teisės komisijai.

<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Property.pdf> - Prancūzijos ataskaita Europos šeimos teisės komisijai.

<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Russia-Property.pdf> - Rusijos ataskaita Europos šeimos teisės komisijai.

<http://www.yalelawfirm.com/pdf/Texas%20Marital%20Property%20Law.pdf> – Yale Law Firm PC Teksaso valstijos šeimos kodekso apibendrinimas.

<http://www.bills.com/is-my-spouse-liable-for-my-credit-card-debt/> - sutuoktinių civilinės atsakomybės JAV apžvalga.

<http://www.teismai.lt/> - Nacionalinės teismų administracijos internetinė svetainė.

https://www.hipotekosistaiga.lt/Statistika/vsr_rusys.html - vedybų sutarčių registro statistika.

Santrauka

Magistro baigiamajame darbe yra nagrinėjamos galimybės sutuoktiniams vedybų sutartimi sureguliuoti, nustatyti ar pakeisti jų atsakomybės pagal turtines prievoles aspektus, atsižvelgiant į Lietuvos teisinio reguliavimo ir teismų praktikos šiuo klausimu specifiką. Darbe apžvelgiami bendrieji sutuoktinių prievolių prieš trečiuosius asmenis atsiradimo pagrindai, sutuoktinių prievolių rūšys taip pat sutuoktinių tarpusavio turtinės teisės ir pareigos, kurios gali būti vedybų sutarties reguliavimo objektu. Pagrindinė darbo linija siejama su teisinio reguliavimo ir teismų praktikos ištyrimu nagrinėjant tarp sutuoktinių ir jų kreditorių kilusius ginčus turtinių prievolių srityje.

Magistro baigiamojo darbo temos aktualumą lėmė teisinio reguliavimo neapibrėžtumas, Lietuvos teismų praktikos ir mokslinės literatūros šiais klausimais trūkumas. Nors teismų praktika nagrinėjant sutuoktinių ir jų kreditorių turtinius ginčus paskutiniu metu yra išplėtotą, tačiau ši praktika daugiausia remiasi įstatyminiu sutuoktinių atsakomybės reguliavimu, tačiau pavyzdžių, kaip įtakotų vedybų sutartis šių klausimų sprendimą, Lietuvos teisminėje praktikoje beveik nėra.

Šio darbo pagrindinis diskusinis aspektas atsiskleidžia per sutarties laisvės principo, kuris yra pamatinė ir vedybų sutarties dalis, bei imperatyvių teisės normų, kurių sutuoktiniai negali pakeisti vedybų sutartimi, konkurenciją bei turinio aiškinimą. Teisminėje praktikoje daugiausiai ginčų kyla tarp sutuoktinių ir jų kreditorių kvalifikuojant sutuoktinių turtines prievoles ir atitinkamai pagrindžiant sutuoktinių civilinės atsakomybės aspektus. Ginčai dėl sutuoktinių tarpusavio prievolių dažniausiai pasireiškia išlaikymo srityje. Sutuoktinių tarpusavio ginčų dėl prievolių turto tvarkymo, šeimos reikmių tenkinimo srityje, kurios atsirastų iš vedybų sutartimi nustatyto reguliavimo, teisminėje praktikoje yra tik užuomazgos. Tokia aplinkybė gali būti sąlygota iš vienos pusės dėl to, kad vedybų sutarties institutas yra palyginti naujas Lietuvos teisės sistemoje, iš kitos pusės, kad sutuoktiniai nesiima šių klausimų reguliuoti vedybų sutartimi.

Darbo objekto nagrinėjimo metu, atsižvelgiant į sutuoktinių lygiateisiškumo, teisinio aiškumo ir apibrėžtumo principus, vedybų sutarties, kaip priskiriamos civilinių sutarčių kategorijai, laisvės principą bei atsižvelgiant į teisinius imperatyvus, prieinama prie išvados, kad tam tikra apimti sutuoktiniai gali sureguliuoti ne tik turto, kaip nuosavybės, bet ir savo turtinių prievolių aspektus vedybų sutartimi. Tokia opcija galima vedybų sutartimi nustatant tik turto teisinį režimą, tokiu atveju atsakomybė bus siejama su tuo, iš kokio turto gali būti vykdomos prievolės. Antra, vedybų sutartimi galima pasirinkti tiek turto, tiek ir prievolių prieš trečiuosius asmenis režimą, tačiau rezervuotai, nepažeidžiant teisinių imperatyvų. Didžiausia dispozicija

sutuoktiniai vedybų sutartimi gali pasinaudoti reguliuojant jų tarpusavio prievoles, susijusias su turto tvarkymu, šeimos reikmių tenkinimu, vienas kito ir jų vaikų išlaikymu.

Summary

The main purpose of this paper is to explore the possibilities for the spouses to settle, fix or change some aspects of their liability in marriage contract, considering the mandatory Lithuanian law rules and case law on the subject specifics. The paper gives an overview of the general backgrounds of obligations of spouses in accordance with their creditors, types of obligations of the spouses, as well as liability and obligations between the spouses, which may be the subject of regulation of the marriage contract. The general line of the work is associated with the legal regulation and judicial practice in the context of disputes between the spouses and their creditors in matters relating to liability under the obligations, rising during the marriage.

Relevance of this study was determined by uncertain law regulation and lack of Lithuanian case law and literature on these issues. While the case law relating the liability of the spouses in respect of their creditors lately is developed, but there are almost no examples, how marriage contract could influence their liability and obligations in respect of third parties.

The main debatable aspect of this paper is revealed through the competition and content interpretation of the principle of freedom of contract, which is also a fundamental part of the marriage contract, and the mandatory rules of law, which the spouses cannot overcome by the marriage contract. In case law most disputes arises between the spouses and their creditors in accordance to determine, whether is liable one of the spouses or both of them and to what extent. Disputes between the spouses usually occur in the area of spousal maintenance obligations. There is single aspects in case law, relating spousal disputes, which may occur from the contractual marriage regulation of obligations, concerning the obligations of property management, the satisfaction of the basic needs of family. This may be explained on the one hand due to the fact, that the marriage contract is a relatively new institute in Lithuanian legal system, on the other hand, it may the fact that the spouses try not take these matters to regulate by marriage contract.

Conclusions that are reached by this paper, taking into account the principles of the equality of the spouses, law clarity and certainty, the principle of freedom of the marriage contract, while marriage contract is assigned to the category of civil contracts, and taking into account the law imperatives, leads to, that spouses in the marriage contract may regulate not only their property ownership regime, but also some their liability aspects. First, it is possible when spouses in marriage contract determine their property regime, in this case, the responsibility for the debts will mean from which assets they shall be borne in the end. Secondly, in the marriage

contract spouses can settle rules, relating not only regime of assets, but also regulate their liability regime in a respect of third parties, but only partially, without prejudice to the legal imperatives. The area, that spouses have maximum disposition to settle in marriage contract, is regulation of their mutual obligations, associated with the management of the assets, family needs, with each other and their child support.

Darbas baigtas: 2014 m. balandžio 8 d.

Mindaugas Vegys

El.p.: v.mindaugas@yahoo.com